

МЕНЕДЖМЕНТ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ

Анастасія Бондар, Матеуш Томанек

**Харківська державна академія фізичної культури
Університет Ніколауса Коперника в Торуні**

**МЕНЕДЖМЕНТ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ**
монографія

Анастасія Бондар, Матеуш Томанек

Бидгощ – 2018

Бондар Анастасія, Томанек Матеуш. Менеджмент позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку: Монографія. – Бидгощ: Товариство наукової мережі спортивного права; 2018 – 156 с.
ISBN 978-0-359-23221-5
DOI 10.6084/m9.figshare.7356194
PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

**Харківська державна академія фізичної культури
Університет Ніколауса Коперника в Торуні**

**МЕНЕДЖМЕНТ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ**
монографія

Анастасія Бондар, Матеуш Томанек

Бидгощ – 2018

Бондар Анастасія, Томанек Матеуш. Менеджмент позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку: Монографія. – Бидгощ: Товариство наукової мережі спортивного права; 2018 – 156 с.

ISBN 978-0-359-23221-5

DOI 10.6084/m9.figshare.7356194

PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

У монографії розглянуто особливості управління позашкільними навчальними закладами фізкультурно-спортивного напрямку, які забезпечують розвиток дитячо-юнацького спорту у контексті дозвілдової діяльності дітей та молоді. Визначено функції та подано результати комплексного аналізу організаційно-управлінських та соціально-педагогічних умов їх діяльності. Наведено пріоритетні види спорту та розглянуто модель забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної дозвілдової діяльності дітей та молоді. Представлено комплекс організаційних заходів, що сприяють залученню дітей та молоді до занять фізичною культурою та спортом у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку.

Монографія орієнтована на науково-педагогічних працівників у галузях педагогіки та фізичної культури і спорту, керівників фізкультурно-спортивних організацій, а також аспірантів та магістрів вищих навчальних закладів.

Рецензенти:

д.н.ФВіС, проф. Козіна Ж. (Україна)

д.п.н., проф. Мушкетта Р. (Польща)

ВИДАВНИЦТВО

Товариство наукової мережі спортивного права, Бидгощ, Польща

ТИПОГРАФІЯ

Perfekt Gaul і партнери, повне товариство
вул. Щвежавська 1, 60-321 Познань, Польща
<http://www.perfektdruk.pl/>

ISBN 978-0-359-23221-5

Кількість знаків: 336321 (разом з анотацією та обкладинкою) = 8.408 др.арк.

Фотографія (Обкладинки): Tirza van Dijk on Unsplash

© Бондар А., Томанек М., 2018

Bondar A., Tomanek M. Management of extracurricular educational institutions of physical culture and sports direction. Monograph. Bydgoszcz: Scientific Network of Sports Law; 2018. 156 p.

ISBN 978-0-359-23221-5

DOI 10.6084/m9.figshare.7356194

PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

**Kharkiv State Academy of Physical Culture
Nicolaus Copernicus University in Toruń**

**MANAGEMENT OF EXTRACURRICULAR
EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF PHYSICAL
CULTURE AND SPORTS DIRECTION**

Monograph

Anastasiia Bondar, Mateusz Tomanek

Bydgoszcz – 2018

Bondar A., Tomanek M. Management of extracurricular educational institutions of physical culture and sports direction. Monograph. Bydgoszcz: Scientific Network of Sports Law; 2018. 156 p.
ISBN 978-0-359-23221-5
DOI 10.6084/m9.figshare.7356194
PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

The monograph examines the peculiarities of management of extracurricular educational institutions of physical culture and sports, which provide development of children and youth sports, as one of the areas of leisure activities for children and young people. The functions are defined and the results of the complex analysis of organizational and managerial and socio-pedagogical conditions of their activity. The priority sports are given and the model of regulation of physical culture and sports leisure activities of children and youth is viewed. According to the model, a set of organizational measures has been developed in the paper that will assist the involvement of children and young people in physical education and sports in extracurricular educational institutions of physical culture and sports.

Scientific and theoretical materials are intended for scientific and pedagogical staff in the fields of pedagogy and physical culture and sports, heads of physical education and sports organizations, as well as post-graduate students and students of higher educational establishments.

Reviewers:

prof. Z. Kozina (Ukraine)
prof. R. Muszkieta (Poland)

PUBLISHER

Scientific Network of Sports Law
(Towarzystwo Sieci Naukowej Prawa Sportowego)
Ogińskiego 16 street
85-092 Bydgoszcz, Poland

PRINTING HOUSE

Perfekt Gaul and Partners
Świerzawska 1 street, 60-321 Poznań, Poland
<https://www.perfektdruk.pl>

ISBN 978-0-359-23221-5

Copyright by A. Bondar, M. Tomanek

This monograph is published with open access.

Open access this articles is distributed under the terms of the creative commons attribution noncommercial license which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited.

Attribution — you must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work). Noncommercial — you may not use this work for commercial purposes. Share alike — if you alter, transform, or build upon this work, you may distribute the resulting work only under the same or similar license to this one.

ISBN 978-0-359-23221-5

DOI 10.6084/m9.figshare.7356194

PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

Scientific Network of Sports Law
Towarzystwo Sieci Naukowej Prawa Sportowego
Michała Kleofasa Ogińskiego 16 street
85-092 Bydgoszcz
<https://www.umk.pl>
sekretariat@siecprawasportowego.pl

Number of characters: 336321 (with abstracts and cover) = 8.408 publishing sheets

Photographer (cover): Tirza van Dijk on Unsplash

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	11
ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	15
1.1. Організаційні форми дозвіллевої діяльності дітей та молоді.....	15
1.2. Класифікація позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ	36
2.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку.....	36
2.2. Організаційно-управлінські умови функціонування позашкільних навчальних закладів	59
2.3. Пріоритетні види спорту у дозвіллевій діяльності дітей та молоді.....	84
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ	93
3.1. Роль позашкільних навчальних закладів фізкультурно- спортивного напрямку у системі дозвіллевої діяльності.....	93
3.2. Сучасна концептуальна модель забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді.....	102
3.3. Впровадження організаційних заходів, що сприятимуть залученню дітей та молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільних навчальних закладах фізкультурно- спортивного напрямку.....	107
ВИСНОВКИ.....	117
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	121
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	123
ДОДАТКИ.....	144

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

СДЮСШОР – спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву

ДЮФСО – дитячо-юнацька фізкультурно-спортивна організація

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад

СК – спортивний клуб

ФКС – фізична культура і спорт

ФСТ – фізкультурно-спортивне товариство

ФСО – фізкультурно-спортивна організація

ШВСМ – школа вищої спортивної майстерності

УОР – училище олімпійського резерву

УФК – училище фізичної культури

ПТНЗ – професійно-технічний навчальний заклад

МСУ – майстер спорту України

МСУМК – майстер спорту України міжнародного класу

ЗМСУ – заслужений майстер спорту України

КМСУ – кандидат у майстри спорту України

ПНЗСП – позашкільний навчальний заклад спортивного профілю

ВСТУП

Сьогодні перед суспільством актуально постає завдання виховання здорового, сильного, працездатного підростаючого покоління із активною життєвою позицією. Ці питання реалізуються у процесі виховання дітей та молоді в навчальних закладах, вдома та під час дозвілля. Організоване змістовне дозвілля дітей та молоді може суттєво вплинути на гармонійне формування їх особистості, розширення рухового потенціалу, задоволення потреб у спілкуванні та самовираженні, а також заповнити вільний час і відволікти від вулиці та шкідливих звичок.

Результати наукових досліджень Т. Бондаря, Ю. Васькова, В. Мазіна, Т. Ротерс, В. Сутули підтверджують, що дозвілля відіграє значну роль не тільки у забезпеченні здоров'я дітей та молоді, а й у формуванні їх особистості. У наукових працях О. Томенко підкреслено, що раціонально організоване дозвілля на основі застосування різноманітних форм заходів оздоровчо-рекреаційного спрямування, є перспективним напрямом підвищення рухової активності, а рухова діяльність людини не може вважатись самодостатньою без гармонії розумового, фізичного та духовного розвитку.

Стаття 31 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини (1989) гарантує дитині право на дозвілля та відпочинок, право вільно брати участь у культурному житті і мистецтві. Для виконання цих вимог і забезпеченні належних умов для організації у нашій державі дозвілля дітей та молоді, на підставі чинного законодавства України, а саме: законів України «Про сприяння становленню та розвитку молоді в Україні» (1993), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про освіту» (1991), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про фізичну культуру і спорт» (1993) на сьогоднішній день створено і функціонує мережа навчальних і позашкільних навчальних закладів, серед яких і позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку.

Діяльність окремих позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку розкривали у своїх наукових працях О. Вацеба, В. Мудрик, А. Нестерова, Г. Путятіна, С. Родак, Н. Середа, висвітлюючи історію їх виникнення, напрями діяльності, особливості нормативно-правового та фінансового забезпечення, проблеми та перспективи розвитку в сучасних ринкових умовах. Автори сходяться на думку, що дитячо-юнацький спорт відіграє особливу роль у житті суспільства та окремої дитини, бо фізкультурно-спортивна або спортивна діяльність забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців (учнів і слухачів), створює необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовки спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя.

Концептуальні положення розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні сформовано вітчизняними ученими радянського періоду, таким як Б. Ашмарін, В. Бальсевич, Л. Волков, А. Гужаловський, Л. Матвеев,

В. Філін та ін., а також подано у фундаментальних працях сучасних українських теоретиків: М. Булатової, А. Волкова, Т. Круцевич, В. Платонова та ін.

Сьогодні вченими продовжено науковий пошук щодо оптимізації діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку для удосконалення системи підготовки юних спортсменів у нашій державі, про це йдеться у наукових публікаціях О. Шинкарук, А. Нестерової, зокрема автори сходяться на думці, що найважливішими умовами розвитку спорту вищих досягнень та підвищення ефективності олімпійської підготовки є удосконалення системи дитячо-юнацького спорту в країні на основі сучасних даних науки і світової практики, це також підкреслює О. Вареник у своїх наукових працях.

Не зважаючи на важливу роль дозвілля у житті дітей та молоді, наявні у державі та суспільстві передумови для ефективної реалізації його завдань, сучасними авторами не розглядалася проблема ефективного менеджменту позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку, що і зумовило вибір теми дослідження.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Організаційні форми дозвіллевої діяльності дітей та молоді

Змістовна дозвіллева діяльність є одним із факторів, що зумовлює формування особистості дитини і впливає на розвиток її творчого потенціалу. В умовах дозвілля дитина набуває досвід, який визначає її поведінку, сприйняття духовно-культурних цінностей, що забезпечує спадкоємність поколінь, передачу традицій, а також стимулює розвиток її творчих задатків і здібностей [250]. У тлумачному словнику дозвілля трактується як вільний від праці час; час відпочинку [204]. Більшість сучасних дослідників також ототожнюють ці поняття і визначають дозвілля як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру [25, 67, 168, 217].

Науковий пошук з питань дозвілля і дозвіллевої діяльності триває і сьогодні. Так вітчизняні вчені В. Й. Бочелюк та В. В. Бочелюк [28], Н. Яременко [271] виділяють дозвіллезнавство, як окрему наукову галузь, предметом якої є дозвілля як самостійний і значимий аспект духовної сфери людської діяльності. У ході наукового пошуку В. Й. Бочелюк та В. В. Бочелюк відзначають протиріччя між невідповідністю її сутності й існуючими в реальній дійсності формами і методами проведення дозвілля. Автори підкреслюють, що однозначного визначення поняття дозвілля не існує, а є кілька підходів до трактування дозвілля. Так, на їх думку, велике значення в науці надається діяльнісному підходу, тому що саме завдяки йому повніше розкривається структура і внутрішні механізми дозвілля. Вони стверджують, що дозвілля являє собою сукупність різних видів діяльності, якими індивід займається за власною волею: відпочинок, розваги, підвищення майстерності, освіта, участь у житті суспільства тощо. У своїх наукових працях В. Й. Бочелюк та В. В. Бочелюк визначають дозвілля, як діяльність, окреслену певним періодом часу, при цьому, потенціал дозвілля, на їх думку, надає великі можливості для формування моральних потреб особистості.

Як зазначають вищезгадані автори, дозвілля характеризується специфічними ознаками, пріоритетними серед яких є:

- свобода вибору дозвіллевої діяльності, свободу від обов'язків;
- добровільна участь в дозвіллевій діяльності;
- бажання отримати радість та задоволення;
- самодостатність та самотинність;
- компенсаційність дозвілля.

Аналіз наукових праць сучасних авторів [11, 18, 28] показав, що дозвіллева діяльність відрізняється від інших видів життєдіяльності людини тим, що здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання

задоволення. Роль дозвілля полягає у відновленні психологічних і фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, здійсненні лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносить їй задоволення у процесі самої діяльності. Вчені виділяють п'ять основних завдань дозвілля, що подані на рисунку 1.1.

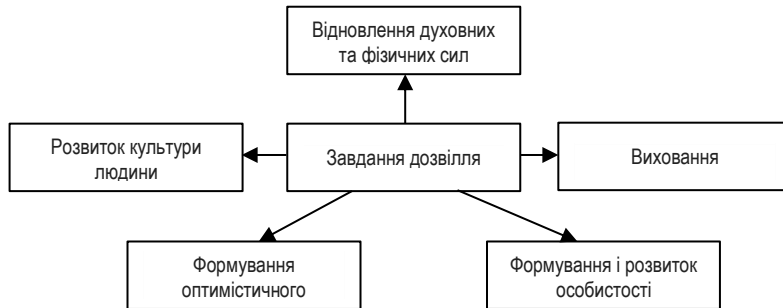

Рис. 1.1. Завдання дозвілля

Як відмічає у своїх дослідженнях В. Білоконь [18], зважаючи на множинність та різноманітність класифікацій дозвілля, загальноприйнятою вважається класифікація його за такими ознаками:

- видом активності (пасивне та активне дозвілля);
- періодичністю (щоденне, щотижнєве, відпусчне, святкове);
- тривалістю (короткочасне, довготривале, епізодичне);
- напрямками діяльності (творче, рекреаційне, культурне, спортивне, декоративно-прикладне, туристичне).

Російський вчений Ю. Стрельцов [217, 219] у своїх працях наголошує на тому, що дозвілля обумовлюється ступенем та обсягом задоволення культурно-дозвіллевих потреб особистості, яке здійснюють заклади й установи, підпорядковані органам освіти, культури, спорту й органам у справах сім'ї та молоді. Автор розглядає діяльність позашкільних навчальних закладів, клубів за місцем проживання, дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл естетичного виховання, клубних закладів, центрів дозвілля, театрів, музеїв тощо. Дозвіллева діяльність, підкреслює Ю. Стрельцов, відрізняється абсолютною добровільністю, змусити дітей займатися дозвіллям неможливо – можна лише заохотити до нього, оскільки вони самі пред'являють до себе виховні вимоги дорослих, що й робить дозвілля сферою активного самовиховання.

Проаналізувавши еволюцію поняття «дозвілля» та історію формування концептуальних засад дозвілля у своїй науковій публікації С. Філімонов [250], дійшов висновку, що вже у середині XX століття вітчизняними та закордонними вченими дозвілля розглядалося як вид діяльності; як складова часового простору (кількісна концепція); як психологічний стан людини, емоційне сприйняття дійсності; як ознака цілісного способу життя, як природна потреба людини, можливість самореалізації та мотив для трудової діяльності та ін. Автор також звертає

увагу на те, що на сучасному етапі українські та західні вчені єдині у думці, що поняття дозвілля нерозривно пов'язане з вільним часом. При цьому, якщо запропонована західними вченими модель дозвілля передбачає активну, а не пасивну дозвіллеву діяльність, яка полягає у позбавленні людини зайвої енергії засобами дозвілля, емоційного розвантаження, задоволенні імпульсів і інстинктів людини, її потреб у самореалізації та самовираженні, то в українських і російських дослідженнях, стверджує автор, основна концепція базується на вихованні, формуванні інтересів і духовних потреб, а також гармонійному розвитку особистості.

Так у своїй науковій роботі С. Філімонов спирається на французьку та американську школи досліджень дозвілля, аналізуючи та порівнюючи їх основні ідеї. Зокрема автор наводить концепцію постіндустріального суспільства французького вченого Ж. Дюмазедьє [64], що полягає у культурному розвитку людини, який «дозволить особистості панувати над природою, поважаючи її; відігравати значну роль у суспільстві, маючи можливість від нього звільнитися; володіти собою, вміючи при цьому бути щасливим» і не ототожнювати культурний і суспільний розвиток, оскільки останній зводиться до зменшення економічної та культурної нерівності, зміцнення співпраці між окремими людьми, групами, категоріями населення, незалежно від їх суспільного благополуччя.

Також у публікації С. Філімонова згадано наукову думку Ж. Фрідмана [280], який розглядав дозвілля як «сферу вільного часу» і наголошував на його психологічному аспекті: «позаробочому часу загрожує втома психічна, а не фізична, що віддаляє людину від розвиваючого дозвілля, спрямованого на підвищення культурного рівня, посилює духовну невірноваженість, напругу між роботою та існуванням поза нею».

Розглядаючи американську модель дозвілля С. Філімонов наводить результати досліджень С. Паркера [287], Дж. Келлі [285], Дж. Шиверса [286], М. Каплан [284] та ін., підкреслюючи при цьому, що головна їх ідея полягає у залученні людей до активної, а не пасивної дозвіллевої діяльності, бо саме заняття фізичними вправами та іграми сприятимуть позбавленню зайвої енергії, збереженню здоров'я, відновленню працездатності.

Більш детально наукові доробки французьких, американських, німецьких та вітчизняних вчених щодо теоретичного обґрунтування дозвілля подано у наукових працях В. Балахтар [11] та І. Петрової [168]. Так, авторами, на основі аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду, встановлено, що види та форми організації дозвілля виконують наступні функції: психологічну, соціальну, терапевтичну та економічну. В. Балахтар наводить одну з класифікацій форм та видів дозвілля залежно від виконуваних функцій, що враховує його істотні та специфічні риси, потреби суспільного розвитку та практико-орієнтований характер, відповідає соціальному замовленню суспільства, потребам, бажанням та інтересам окремої особистості. Зокрема, відмічає автор, виокремлюють: *фізичне дозвілля* – спрямоване зняття фізичної та розумової напруги, спортивні й рекреаційні заняття; *практичне дозвілля* – дозволяє вільний вибір різних видів зайнятості і є найбільш поширеним серед усіх верств населення незалежно від віку і соціальної приналежності; *культурне дозвілля* –

спрямоване на інтелектуальний розвиток особистості; *соціальне дозвілля* – поєднує міжособистісне спілкування, встановлення психологічної емоційної рівноваги. Крім того,

На думку В. Балахтар, організація дозвілля дітей та підлітків у позашкільних закладах освіти як сфери суспільної діяльності, зумовлюється обсягами та структурним наповненням дозвілля, що, в свою чергу, охоплює споживання культурних цінностей, спілкування, творчі заняття, хобі, рекреаційні та оздоровчі заходи, суспільно-корисну роботу, самоосвіту, пасивний відпочинок, асоціативні прояви тощо. Збільшення обсягу дозвілля, як зазначає автор, можливе за умов скорочення часу для роботи, удосконалення діяльності соціальних, транспортних, оздоровчих, комунальних та інших служб тощо [11].

Аналіз наукових підходів вітчизняних дослідників [18, 42, 164, 171] до вивчення дозвіллевої діяльності, свідчить про те, що їй притаманні різноманітні структурні і функціональні характеристики. Однак, на думку І. Петрової [168], однією з головних функцій дозвілля є соціальна, зокрема автор виокремлює такі її складові: рекреаційну, комунікативну, соціальну, творчу, ціннісно-орієнтаційну, пізнавальну та виховну. На думку автора, рекреаційна складова є однією з провідних для сучасних дозвіллевих закладів, тому що спрямована на зняття перевтоми, психологічної перенапруги, відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил людини; на зміцнення здоров'я шляхом здійснення ігрових, оздоровчих, розважальних, спортивних, туристично-екскурсійних програм, проведення вечорів відпочинку, видовищних заходів, театралізованих вистав, масових свят. Рекреаційний потенціал дозвіллевих закладів реалізується завдяки змінюваності видів дозвіллевої діяльності, спілкуванню з іншими, змаганням, мистецтву, фізичним навантаженням, інтелектуальним програмам [168].

Варто звернути увагу, що більш детально рекреаційна функція дозвілля розкрита у низці праць вітчизняних вчених [21, 67, 95, 96, 100], які також підкреслювали її значущість у житті людей різних вікових груп, включаючи дітей та молодь. Однак науковці підкреслюють, що не можна ототожнювати рекреаційну функцію дозвілля з рекреацією, яка, на сьогоднішній день, є соціально-економічним явищем і виступає предметом самостійного наукового пошуку. Так у теорії дозвілля термін «рекреація» використовується в широкому розумінні – як синонім дозвілля – і у вузькому – як функція дозвілля, а також як синонім відпочинку.

У наукових працях О. Томенко [243, 244, 246] розкрито значення рекреаційно-оздоровчих заходів у підвищенні рухової активності дітей та учнівської молоді на різних етапах навчальної діяльності, у тому числі у вільний від навчання час. Вчений доводить наявність взаємозв'язків між показниками соматичного здоров'я, рухової активності, теоретичної підготовленості, оволодіння руховими діями та мотиваційно-ціннісної сфери школярів та студентів. Зокрема, О. Томенко зазначає, що раціонально організоване дозвілля на основі застосування різноманітних форм заходів оздоровчо-рекреаційного спрямування, таких як туристичні походи, піші прогулянки, ігри на свіжому повітрі та інші, є перспективним напрямом

підвищення рухової активності, а рухова діяльність людини не може вважатись самодостатньою без гармонії розумового, фізичного та духовного розвитку. На думку автора, оздоровчо-рекреаційна діяльність у системі спорту для всіх, яка є складовою поняття неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді, сприятиме формуванню фізичної культури особистості через засвоєння цінностей фізичної культури, оволодіння специфічними знаннями, формування відповідної мотивації та рухових навичок [244].

У наукових дослідженнях В. Сутули [221, 223, 225] зазначено, що організація дозвілля дітей та молоді є важливою соціально-педагогічною проблемою, вирішення якої пов'язано, на думку науковця, по-перше, з використанням в системі фізичного виховання широкого спектру педагогічних технологій залучення дітей та молоді до фізично активного та здорового способу життя, через формування у них відповідних потреб та мотивацій; по-друге, з удосконаленням існуючих позакласних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з школярами, які як раз і можуть впливати на характер проведення ними дозвілля; по-третє, з подальшим розвитком інфраструктури доступних для дітей фізкультурно-оздоровчих та культурних закладів; по-четверте, зі зміною суспільного ставлення до проблеми формування сфери дозвілля підростаючого покоління, яка відіграє значну роль не тільки у забезпеченні здоров'я дітей, а й у формуванні їх як особистостей [224].

У роботах Т. Бондаря [24, 25] розглянуто актуальні питання, пов'язані з процесом формування свідомого ставлення школярів до засобів фізичної культури, зокрема визначалася роль та місце рухового дозвілля у даному процесі, зокрема, автор, класифікував форми організації рухового дозвілля підлітків, виділивши два компоненти: дозвіллева діяльність у системі освіти та дозвіллево-рекреаційна діяльність. На думку автора, перший компонент – дозвіллева діяльність у системі освіти розподіляється на рухову діяльність підлітків у школі та поза школою, а другий – дозвіллево-рекреаційна діяльність включає такі складові: за місцем проживання, у родині, у самоорганізованих формах. Т. Бондар окремо виділяє таку невід'ємну складову рухового дозвілля, як відвідування підлітками громадських організацій для дітей та молоді [25]. Розглядаючи більш детально кожен зі складових, автор наводить результати соціологічного дослідження, де йдеться, що шкільні секції та гуртки відвідує близько 10% учнів, а там де робота організована на підставах самоврядування та реалізації особистих потреб підлітків (ФС(О)К, КФК) – 25% школярів. У роботі зазначено, що основними причинами, які знижують інтерес та мотивацію до відвідування занять, за даними опитування, підлітки вважають низький рівень матеріально-технічного забезпечення; незабезпеченість фізкультурними кадрами; не цікавість видів спорту та важка праця під час опанування ними та інші. Також автор зазначає, що рухову активність підлітків, окрім загальноосвітніх навчальних закладів, забезпечують позашкільні заклади, у яких останніми роками спостерігається збільшення кількості вихованців. У своїх роботах вчений зазначає [24, 25, 26], що для підвищення мотивації дітей та підлітків до занять фізичними вправами, окрім забезпечення необхідним зовнішніх умов, батькам,

викладачам, слід більше уваги приділити теоретичній підготовки дитини з питань здорового способу життя та фізичної культури, так розуміння дитиною необхідності розширення рухової активності спонукатиме її до занять, у тому числі у вільний від навчання час, бо, дозволя, на думку автора, окрім вирішення широкого спектру завдань, сприяє більш ефективному формуванню ключових компетенцій у дитини. Проблема самоорганізації, саморозвитку й самореалізації особистості в процесі дозволя присвячені наукові роботи О. Головченка [49], О. Лариної [117], М. Максимовської [134], С. Савченка [191], Т. Єрмакової [66].

Дослідження показало, що активне дозволя є важливою складовою способу життя дітей та молоді, яка суттєво впливає на їх здоров'я. Спеціальні дослідження цієї проблеми проведені Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді свідчать, що кількість дітей, які реально відвідують спортивні секції, складає 39%, бажають відвідувати – 53% респондентів. Слід зазначити, що найбільш популярними хобі є заняття спортом (39%), що в 4 рази перевищує художню самодіяльність і гру на музичних інструментах. Наступними за популярністю є художня самодіяльність (10%), гра на музичних інструментах (10%), вокальні гуртки (8%), комп'ютерна графіка, програмування. При цьому у дослідженні зазначено, що тільки 44% дітей віком 10 – 17 років мають можливість задовольняти свої потреби у дозвіллі на достатньому рівні. Для більшості опитуваних не вистачає коштів (70%), вільного часу (26%) та відповідних закладів за місцем їх проживання (26%). Матеріали цих досліджень указують також на несформованість, в цілому, у дітей відповідних потреб, адже 14% з них ніколи не займалися спортом, 34% – не відвідують гуртки, 24% – не відвідують театри та музеї, більшу ж частину вільного часу діти та підлітки віддають перегляду телевізійних програм, а кожен третій – комп'ютерним іграм [83].

У національному звіті про реалізацію Україною положень конвенції ООН про права дитини [83] указується на те, що основною причиною яка негативно впливає на організацію дозволя дітей, є не достатньо розвинута мережа закладів фізичної культури та спорту, культури і відпочинку, а також бідність родин з дітьми. Мабуть саме ці фактори вплинули на те, що за останні роки можливості проведення дітьми здорового фізично активного дозволя, що є запорукою їх фізичного здоров'я, значно звузились. Відсутність у дітей реальних можливостей для проведення такого дозволя, а також несформованість у них відповідних потреб, приводить до того, що значна частина дітей у вільний час віддають перевагу спілкуванню з друзями [223]. На даний час саме це середовище у найбільшій мірі впливає на появу у дітей шкідливих звичок, про що свідчать результати аналізу причин, які зумовлюють розповсюдження у молодіжному середовищі звичок тютюнопаління та вживання алкоголю.

Так, за результатами спеціальних соціологічних досліджень проведених науковцями проблемної науково-дослідної лабораторії ХДАФК під керівництвом В. Сутули, найвагомішими факторами, які спонукають дітей до паління та вживання алкоголю, є «за компанію» (35,7%) та «просто так» (43,8%). Очевидно, що відсутність належного впливу на означену проблему з боку батьків, вчителів та широкої громадськості призвело до того,

що за роки навчання у школі стрімко збільшується кількість учнів, які пробували палити, або уже палять. Матеріали цих досліджень свідчать, що кожен третій школяр середнього та старшого шкільного віку уже мав досвід тютюнопаління, а в сімнадцять років палить кожен п'ятий учень загальноосвітніх навчальних закладів. За роки навчання у школі збільшується кількість учнів, які смакували ті чи інші алкогольні напої. Наприклад, у 5-му класі кожен п'ятий (!) школяр пробував пиво (20,1%), а у 11-му класі пиво пробували уже троє з чотирьох учнів (!) (69 %). Слабоалкогольні напої школярі починають активно вживати, приблизно, з 12-річного віку (31%). У чотирнадцять років таких учнів вже 46,4%, а у сімнадцять – 60,9%. Найбільш активна динаміка спостерігається у споживанні школярами вина. Так, у 11 років таких учнів – 7,2%, у 13 років – 36,8%, у 15 років – 64,3%, а у 17 років вже 75% (!). Результати аналізу також показують, що починаючи з 15 років 40,9% школярів уже смакували горілку. Виділені тенденції щодо розповсюдженості в середовищі школярів негативних звичок (тютюнопаління та вживання алкоголю) мають достатньо об'єктивний характер. Вони підтверджується, в цілому, результатами спеціальних соціологічних досліджень проведених в рамках реалізації програми «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» [83]. Звертає увагу на себе і той факт, що в процесі навчання у школі спостерігається виражена тенденція до збільшення кількості учнів, які байдуже ставляться до розповсюдженої серед дорослих звички палити та вживати алкоголь. Результати спеціальних соціологічних досліджень свідчать, що на даний час у п'ятому класі таких учнів близько 15%, у восьмому – близько 35%, а в одинадцятому – уже більше 50%. Наведені дані указують на те, що за роки навчання в школі у дітей практично не формується активна громадянська позиція з цього питання [222]. Тобто треба створити такі умови для дітей та молоді, які б відволікали їх від шкідливих звичок та асоціальної поведінки, а натомість спонукали до здорового способу життя.

Для забезпечення потреб дітей та молоді у активному дозвіллі в державі створено систему позашкільних навчальних закладів. Так на основі аналізу сучасних наукових досліджень [176] можна виокремити напрями дозвіллевої діяльності в позашкільних навчальних закладах України (рис. 1.2).

Кожний з напрямів дозвіллевої діяльності виконує відповідні завдання:

- художньо-естетичний забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями (учнями і слухачами) практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва;
- науково-технічний забезпечує набуття вихованцями (учнями і слухачами) техніко-технологічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду, підготовку до активної науково-дослідної роботи, оволодіння сучасною технікою та технологіями;
- еколого-натуралістичний передбачає оволодіння вихованцями (учнями і слухачами) знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості. Спрямований на набуття знань і

досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів, формування знань, навичок в галузях сільського господарства: квітництво, лісництво, садівництво, грибівництво, бджільництво;

- туристсько-краєзнавчий спрямовується на залучення вихованців (учнів і слухачів) до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства;
- дослідницько-експериментальний сприяє залученню вихованців (учнів і слухачів) до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та виявлення, розвитку і підтримки юних талантів та обдарувань;
- військово-патріотичний забезпечує належний рівень підготовки вихованців (учнів і слухачів) до військової служби, виховання патріотичних почуттів та громадянської відповідальності;
- бібліотечно-бібліографічний спрямований на поглиблення пізнавальних інтересів вихованців (учнів і слухачів) підвищення їх інформаційної культури, набуття навичок і умінь орієнтуватися у зростаючому потоці інформації;
- соціально-реабілітаційний забезпечує соціальне становлення та розвиток інтересів, здібностей, нахилів, потреб у самореалізації вихованців (учнів і слухачів), підготовку їх до активної професійної та громадської діяльності, організацію їх змістовного дозвілля та відпочинку;
- оздоровчий забезпечує необхідні умови для змістовного відпочинку та передбачає оволодіння вихованцями (учнями і слухачами) знаннями про здоровий спосіб життя, організацію, набуття і закріплення навичок, зміцнення особистого здоров'я і формування гігієнічної культури особистості;
- гуманітарний забезпечує розвиток здібностей, обдарувань, практичних навичок вихованців (учнів і слухачів), оволодіння знаннями з основ наук соціально-гуманітарного циклу;
- фізкультурно-спортивний або спортивний забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців (учнів і слухачів) необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя [176].

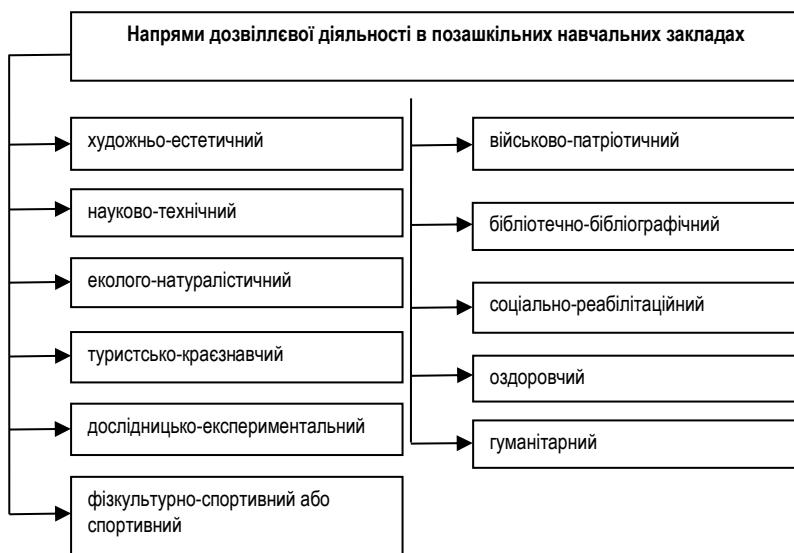

Рис. 1.2. Напрями дозвіллевої діяльності в позашкільних навчальних закладах

Форми організації дозвіллевої діяльності дітей та молоді виокремлено у систему позашкільної освіти, структуру якої становлять:

- позашкільні навчальні заклади;
- центри позашкільної освіти у позаурочний та позанавчальний час, до числа яких належать: загальноосвітні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації;
- гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі загальноосвітніх навчальних закладів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, професійно-технічних та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації;
- клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
- культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади, установи;
- фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти.

Незважаючи на різноманіття спеціальних завдань, які вирішують позашкільні навчальні заклади, головною метою їх діяльності є сприяння гармонійному розвитку особистості, соціалізація дитини або молодої людини у суспільстві, вилучення її з вулиці та задоволення потреб у відпочинку та самореалізації.

1.2. Класифікація позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

У Резолюції 60/9 Генеральної асамблеї Організації об'єднаних націй «Спорт як засіб сприяння освіти, здоров'ю, розвитку і миру» від 03.11.2005 р. зазначено, що фізичне виховання та спорт вирішують актуальні завдання морального, духовного, ціннісного розвитку підростаючого покоління, підготовки до активної творчості, соціально значущої та сповненої особистісного змісту діяльності дитячого та юнацького колективів. Отже створення в нашій державі належних умов для організації змістовної фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілдової діяльності дітей та молоді сприятиме рішенням цих важливих для суспільства завдань.

Систему фізкультурно-спортивної та спортивної дозвілдової діяльності в Україні, як зазначалось вище, становлять позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку, як то спортивні клуби, гуртки, секції, дитячо-юнацькі спортивні школи тощо, які до того ж забезпечують розвиток фізичної культури і спорту. На сьогоднішній день існує ціла низка наукових праць, присвячених формуванню системи дитячо-юнацького спорту, який за формами реалізації та завданнями можна віднести до фізкультурно-спортивного або спортивного дозвілля. Концептуальні положення розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні сформовано вітчизняними ученими радянського періоду, таким як Б. Ашмарін [7, 8], В. Бальсевич [12], Л. Волков [40], А. Гужаловський [55], Л. Матвеев [136, 137], В. Філін [251] та ін., а також подано у фундаментальних працях сучасних українських теоретиків: М. Булатової [31], А. Волкова [39], Т. Круцевич [111], В. Платонова [170] та ін.

Сьогодні вченими продовжено науковий пошук щодо оптимізації діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку для удосконалення системи підготовки юних спортсменів у нашій державі, про це йдеться у наукових публікаціях О. Шинкарук «Формування погляду на розвиток дитячо-юнацького спорту шляхом аналізу діяльності спортивних шкіл за 1996-2003 рр.» (2004) [264], А. Нестерової «Правові аспекти розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні» (2008) [153], зокрема автори сходяться на думці, що найважливішими умовами розвитку спорту вищих досягнень та підвищення ефективності олімпійської підготовки є удосконалення системи дитячо-юнацького спорту в країні на основі сучасних даних науки і світової практики, це також підкреслює О. Вареник у своїй роботі «Особливості організації та розвитку дитячо-юнацького спорту у різних країнах світу» (2007) [32]. Деякі аспекти діяльності фізкультурно-спортивних організацій, зокрема механізм їх взаємодії з метою формування спортивного резерву у олімпійських видах спорту в умовах комерціалізації й професіоналізації висвітлює О. Борисова у науковій статті «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного спорту (на матеріалі тенісу)» (2013) [27].

Окремі питання фінансово-економічної діяльності фізкультурно-спортивних організацій, які, надають широкий спектр фізкультурно-

спортивних послуг у сучасних ринкових умовах, у тому числі забезпечують дозвілєву діяльність дітей та молоді, висвітлено у наукових дослідженнях А. Гончаренко [50], Н. Долбишева [62], В. Жолдак [72], А. Іванов [88], С. Левадня [120], Ю. Мічуда [142, 143], А. Нестерова [153], О. Шинкарук [264] та інші. І це не випадково, бо фізична культура і спорт у даний час набувають усе більшого значення в житті суспільства як засоби зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичних і психічних можливостей, рекреації, як чинники соціального самоствердження і міжнародного співробітництва.

Дослідженням визначено систему фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку України [173, 181, 186, 251] (рис. 1.3).

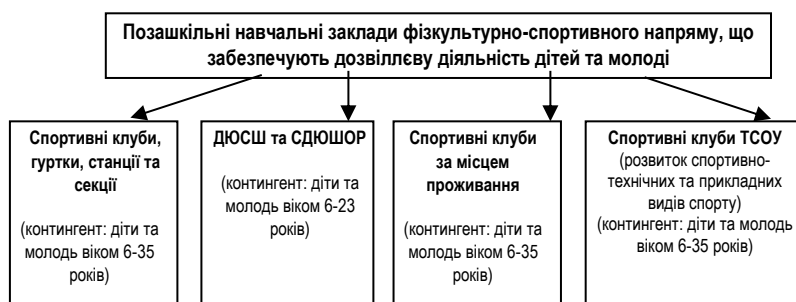

Рис. 1.3. Система дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку

Вітчизняними науковцями виокремлюються складові сучасної системи дозвілєвої діяльності дітей та молоді. У наукових роботах Т. Бондаря [24, 25] детально вивчено систему шкільних фізкультурно-спортивних (оздоровчих) клубів. Автором доведено, що фізкультурно-спортивний клуб, як організація, що побудована за принципом учнівського самоврядування, є надзвичайно ефективною формою роботи із школярами щодо виховання у них дієвого відношення до власного здоров'я та формування фізичної культури особистості, їм також науково обґрунтовано та розроблено організаційно-педагогічну технологію менеджменту учнівських фізкультурно-оздоровчих клубів.

Значний масив наукових доробок складають праці присвячені діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Зокрема у роботах І. Приходько [181], Г. Путятіної [186], Н. Середи [197] широко висвітлено організаційно-правові та економічні засади функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл України, виявлено фактори, що впливають на проведення спортивного набору, розглянуто маркетингову діяльність спортивних шкіл у сучасних ринкових умовах.

Організації діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл як складовій системи позашкільної освіти присвячено праці В. Бауера [16, 17], О. Жданової [69], Н. Жмарева [71], А. Нестерової [151, 152], С. Родака і

О. Вацеби [189], Т. Ротерс і В. Мазіна С. [190], О. Свіриденко [195], Л. Чеховської [257], О. Шинкарук [264], М. Томанка [289] та ін. На сьогодні розглянуто питання вдосконалення матеріальної бази фізкультурно-спортивних організацій, стан нормативного забезпечення, навчально-тренувального процесу, кадрової та господарської роботи; висвітлено шляхи подолання існуючих організаційних недоліків сучасної системи ДЮСШ.

Крім того, вітчизняні дослідники вивчали оздоровчий та виховний компоненти дозвілдової діяльності, зокрема формування здорового способу життя та організацію виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах. Так, у наукових працях О. Свириденко [195] визначено зміст виховання здорового способу життя підлітків у дитячо-юнацьких організаціях (формування у підлітків свідомості щодо збереження і зміцнення здоров'я; спільна діяльність батьків та тренерів-викладачів з метою виховання здорового способу життя; формування поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій, емоційної сфери щодо здорового способу життя; відношення до навколишньої дійсності під час виховання здорового способу життя; самовиховання та самоконтроль) та принципи виховання здорового способу життя підлітків у дитячо-юнацьких організаціях (активності, зацікавленості та змагальності; конкретності та перспективності; самостійності й ініціативи; цілеспрямований підхід до процесу виховання здорового способу життя; поєднання практичної діяльності й праці з виховними впливами; взаєморозуміння і гуманності; системності, погодженості виховних впливів на особистість підлітка).

У науковій роботі Т. Ротерс та В. Мазіна [190] зазначено, що виконання завдань, які вирішують фізкультурно-спортивні організації для забезпечення дозвілдової діяльності, включає три взаємопов'язані аспекти: спортивний (розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, підготовка спортивного резерву для збірних команд України), фізкультурний (повноцінне оздоровлення, забезпечення змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, формування навичок здорового способу життя) і виховний (сприяння гармонійному вихованню, самореалізації вихованців). Водночас, на думку авторів, особливої наукової уваги потребує виховний аспект занять у дитячо-юнацьких спортивних школах, так як педагогічне формування у дітей і підлітків соціально значущих рис у системі дитячо-юнацьких спортивних шкіл ускладнюється тим, що підхід до організації виховного процесу в цій системі сьогодні має формальний характер. Відсутні конкретні цілі і завдання виховання, порушені зв'язки навчально-тренувального процесу та виховної роботи в позатренувальний час. Не приділяється належна увага підвищенню рівня вихованості юних спортсменів, формуванню сприятливого психологічного середовища у спортивних групах. Для більшості дитячо-юнацьких спортивних шкіл притаманне використання надто вузького кола форм і методів виховання. Це зумовлене тим, що тренери не володіють елементарними виховними прийомами, зазначають автори [190].

Т. Ротерс та В. Мазін також зазначають, що для сучасної виховної роботи в дитячо-юнацьких спортивних школах характерна невелика кількість виховних заходів, які не координуються між собою і не завжди

доцільні. Недостатніми є педагогічно організовані контакти вихованців закладів із досвідченими спортсменами та видатними тренерами. Майже відсутній педагогічний контакт педагогічного складу з батьками вихованців. Усе це свідчить про необхідність поліпшення організації виховного процесу в системі фізкультурно-спортивних організацій, яке б дало змогу більш повно реалізувати значний педагогічний і виховний потенціал спортивної діяльності під час занять юних спортсменів у дитячо-юнацькій спортивній школі. Під організацією виховного процесу мається на увазі сукупність скоординованих дій науковців, тренерів, вихованців, батьків, адміністрації школи, спрямованих на вдосконалення структури цього процесу з метою більш ефективного формування стійкої системи соціально значущих рис вихованців [190].

Важливим є механізм переходу обдарованих вихованців позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку до спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних закладів вищої спортивної майстерності та спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладів. У науковій роботі «Актуальні питання діяльності спеціалізованих навчальних закладів резервного спорту» (2009) [189] С. Родак та О. Вацеба відмічають, що належний розвиток дитячо-юнацького та резервного спорту є важливою умовою ефективного й результативного функціонування системи вітчизняного спорту вищих досягнень. Автори досліджують історію формування системи резервного спорту, відмічаючи, що перші загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю з'явилися ще за часів Радянського Союзу у 1966 р. та досліджують її сучасний стан. Сьогодні учнівський склад загальноосвітніх спеціалізованих навчальних спортивних закладів, за словами С. Родака та О. Вацеби, комплектується зі спортивно обдарованих дітей, підлітків, які пройшли попередню підготовку в дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ), спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву (СДЮШОР), інших дитячо-юнацьких спортивних закладах.

Більш детально механізм взаємодії училищ фізичної культури України з іншими фізкультурно-спортивними організаціями, навчальними закладами різного рівня акредитації та напрямку, висвітлювала у своїх наукових працях С. Стадник [212, 213], зокрема у дисертаційній роботі «Організаційно-управлінські умови діяльності училищ фізичної культури в Україні» (2013) [212], крім того, автором подано результати комплексного аналізу училищ фізичної культури в Україні, визначено напрямки їх організаційно-управлінської діяльності, запропоновано проект цільової комплексної програми оптимізації діяльності училищ фізичної культури України та план його практичної реалізації.

У роботах деяких вчених розглянуто діяльність фізкультурно-спортивних закладів у контексті підготовки юних спортсменів у окремих видах спорту. Так О. Колотуха у своїй роботі «Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система» (2002) [101] підкреслює соціальну значущість рекреаційно-туристської діяльності дітей та характеризує систему спеціалізованих туристсько-краєзнавчих закладів, які є основою системи дитячо-юнацького туризму в нашій країні. Крім

мережі спеціалізованих туристсько-краєзнавчих закладів, зазначає автор, дитячо-юнацький туризм входить складовою частиною до системи комплексних позашкільних закладів – Палаців, центрів, будинків позашкільної роботи. Дитячо-юнацький туризм в Україні, зазначено у роботі, підпорядкований Міністерству освіти і науки. Поруч із спеціалізованими закладами еколого-натуралістичного профілю й закладами дитячо-юнацької технічної творчості та комплексними позашкільними закладами (палади, центри, будинки позашкільної роботи, дитячо-юнацькі центри) спеціалізовані туристсько-краєзнавчі заклади є складовою частиною системи позашкільної освіти та виховання в Україні. На базі центрів дитячо-юнацького туризму і краєзнавства (станцій юних туристів), на турбазах, в таборах можуть організовуватися й працювати тимчасові туристські, краєзнавчі, екскурсійні групи, загони, гуртки, секції, сформовані на період проведення туристського заходу, роботи бази, табору як правило початкового рівня.

Слід також зазначити, що в нашій державі створенню умов для реалізації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді сприяють фізкультурно-спортивні організації створені громадською ініціативою, як наприклад федерації, спортивні товариства та об'єднання. Останнім часом в Україні все більшої популярності серед дітей та молоді набувають технічні та спортивно-прикладні види спорту, поширенню яких сприяє Товариство сприяння обороні України [211, 241]. Однак на сьогоднішній день це питання залишається мало вивченим. Серед наукових досліджень вітчизняних авторів ми зустріли роботи О. Басенко [14], І. Волобуєвої та В. Градусова [41], в яких здебільше розглянуто змістово-методичні засади або спеціальні характеристики спортсменів технічних видів спорту і майже не розглянуто питання залучення дітей до занять цими видами спорту.

Дозвілєва діяльність дітей та молоді в фізкультурно-спортивних організаціях України – процес багатоскладовий, комплексний і вимагає вирішення питань за багатьма напрямками, зокрема нормативно-правового характеру. Зокрема М. Дутчак [63] у своїй науковій праці визначив пріоритетні напрями розвитку фізичної культури і спорту, серед яких:

- 1) підвищення координованості дій зацікавлених органів виконавчої влади та громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;
- 2) підготовка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту;
- 3) забезпечення розвитку інфраструктури фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи серед широких верств населення та фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів;
- 4) створення та забезпечення функціонування мережі сучасних центрів олімпійської підготовки національних збірних команд України, Національного центру паралімпійської і дефлімпійської підготовки та реабілітації інвалідів України у м. Євпаторії, Західного реабілітаційно-спортивного центру;

- 5) удосконалення системи дитячо-юнацького та резервного спорту, покращення матеріально-технічного та фінансового стану відповідних закладів;
- 6) підвищення престижності роботи спортивних тренерів, зростання розмірів стимулювання їх праці та успішних виступів спортсменів на офіційних міжнародних змаганнях з урахуванням досвіду інших країн;
- 7) вживання заходів щодо збільшення кількості та покращення стану спортивних споруд для потреб масового спорту та спорту найвищих досягнень, запровадження їх сертифікації;
- 8) сприяння розвитку вітчизняної спортивної індустрії;
- 9) удосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення науково-дослідних робіт з актуальних проблем розвитку фізичної культури і спорту;
- 10) підтримка розвитку спортивної медицини, активізація антидопінгової діяльності у спорті;
- 11) поступове наближення обсягів фінансування розвитку фізичної культури і спорту до фінансування цієї галузі у високорозвинених країнах світу за рахунок збільшення видатків з бюджетів усіх рівнів та позабюджетного фінансування шляхом залучення спонсорських коштів та інвестицій, частини прибутків вітчизняних виробників алкогольної і тютюнової продукції, ігорного бізнесу, запровадження спортивної лотереї.

Проблеми та недоліки нормативно-правової бази, що забезпечує діяльність системи дитячо-юнацького спорту в Україні торкалася у своїх дослідженнях А. Нестерова [152, 153], крім того, на підставі аналізу діяльності фізкультурно-спортивних організацій автор звертає увагу на неефективність організаційної структури функціонування дитячо-юнацького спорту, що, в свою чергу, з одного боку призводить до відсутності мотивації більшості дітей до занять спортом, з іншого до зниження якісних показників поповнення резерву спорту вищих досягнень, ще одним недоліком, на думку автора, є спрямованість роботи позашкільних навчальних закладів на масовість.

У науковій роботі Г. Путятіної [186] детально розглянуто систему фінансування спортивних шкіл, що здійснюється за залишковим принципом, не зважаючи на позитивну динаміку їх приросту. При цьому, автор відмічає, що для належного функціонування будь-якої сфери необхідним є належне фінансове забезпечення. Особливість нинішнього етапу розвитку системи фізкультурно-спортивних організацій полягає в тому, вважає Г. Путятіна [186], що в умовах переходу до ринкових відносин і нових форм господарювання вони частково позбавлені стабільної традиційної системи фінансування – відрахування з державного бюджету. Автор зазначає, що в умовах очевидної тенденції скорочення виділення фінансових коштів з традиційних джерел, необхідно оперативно знаходити нові або активізувати такі, які не достатньо ефективно використовуються для отримання доходів, дозволених нормативно-правовими документами. Зокрема у роботі йдеться про необхідність активізації організаційних

резервів у діяльності спортивних шкіл – це потенційні можливості підвищення всіх показників і вдосконалення діяльності.

Ефективність роботи фізкультурно-спортивних організацій багато в чому залежить від навчальних програм, в яких містяться контрольні нормативи з видів спорту, що дають можливість об'єктивно оцінити здібності дітей і підлітків [186]. В першу чергу, їх індивідуальні особливості, особисті якості і перспективність. Вихованці закладів, що не освоїли програму початкової підготовки, не допускаються на наступний етап підготовки. Вони можуть продовжувати займатися у тренувальному режимі етапу початкової підготовки до 18-літнього віку. Проте в даний час складається ситуація коли до системи базової підготовки залучаються всі діти, охочі вчитися в спортивних закладах, а не найбільш здатні, відібрані в процесі початкової підготовки. За даними О. Шинкарук [264, 266] існуючий підхід до відбору дітей в фізкультурно-спортивні організації є неефективним з позицій використання спортивної бази і тренерсько-викладацьких кадрів, обмежує роботу по масовому навчанню і відбору найбільш здатних дітей.

На сьогоднішній день існує ціла низка наукових робіт, які присвячені питанням пропаганди фізичної культури і спорту та реклами фізкультурно-оздоровчих послуг [37, 70, 115, 161]. У наукових працях Н. Тарасюк [229, 230, 231] розкрито роль пропаганди у залученні школярів до дозвілєвої діяльності, розглянуто особливості проведення реклами фізкультурно-оздоровчих послуг, представлено цільове комплексне програмування розвитку пропаганди і реклами фізкультурних занять. У роботі Л. Лубишевої [128], на підставі аналізу розвитку спорту в США та інших країнах світу, зазначено, що активна позиція населення по відношенню до фізичної культури і спорту та здорового способу життя, формується за рахунок якісної пропаганди у засобах масової інформації. Саме від засобів масової інформації, і в першу чергу від телебачення, залежить популяризація видів спорту, і активного дозвілля.

З метою агітації дітей та молоді до занять фізичною культурою і спортом в нашій країні проводяться різноманітні спортивно-масові заходи, як то: турніри, фестивалі, спортивні свята, відкриті змагання тощо. Як науковий термін, агітація визначається як найважливіший засіб впливу на свідомість і настрої широких мас, з метою спонукати їх до політичної чи іншої активності, і має форми реалізації ідентичні до пропагандистської діяльності [38].

Маркетинговій діяльності фізкультурно-спортивних організацій, зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл присвячене дисертаційне дослідження Н. Середи [198]. В роботі зазначено, що застосування нових маркетингових технологій сприятиме залученню якомога більшої кількості дітей до занять у спортивних закладах та збереженню контингенту, при цьому сильною стороною внутрішньої середи організації, автор визначає, якість надання фізкультурно-спортивних послуг та організацію навчально-тренувального процесу в цілому.

У зведений таблиці 1.1. наведено перелік наукових праць вітчизняних вчених, присвячених проблемам удосконалення системи позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку,

спеціалізованих навчальних закладів, які у своїй діяльності вирішують завдання дозвілєвої діяльності дітей та молоді і дитячо-юнацького та резервного спорту в Україні.

Аналіз таблиці 1.1. свідчить про значну увагу з боку науковців до проблем удосконалення діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Це, на наш погляд, зумовлено тим, що в нашій державі вони є основною базою залучення дітей до занять масовим спортом із подальшою спеціалізацією і переходом на етап підготовки спортивного резерву.

Проведене дослідження показало, що у науковій літературі майже не зустрічаються данні відвідування дітьми та молоддю занять у фізкультурно-спортивних організаціях приватної форми власності, більш детального вивчення та систематизації потребують дані щодо умов функціонування окремих позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, як то спортивні клуби за місцем проживання, приватні та громадські спортивні клуби, комерційні та некомерційні заклади, які забезпечують активне дозвілля дітей та молоді.

Таблиця 1.1. Тематика сучасних досліджень щодо діяльності фізкультурно-спортивних організацій

№ п/п	ПІБ	Тип навчального закладу	Тема досліджень	Результати досліджень	Рік
1	Андріанова О.А.	ДЮСШ	1) Чинники, що впливають на підготовку спортивного резерву в дитячо-юнацьких спортивних школах 2) Аналітичний огляд основних напрямків діяльності спортивних шкіл	Подано показники діяльності спортивних шкіл та чинники, що впливають на функціонування системи підготовки спортивного резерву Визначено найактуальніші питання в діяльності спортивних шкіл. (проблеми набору і відбору спортсменів, програмно-методичне, медичне, фінансове забезпечення, нормативно-правові та організаційні аспекти діяльності спортивних шкіл, різні аспекти діяльності тренера-викладача, а також питання, пов'язані з виховним процесом).	2010 2010
2	Вареник О.Н.	ДЮСШ, СК	Особливості організації та розвитку дитячо-юнацького спорту у різних країнах світу (Слобожанський науково-спортивний вісник)	Виділені особливості національної системи підготовки дітей. Виявлені проблемні сторони системи дитячо-юнацького спорту.	2007
3	Волков Л.В.	Гуртки, СК, ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ	Теорія та методика дитячого та юнацького спорту	Розроблено концептуальні положення розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні	2002
4	Меліхова Т.М.	ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ	Проблема підготовки	Визначено основний принцип функціонування системи підготовки спортивного резерву.	2000

			спортивного резерву	Виявлений взаємозв'язок різних компонентів системи підготовки спортивних резервів	
5	Нестерова А.	ДЮСШ	Правові аспекти розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні	1)Встановлено відсутність всебічно розроблених нормативних основ функціонування дитячо-юнацького спорту, спортивних шкіл в конкретних регіональних умовах 2)Виділені напрями розробки нормативно-правових актів з розвитку сфери дитячо-юнацького спорту.	2008
6	Новіков А.А. Петров А.Н.	ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ	Система успішної підготовки найближчого спортивного резерву	Здійснено розділення функцій управління елементами системи підготовки висококваліфікованих спортсменів на трьох її рівнях	1999
7	Петренко І.В. Приходько І.І.	ДЮСШ	1) Особливості фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл регіонального рівня 2) Організаційно-економічна модель підприємницької поведінки спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву 3) Аналіз економічних показників діяльності спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл Харківської області	Виокремлені основні і додаткові джерела фінансування ДЮСШ Розроблено організаційну модель підприємницької поведінки СДЮШОР Проведено аналіз економічних показників діяльності СДЮШОР Харківської області	2008 (2009) 2011 2011
8	Приходько І.І., Левадня С.О., Кравченко Т.А.	УФК	Система підготовки спортивного резерву в Україні	Визначені завдання училищ фізичної культури в системі підготовки спортивного резерву.	2009
9	Приходько І.І., Петренко І.В.	ДЮСШ	Особливості спортивного набору дітей в дитячо-юнацькі спортивні школи на сучасному етапі.	Виявлені найважливіші фактори при проведенні спортивного набору	2009
10	Путятіна Г.М.	ДЮСШ	Організаційні аспекти оптимізації діяльності	Цільова комплексна програма та перспективний комплексний план оптимізації управління спортивними школами на 2007-2011 рр.	2008 2005

			спортивних шкіл на основі програмно-цільового управління Проблеми ефективності діяльності спортивних шкіл у сучасних умовах	Визначені основні проблемні питання ефективного функціонування спортивних шкіл	
11	Родак С. Вацеба О.М.	Гуртки, СК, ДЮСШ, спортивні школи-інтернати, УФК	Актуальні питання діяльності спеціалізованих навчальних закладів резервного спорту	Охарактеризовано особливості, тенденції розвитку й розкриті подальші перспективні шляхи функціонування закладів резервного спорту в сучасних умовах.	2009
12	Середа Н.В.	ДЮСШ	1) Маркетингова програма оптимізації соціально-економічної діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл 2) Вплив демографічної кризи на ефективність менеджменту дитячо-юнацьких спортивних шкіл	Розроблено регіональну модель моніторингу ефективності функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Визначені основні чинники демографічної кризи у діяльності ДЮСШ. Обґрунтовано необхідність визначення доцільності використання маркетингового підходу у професійній діяльності директорів ДЮСШ.	2009 2011
13	Стадник С.О.	УФК	Організаційно-управлінські умови діяльності училищ фізичної культури в Україні	Здійснено комплексну характеристику діяльності училищ фізичної культури, розроблено проект цільової комплексної програми оптимізації діяльності училищ фізичної культури	2012
14	Філін В.П.	ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, УФК	Виховання фізичних якостей у юних спортсменів Теорія та методика дитячо-юнацького спорту	Сформульовані основні положення теорії і методики юнацького спорту Висвітлено кардинальні положення юнацького спорту: організаційні та програмно-нормативні основи, система змагань, особливості реалізації принципів спортивного тренування, методика виховної роботи, система відбору, побудова багаторічної тренування, планування і контроль.	1974 1987
15	Філін В.П.	ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, УФК	Становлення і розвиток теорії і методики	Проведений аналіз розвитку теорії і методики юнацького спорту як розділу наукової дисципліни «Теорія спорту»	1998

			юнацького спорту		
16	Чеховська Л.Я.	УФК	Система підготовки спортивного резерву в Україні як об'єкт наукового аналізу	1)Визначені наукові напрями досліджень щодо вивчення системи підготовки спортивного резерву в Україні. 2)Виявлені найбільш вивчені аспекти системи підготовки спортивного резерву в Україні. 3)Визначена перспектива подальших досліджень.	2012
17	Чеховська Л., Карпа І., Пасічник В.	ДЮСШ	Роль спортивних шкіл у розвитку видів спорту	Організації діяльності ДЮСШ як складовій системи позашкільної освіти, висвітлено шляхи подолання існуючих організаційних недоліків сучасної системи ДЮСШ.	2008
18	Шинкарук О.А.	ДЮСШ	1. Формування погляду на розвиток дитячо-юнацького спорту шляхом аналізу діяльності спортивних шкіл за 1996-2003 рр. 2. Відбір спортсменів і орієнтація їх підготовки в процесі багаторічного вдосконалення (на матеріалі олімпійських видів спорту)	Сформульовані основні положення, що становлять систему знань про багаторічну підготовку, відбір та спортивну орієнтацію як єдиного цілого. Викладені практичні підходи і методи для подальшого вдосконалення системи багаторічної підготовки, відбору та орієнтації спортсменів в олімпійському спорті.	2004 2011

Таким чином, у ході дослідження з'ясувалося, що на сьогоднішній день однозначного визначення поняття дозвілля не існує, однак більшість авторів трактують дозвілля як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, відновлювального характеру, при цьому дозвіллева діяльність характеризується свободою вибору, добровільною участю, бажанням отримати радість та задоволення, самодостатністю, самостійністю, компенсаційністю.

Дозвіллеву діяльність класифікують залежно від її функцій, специфічних рис, рівня суспільного розвитку, практико-орієнтованого характеру, соціального замовлення, потреб, бажань та інтересів окремої особистості за такими напрямками: художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, дослідницько-експериментальний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, гуманітарний, фізкультурно-спортивний (або спортивний).

Фізкультурно-спортивна або спортивна дозвіллева діяльність забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців (учнів і слухачів), необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного

відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя.

Систему фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності в Україні складають позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку: спортивні клуби, гуртки, секції; дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву; спортивні клуби за місцем проживання; спортивні клуби Товариства сприяння обороні України.

Роль позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку полягає у виконання завдань для забезпечення дозвіллевої діяльності дітей та молоді і включає три взаємопов'язані аспекти: спортивний (розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, підготовка спортивного резерву для збірних команд України), фізкультурний (повноцінне оздоровлення, забезпечення змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, формування навичок здорового способу життя) і виховний (сприяння гармонійному вихованню, самореалізації вихованців).

Не зважаючи на великий масив наукових досліджень присвячених дозвіллю дітей та молоді в системі освіти, на даний момент нез'ясований реальний стан відвідування дітьми та учнівською молоддю організованих форм дозвіллевої діяльності у вільний від навчання час (зокрема позакласних та позашкільних), а також практично не висвітлений показник відсотка дітей та молоді задіяних у дозвіллевій діяльності за місцем проживання (спортивні клуби за місцем проживання, фітнес-заклади, формальні та неформальні фізкультурно-спортивні об'єднання, сім'ї); недостатньо вивченим залишається функціонування комерційних та некомерційних закладів по забезпеченню активного дозвілля. Виявлені проблеми потребують подальшого наукового пошуку.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ

2.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

Фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя, утвердженні міжнародного спортивного авторитету держави. В Україні склалася критична ситуація у сфері фізичної культури і спорту: за офіційними даними лише 13% населення залучено до занять фізичною культурою і спортом. Недооцінка соціально-економічної, оздоровчої і виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованих програм взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, негативно позначається на здоров'ї населення, соціально-економічному розвитку держави.

Аналізуючи систему національного законодавства в галузі фізичної культури і спорту слід констатувати, що на даний момент вона є досить громіздкою і розгалуженою. Так, основні засади нормативно правової та документальної бази починаються з Конституції України, у статті 49 якої зазначено, що Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Нормативно-правові акти, які регламентують діяльність ФСО в Україні

№ п/п	Назва законопроекту, акту	Рік введення в дію	Внесок у розвиток фізичної культури і спорту
1.	Конституція України	1996	Розвиток фізичної культури і (спорту стаття 49)
2.	Закон України «Про фізичну культуру і спорт»	1994	Засади Державної політики у сфері фізичної культури і спорту
3.	Закон України «Про загальну середню освіту»	1999	Виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців)
4.	Закон України «Про позашкільну освіту»	2000	Створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, вдосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту, формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів
5.	Закон України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні»	2000	Правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського руху в Україні, державна підтримка його учасникам
6.	Проект Закону України «Про Загальнодержавну соціальну програму		Передбачає значне покращення матеріально-технічної бази для занять фізичною культурою та спортом, а саме будівництво 50 плавальних

	розвитку фізичної культури і спорту на 2013-2017 рр.»		басейнів, 2500 спортивних майданчиків, 27 спортивних комплексів
7.	Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту»	2004	Закріплення системи концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні
8.	Указ Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні»	2008	Проведення заходів з належного фінансового та матеріально-технічного забезпечення дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, сприяння впровадженню клубної системи організації олімпійського спорту
9.	Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»	2013	Забезпечення фізичного розвитку дитини
10.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад»	2001	Організація діяльності закладів позашкільної освіти
11.	Постанова Верховної Ради України «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів»	2006	Залучення широких верств населення до здорового способу життя та масових занять фізичною культурою
12.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу»	2008	Регулювання діяльності таких типів спортивних шкіл, як комплексні дитячо-юнацькі спортивні школи, дитячо-юнацькі спортивні школи з видів спорту, дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів паралімпійського та дефлімпійського резерву незалежно від їх підпорядкування та форми власності
13.	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр.	2011	Виконання окремих заходів програми
14.	Рішення Громадської гуманітарної ради при Президентові України «Про пріоритетні напрями розвитку фізичного виховання, масового спорту та профілактики захворювань різних верств населення країни засобами фізичної культури і спорту»	2010	Виконання соціальних ініціатив Президента України щодо залучення дітей до занять фізичною культурою і спортом
15.	Наказ Міністерства освіти і науки України «Про Систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів»	2003	Систему організації шкільної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів, яка впроваджується у зазначених навчальних закладах, незалежно від підпорядкування та форми власності
16.	Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України»	2005	Реалізація фізичного виховання дітей та учнівської молоді через систему дидактичних компонентів

17.	Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту»	2005	Розміри тарифних розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту, схеми тарифних розрядів посад працівників бюджетних установ, закладів та організацій фізичної культури і спорту за розрядами Єдиної тарифної сітки, показники для віднесення установ, закладів та організацій до груп за оплатою праці керівників і спеціалістів, визначені розміри доплат і надбавок працівників, премії та інші питання
18.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження форм звітності №5-ФК, № 5-ФК (зведена) про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та Інструкції щодо їх заповнення»	2006	Удосконалення статистичного обліку дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих шкіл олімпійського резерву
19.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження форми звітності № 2-ФК (річна) «Звіт з фізичної культури і спорту» та Інструкції щодо її заповнення»	2008	Удосконалення звітності у сфері фізичної культури та спорту
20.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Положення про надання категорій дитячо-юнацьким спортивним школам»	2009	Порядок надання категорій спортивним школам
21.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження методичних рекомендацій щодо визначення рівня виконання вимог, яким повинна відповідати дитячо-юнацька спортивна школа для одержання відповідної категорії»	2009	Методичні рекомендації щодо визначення рівня виконання вимог, яким повинна відповідати дитячо-юнацька спортивна школа для одержання відповідної категорії
22.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл»	2009	Здійснення організації навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл
23.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про внесення змін до наказу Мінсім'ямолодьспорту від 18.05.2009 № 1624»	2009	Вдосконалення організації навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл
24.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження переліку документів, які повинна мати дитячо-юнацька спортивна школа»	2009	Визначення документації для загальної діяльності і для організації навчально-тренувальної і спортивної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл
25.	Спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерства освіти і науки України «Про затвердження форми свідоцтва про закінчення дитячо-юнацької спортивної школи та особистої картки спортсмена»	2009	Впровадження в документацію спортивних шкіл свідоцтва про закінчення дитячо-юнацької спортивної школи та особистої картки спортсмена з метою обліку вихованців
26.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Положення про порядок забезпечення вихованців, спортсменів,	2010	Здійснення контролю за порядком видачі, використання, зберігання та обліку спортивної екіпіровки та інвентарю

	учнів та тренерів спортивних шкіл усіх типів, центрів олімпійської підготовки, шкіл вищої спортивної майстерності і спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю спортивним одягом, спортивним спеціальним взуттям, спортивним інвентарем індивідуального користування та терміни його використання»		
27.	Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту»	2010	Порядок підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту з метою вдосконалення їх професійної майстерності
28.	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Типових штатних нормативів спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю»	2012	Приведення у відповідність штатних розписів навчальних спортивних закладів, недопущення збільшення чисельності працівників у закладах з метою економії і раціонального використання коштів
29.	Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту»	2013	Комплекс соціальних норм і нормативів, на основі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій щодо надання послуг у сфері фізичної культури і спорту
30.	Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів)»	2014	Механізм проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів) закладів фізичної культури і спорту для визначення їх професійної підготовленості, присвоєння відповідної кваліфікаційної категорії на основі результативних показників спортсменів, підготовку яких вони здійснювали

Аналіз нормативно-правової бази дозволив визначити, що останні десятиріччя значно підвищилися вимоги до позашкільної освіти як рівноправного інституту в загальній системі освіти, відповідно до чого постало питання щодо переосмислення стратегічних питань оновлення або реформування діяльності позашкільних навчальних закладів. При цьому головним залишається визначення, що позашкільна освіта – це спеціально організована діяльність, яка має яскраво виражену власну специфіку впливу, що дає їй певні переваги перед іншими засобами виховання. Це, передусім, добровільність участі дітей у позашкільній роботі; диференціація її за інтересами і спрямованістю на певний тип діяльності; постановка конкретних практичних завдань перед кожним вихованцем у його творчому становленні; оволодіння знаннями та уміннями за індивідуальними планами [77].

З метою зміцнення здоров'я нації, залучення широких верств населення до здорового способу життя та масових занять фізичною культурою Верховною Радою України п'ятого скликання 3 серпня 2006 р. прийнято Постанову «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів» [141].

Регулювання діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку в Україні здійснюється шляхом

формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості. Реалізація вказаної норми законодавства потребує цілеспрямованої злагодженої роботи державних інституцій, територіальних громад, виробничих структур, приватних організацій, громадських об'єднань та фахівців сфери. Так, організаційні засади сфери фізичної культури і спорту визначені Законом України «Про фізичну культуру і спорт» [75], до якого одинадцятьма законодавчими актами були внесені відповідні зміни і доповнення. У новій редакції цього Закону зазначено, що Державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах:

- визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави;
- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;
- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави;
- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;
- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп;
- утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту;
- створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту;
- забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;
- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;
- забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту;
- забезпечення доступу інвалідів до спортивних споруд;
- заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;
- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері.

З метою вирішення завдань формування у населення сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання і масового спорту як

важливого чинника забезпечення здорового способу життя, удосконалення форм залучення різних груп населення до регулярних та повноцінних занять фізичною культурою і спортом, удосконалення на науково обґрунтованих засадах системи дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку, підвищення якості відбору обдарованих осіб до системи резервного спорту, створення умов для розвитку індивідуальних здібностей спортсменів на етапах багаторічної підготовки, удосконалення системи формування та підготовки національних збірних команд, передусім з олімпійських видів спорту, переорієнтування системи керівництва у сфері фізичної культури і спорту на забезпечення поєднання зусиль організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, сприяння поширенню клубної системи у сфері фізичної культури і спорту, будівництво за підтримки органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування сучасних спортивних споруд, належне їх обладнання та використання, удосконалення економічних засад у сфері фізичної культури і спорту, запровадження ефективних моделей її кадрового, фінансового, матеріально-технічного, наукового, медичного та інформаційного забезпечення було затверджено Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту на період до 2016 р., що спрямовує у даних напрямках державну політику у сфері фізичної культури і спорту [149].

Зазначена доктрина закріплює систему концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні. Даним документом визначається, що метою розвитку фізичної культури і спорту в Україні є: створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, сприяння соціальному, біологічному та психічному благополуччю, поліпшенню стану здоров'я, профілактиці захворювань і фізичній реабілітації, залучення до дитячо-юнацького та резервного спорту обдарованих осіб, створення умов для максимальної реалізації їхніх здібностей у спорті вищих досягнень, задоволення видовищних запитів населення, формування у громадян почуття гордості за свою країну, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі, що підкреслює важливу роль фізкультурно-спортивних організацій у забезпеченні дозвілєвої діяльності дітей та молоді.

На рівні національного законодавства термін «спорт» у ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [75] визначено як «діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямовану на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них». Також Законом визначені напрями спорту: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо. Розвиток олімпійського спорту є важливою складовою іміджу України у світі. Також сприяють зміцненню іміджу держави у міжнародному співтоваристві численні успіхи спортсменів,

які виступають на світових спортивних форумах з паралімпійського та дефлімпійського спорту, різноманітних міжнародних змагань з неолімпійських видів спорту, і підтримка всеукраїнських громадських об'єднань з видів спорту є одним з головних завдань держави. Виконання вищезазначених положень в Україні регламентується Законом України від 14 вересня 2000 р. «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [141], який забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави.

Важливою складовою системи дозвілєвої діяльності є дитячо-юнацький спорт, функції якого, відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [75], полягають у забезпеченні залучення дітей для занять певним видом спорту із дитячого спорту для здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту. Функції резервного спорту, в свою чергу, полягають у здійсненні відбору обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів, забезпечення умов для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд [75].

Розвиток дитячо-юнацького спорту забезпечують суб'єкти сфери фізичної культури і спорту, позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку, зокрема дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні клуби, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, штатні спортивні команди резервного спорту областей, центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері освіти, фізичної культури та спорту, всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, спортивних федерацій та інші суб'єкти сфери фізичної культури і спорту. В процесі своєї діяльності вищеперелічені фізкультурно-спортивні організації сприяють повноцінному оздоровленню дітей та молоді, забезпеченню змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, формуванню навичок здорового способу життя, гармонійному фізичному розвитку в процесі занять юних спортсменів [75]. Лише у дитячо-юнацьких спортивних школах України у 2017 р. кількість вихованців – 607338 осіб, що складає 13% від загальної кількості учнівської молоді у віці 6-18 років. У порівнянні з 2016 р. кількість вихованців спортивних шкіл збільшилась на 5405 осіб [141].

Система позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку України включає ряд фізкультурно-спортивних організацій, які подано у табл. 2.2.

Таблиця 2.2. Кількість фізкультурно-спортивних організацій України у 2016-2017 рр.

№ п/п	Назва організації (закладу)	Кількість (од.) 2016р.	Кількість (од.) 2017р.
1.	Дитячо-юнацькі спортивні школи	1475	1455
2.	Спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву	189	184
3.	Клуби	4522	4692
	у тому числі:		
3.1.	клуби спортивної спрямованості	1069	1109
3.2.	клуби фізкультурно-оздоровчої спрямованості	1639	1691
3.3.	клуби фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості	1814	1892
4.	Дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби за місцем проживання населення	891	878

В Україні на сьогоднішній день впроваджують фізкультурно-спортивну діяльність наступні фізкультурно-спортивні товариства: «Динамо», «Україна», «Колос», «Спартак».

Сьогодні органами державної влади чимало уваги приділяється розвитку фізичної культури і спорту. Так, на виконання соціальних ініціатив Президента України щодо залучення дітей до занять фізичною культурою і спортом Громадська гуманітарна рада при Президентові України 30 вересня 2010 р. прийняла рішення про пріоритетні напрями розвитку фізичного виховання, масового спорту та профілактики захворювань різних верств населення країни засобами фізичної культури і спорту. 31 серпня 2011 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр. (далі – Програма) [105]. Виконання окремих заходів Програми, що стосуються розвитку дозвілєвої діяльності планувалося досягти шляхом створення наступних умов:

- підтримки дитячого, дитячо-юнацького, резервного спорту, спорту вищих досягнень, спорту інвалідів та ветеранів;
- удосконалення процесу відбору обдарованих дітей, які мають високий рівень підготовленості та здатні під час навчально-тренувальних занять витримувати значні фізичні навантаження, для подальшого залучення їх до системи резервного спорту;
- підтримання закладів фізичної культури і спорту, зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, шкіл вищої спортивної майстерності, центрів студентського спорту вищих навчальних закладів та залучення до навчально-тренувального процесу провідних тренерів;
- підтримання та розвитку олімпійського, паралімпійського та дефлімпійського руху;
- взаємодії з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості та іншими суб'єктами сфери фізичної культури і спорту;
- врегулювання системи розвитку матеріально-технічної бази спорту та вжиття дієвих заходів до залучення інвестицій на зазначену мету;
- поступового оновлення спортивної матеріально-технічної бази закладів фізичної культури і спорту, зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл і загальноосвітніх навчальних закладів.

Деякі з очікуваних результатів Програми – це:

- збільшити обсяг рухової активності учнівської та студентської молоді до 8-12 годин на тиждень;
- підвищити рівень залучення до змістовного дозвілля та відпочинку населення, насамперед молоді із щорічним збільшенням на 1-2% рівня охоплення населення руховою активністю в обсязі до 30 хвилин щодня;
- залучити до 20% дітей та молоді 6-23 років до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах, створити умови для розвитку резервного спорту та ефективного поповнення складу національних збірних команд;
- забезпечити збереження передових позицій успішної участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях різного рівня;
- досягти насичення спортивними спорудами у кількості і якості, що дасть змогу створити необхідні умови для залучення різних категорій громадян України до занять фізичною культурою і спортом та підвищити рівень забезпеченості населення спортивними залами, плавальними басейнами та спортивними майданчиками з розрахунку на 10 тис. осіб (очікуване щорічне зростання на 2%), які б давали можливість забезпечити на даних спорудах мінімальний (науково обґрунтований) обсяг рухової активності.

Слід зазначити, що виконання більшості з напрямів заходів Програми повинні впливати на організацію дозвіллевої діяльності дітей та молоді в Україні. Проведення заходів з належного фінансового та матеріально-технічного забезпечення фізкультурно-спортивних організацій, сприяння впровадженню клубної системи організації олімпійського спорту визначена указом Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» [180]. На сьогоднішній день розроблено проект Закону України «Про Загальнодержавну соціальну програму розвитку фізичної культури і спорту на 2013-2017 рр.» [150, 180]. Аналіз проекту показав, що у державі протягом дії програми передбачається значне покращення матеріально-технічної бази для занять фізичною культурою та спортом, а саме будівництво 50 плавальних басейнів, 2500 спортивних майданчиків, 27 спортивних комплексів.

Протягом останніх років в Україні кількість спортивних споруд збільшилась і, станом на 1 січня 2013 р., складає 106361 споруду, що на 2744 одиниці більше у порівнянні з 2009 р. У тому числі діють 555 басейнів, що на 10 одиниць більше, ніж у 2009 р., також функціонують 65197 площинних споруд, з яких 40697 спортивних майданчиків, їх кількість збільшилась у порівнянні з 2009 р. на 1713 та 1979 одиниць відповідно. До того ж збудовано стадіон, завдяки чому кількість стадіонів з трибунами в Україні дорівнює 1102 одиниці [141].

З метою підготовки узгоджених пропозицій щодо утвердження здорового способу життя населення, на виконання Національного плану дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» затверджено Державний соціальний стандарт у сфері фізичної

культури і спорту та типові штатні нормативи спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю [141, 150].

Традиційна система фізичного виховання в освітніх установах на сучасному етапі для забезпечення необхідного рівня фізичної культури, фізичного розвитку та підготовленості дошкільнят, школярів і учнівської молоді потребує збільшення їх рухової активності, розширення позаурочної фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності на основі створення спортивних клубів в кожному освітньому закладі та в значному поліпшенні матеріально-технічного забезпечення процесу фізичного виховання [76].

Фізичне виховання спрямоване на формування в учнів ціннісних орієнтацій щодо культури здоров'я і здорового способу життя, виховання потреби та звички регулярно займатися фізичною культурою та спортом, прагнення досягти оптимального рівня особистого здоров'я, фізичного розвитку, рухових якостей, морально-вольових рис характеру та психологічної підготовки до ведення активного життя, професійної діяльності та захисту Батьківщини. Відповідно до статті 5 Закону України «Про загальну середню освіту» [76] одним із важливих завдань сучасної школи є «виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців)». Відповідно до статті 22 «Охорона та зміцнення здоров'я учнів» Закону України «Про загальну середню освіту», реалізація завдання має вирішуватися декількома напрямками:

- шляхом створення в навчальному закладі безпечних та нешкідливих умов навчання, режиму роботи, умов для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формування гігієнічних навичок та засад здорового способу життя учнів;
- через організацію оптимального рухового режиму: уроки фізичної культури, фізкультурно-оздоровчі заняття, заняття у фізкультурних гуртках і спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки, групах лікувальної фізичної культури, спортивних школах, клубах за інтересами;
- стимулюванням до самостійних фізичних вправ та до виконання домашніх завдань з фізичної культури.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013), одним із основних завдань модернізації освіти є забезпечення фізичного розвитку дитини, що реалізується через:

- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності).

Важлива роль у вихованні учнів, розширенні й поглибленні їх знань, розвитку творчих здібностей належить спеціально організованій виховній роботі у позаурочний час. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки

України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» (2005) фізичне виховання дітей та учнівської молоді реалізується через систему таких дидактичних компонентів:

- обов'язковий (урок або заняття, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня), що формує основи фізичної культури особистості відповідно до Державних стандартів освітньої галузі «Фізичне виховання»;
- позаурочний (заняття у секціях та гуртках спортивного спрямування навчального закладу, позашкільних навчальних закладах, самостійні заняття, участь у фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходах), що доповнює обов'язковий компонент з урахуванням індивідуальних мотивів, інтересів і потреб, природних здібностей та стану здоров'я особистості.

У наказі Міністерства освіти і науки України «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів» (2003) визначено систему організації шкільної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів, яка впроваджується у зазначених навчальних закладах, незалежно від підпорядкування та форми власності. Змагання в навчальних закладах проводяться між групами в дошкільних навчальних закладах (ДНЗ), класами в загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) та групами в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ). Усі внутрішні змагання є частиною загального плану роботи навчального закладу і проводяться у відповідності до календарного плану спортивно-масових заходів, затвердженого директором.

Система позашкільної освіти включає державні, комунальні, приватні позашкільні навчальні заклади, гуртки, секції, клуби, клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади, установи [77]. Одними з основних завдань позашкільної освіти є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, вдосконалення фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів, підготовка спортивного резерву для збірних команд України з різних видів спорту, формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів.

Позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку – широкодоступні заклади освіти, які дають дітям та молоді додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. Аналіз нормативно-правової бази дозволив визначити основні функції і завдання позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку.

- 1) Дитячо-юнацькі спортивні школи та спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву готують на базі всебічного фізичного розвитку кваліфікованих спортсменів. У таких школах працюють секції з окремих видів спорту, а в них – навчальні групи за віком і ступенем спортивної підготовки учнів.
- 2) Діяльність спортивних клубів зорієнтована на потребу населення у заняттях різними видами спорту та фізичною підготовкою. Головними завданнями спортивного клубу є формування всебічно розвинутої особистості засобами фізичної культури та спорту, пропаганда здорового способу життя, запровадження фізичної культури та спорту під час навчання, роботи, побуту та відпочинку, використання засобів фізичної культури для професійно прикладної підготовки, організація та проведення масових фізкультурно-оздоровчих спортивних заходів, надання послуг у сфері фізичної культури та спорту, створення фізкультурно-спортивних аматорських об'єднань, секцій, команд із видів спорту, проведення роботи щодо спортивного вдосконалення, підготовки та відрядження збірних команд навчального закладу на змагання, розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва зі спортивними організаціями навчальних закладів. Центри та станції юних туристів організовують подорожі школярів за межі постійного проживання для відпочинку і вивчення рідного краю та інших країн.
- 3) Спортивні клуби за місцем проживання населення здійснюють діяльність шляхом залучення дітей та молоді до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-оздоровчих послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення для профілактики захворювань, змістовного дозвілля та запобігання проявам асоціальної поведінки, формування у населення понять щодо ведення здорового способу життя.
- 4) Спортивні клуби ТСОУ мають важливе значення в процесі підготовки дітей та підлітків до трудової діяльності, розвитку мислення, є одним з потужних засобів формування гармонійної, соціально активної особистості. Спортивні клуби ТСОУ вирішують комплекс оздоровчих і освітніх завдань і сприяють патріотичному вихованню дітей.

Важливим завданням позашкільних установ є надання школам допомоги в організації позакласної виховної роботи з учнями. Набуло поширення створення позашкільних навчально-виховних закладів нового типу: туризму, спортивно-технічних шкіл, клубних закладів, міжшкільних клубів тощо. Вимоги до діяльності позашкільних установ випливають із загальних принципів організації позакласної та позашкільної роботи, що передбачають органічний зв'язок позашкільних установ з виховною діяльністю школи; узгодженість дій з виховною роботою дитячих та юнацьких організацій, сім'ї і громадськості; масове охоплення дітей за умови дотримання добровільності щодо участі в гуртках і секціях позашкільних установ; поєднання масових, групових та індивідуальних форм виховної роботи; вільний вибір дітьми характеру творчої діяльності; стимулювання їх активної творчої діяльності [73].

В умовах модернізації освіти, яка веде до зростання конкуренції серед позашкільних навчальних закладів, у тому числі фізкультурно-спортивного напрямку, постає проблема забезпечення вихованців якісною освітою. Оновлення системи позашкільної освіти передбачає вирішення ряду системних завдань: нормативно-правових, економічних, змістових тощо. Першочерговим з них є досягнення нової сучасної якості освіти, відповідність її сучасним життєвим потребам розвитку країни. В педагогічному плані, для позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку характерна орієнтація не тільки на засвоєння вихованцями певних знань, умінь та навичок, а головне, направлення на всебічний гармонійний фізичний розвиток та соціалізацію особистості. Тобто, позашкільний заклад має формувати систему універсальних знань, умінь і навичок, а також досвід самостійної діяльності, особистої відповідальності, творчої праці вихованців.

Якість діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку залежить від багатьох показників, які сумарно впливають на оцінку діяльності закладу: рівень знань вихованців, рівень вихованості, рівень соціальної адаптації вихованців у житті та суспільстві, рівень педагогічної майстерності працівників, методичне забезпечення освітнього процесу та ін.

Клуби за місцем проживання мають займати дозвілля дітей та молоді в позашкільний час, навіть якщо вони прийшли поспілкуватися з однолітками. У таких закладах частіше за все діти та молодь, які не охоплені заняттями у приватних СК, центрах, спортивних секціях через матеріальні можливості родини, можуть займатися різними видами діяльності. Оскільки клуб розташований у межах району, то діти та підлітки можуть дістатись туди у будь-який час без батьків. Це місце забезпечення дозвілля не лише дітей, а і молодих громадян до 35 років. Клуб має бути доступним дітям та молоді, а заняття в ньому мають бути безкоштовними. Особливості процесу дозвіллевої соціалізації дітей та молоді в умовах клубного об'єднання за місцем проживання в тому, що вони мають право вибору найбільш вагомої для них справи; розширяють спектр видів своєї діяльності, як основи для володіння життєво важливими знаннями, вміннями та навичками; виконують стійкі соціальні функції представників тієї чи іншої організації, асоціації, гуртка тощо, чим стимулюють процес свого самовизначення та самореалізації. Організація дозвіллевої соціалізації дітей та молоді клубами за місцем проживання сприяють творчій самореалізації молодих людей, розвитку їх фізичних і духовних якостей, має запобігати проявам асоціальної поведінки дітей та молоді, а значить, є важливим напрямком не лише молодіжної політики, а й складовою гуманітарної політики, гуманітарної безпеки, зокрема, безпеки фізичного та психічного здоров'я людини.

Законом України «Про позашкільну освіту» [77] однозначно визначається, що клуби та об'єднання за місцем проживання належать до мережі позашкільних навчальних закладів, які працюють з дітьми та молоддю за місцем проживання, незалежно від підпорядкування та джерел фінансування, надають знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечують потребу особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної

професійної та громадської діяльності, створюють умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарування та стану здоров'я вихованців.

Вказаним законом полегшується утримання клубів та об'єднань за місцем проживання (незалежно від підпорядкування, типів і форм власності), тому що вони віднесені до установ – надавачів додаткових, в тому числі і платних послуг. Разом із тим через юридичну колізію: відсутність чіткого визначення клубу за місцем проживання, - залишається незрозумілим, які категорії населення можуть відвідувати дані заклади. Чітко не прописані умови, за яких має вибудовуватися робота, наприклад, з дорослим населенням – молоддю з 18 до 35 років, та як обрахувати вартість даних послуг. З 2003 р. завдяки ухваленому Закону України «Про соціальні послуги», клуби за місцем проживання отримали можливість надавати соціальні послуги не лише безоплатно, але й платно [80]. Зазначеним законом «соціальні послуги» визначилися як різні види послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Проте актуальними залишаються питання про механізм надання соціальних платних послуг.

На сучасному етапі органи державного управління ухвалюють та реалізують низку державних цільових програм і соціальної молодіжної політики: «Молодь України», «Оздоровлення дітей», «Обдаровані діти», «Розвитку фізичної культури і спорту» тощо. Проте в них відповідної уваги державному регулюванню соціальної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання, зокрема в клубах за місцем проживання, не приділено. У першу чергу, це стосується правових та економічних механізмів державного регулювання даного виду роботи.

Скорочення мережі клубів за місцем проживання (протягом 2012 р. на 13 одиниць скоротилась кількість дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання населення) пов'язано з проблемами правового та фінансового характеру. В містах України відсутній єдиний правовий механізм державного регулювання соціальної роботи з дітьми та молоддю в клубах за місцем проживання. На сьогодні клуби за місцем проживання перебувають у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки, Міністерства молоді та спорту України, управлінь освіти, фізичної культури та спорту, сім'ї та молоді, центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, підприємств житлово-комунального господарства тощо. Різне підпорядкування клубів за місцем проживання не лише в регіонах України, але й містах і навіть районах міст пояснюється відсутністю типового положення про даний тип закладу.

Отже, організація дозвіллеквої соціалізації дітей та молоді клубами за місцем проживання потребує удосконалення нормативно-правової бази, яка визначить основні засади діяльності клубів за місцем проживання, їх підпорядкованість, статус, права, завдання, функції та фінансово-господарську діяльність. Для удосконалення державного регулювання соціальної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання очевидною є необхідність Центральному органу виконавчої влади затвердити Типове положення про клуб (Об'єднання клубів, Центр) за місце проживання.

Даним положенням необхідно визначити джерела фінансування клубу за місцем проживання. Для проведення навчально-виховної роботи клубу мають надаватись в користування спортивні об'єкти, культурні, оздоровчі та інші заклади безоплатно або на пільгових умовах.

Таким чином, законодавство України в основному забезпечує регулювання соціальної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання, створює правові умови для ефективного регулювання системи соціальної підтримки населення. Водночас фізкультурно-спортивна робота з дітьми та молоддю в клубах за місцем проживання потребує подальшого правового регулювання. Необхідно вдосконалити понятійний апарат, зокрема у законодавстві чітко прописати визначення «клубу за місцем проживання», необхідно розробити та ухвалити Типове положення про клуб за місцем проживання. Клуби за місцем проживання мають бути юридичними особами з власним Статутом. З метою запобігання корупції та полегшення функціонування даних закладів потребує розроблення та чіткого прописування в нормативно-правових актах механізм надання платних соціальних послуг для всіх відвідувачів клубів за місцем проживання.

Організація діяльності закладів позашкільної освіти визначена у Положенні про позашкільний навчальний заклад [166], де зазначено, що до переліку типів позашкільних навчальних закладів відносяться дитячо-юнацькі спортивні школи: комплексні дитячо-юнацькі спортивні школи, дитячо-юнацькі спортивні школи з видів спорту, дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів, спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів паралімпійського та дефлімпійського резерву, дитячо-юнацькі клуби фізичної підготовки та інших напрямів, центри, палаци, будинки, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, дитячої та юнацької творчості.

Недоліком нормативно-правової бази є те, що дія Положення про позашкільний навчальний заклад не поширюється на діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл, які є позашкільними навчальними закладами і діють згідно з Положенням про дитячо-юнацьку спортивну школу» [178]. Положенням регулюється діяльність таких типів спортивних шкіл, як комплексні дитячо-юнацькі спортивні школи, дитячо-юнацькі спортивні школи з видів спорту, дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів паралімпійського та дефлімпійського резерву незалежно від їх підпорядкування та форми власності.

Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу складається з наступних розділів: загальна частина, організаційно-правові засади діяльності спортивних шкіл, організація діяльності спортивної школи, учасники навчально-тренувальної та спортивної роботи, керівництво спортивною школою, фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база спортивної школи, діяльність спортивної школи у рамках міжнародного співробітництва, документація спортивної школи, порядок обліку та звітності. У пункті 11 Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу зазначено, спортивним школам у порядку, встановленому

Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту, надаються відповідні категорії: вища, перша друга категорія. Вимоги, яким повинна відповідати дитячо-юнацька спортивна школа для одержання відповідної категорії затверджені у Додатку до цього Положення, а порядок надання категорій спортивним школам регулюється наказами Мінсім'ямолодьспорту України «Про затвердження Положення про надання категорій дитячо-юнацьким спортивним школам» (2009), «Про затвердження методичних рекомендацій щодо визначення рівня виконання вимог, яким повинна відповідати дитячо-юнацька спортивна школа для одержання відповідної категорії» (2009) [141].

З метою забезпечення виконання вимог Положення, організації навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл незалежно від їх підпорядкування та форми власності Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту затверджено низку наказів: «Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл» (2009), «Про внесення змін до наказу Мінсім'ямолодьспорту від 18.05.2009 № 1624» (2009), «Про затвердження переліку документів, які повинна мати дитячо-юнацька спортивна школа» (2009), «Про затвердження Положення про порядок забезпечення вихованців, спортсменів, учнів та тренерів спортивних шкіл усіх типів, центрів олімпійської підготовки, шкіл вищої спортивної майстерності і спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю спортивним одягом, спортивним спеціальним взуттям, спортивним інвентарем індивідуального користування та терміни його використання» (2010), спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерства освіти і науки України «Про затвердження форми свідоцтва про закінчення дитячо-юнацької спортивної школи та особистої картки спортсмена» (2009) [141].

В організації фінансової діяльності заклади дитячо-юнацького спорту користуються наказом Міністерства України у справах молоді та спорту «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту» (2005) [141]. Цим наказом затверджені розміри тарифних розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту, схеми тарифних розрядів посад працівників бюджетних установ, закладів та організацій фізичної культури і спорту за розрядами Єдиної тарифної сітки, показники для віднесення установ, закладів та організацій до груп за оплатою праці керівників і спеціалістів, визначені розміри доплат і надбавок працівників, премії та інші питання.

Дуже важливим питанням в роботі позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку є кадрове забезпечення. Підготовку фахівців даного напрямку в Україні здійснюють вищі навчальні заклади фізкультурно-спортивної спрямованості, училища фізичної культури, кафедри фізичного виховання педагогічних ВНЗ тощо. Вимогою до працівників, спеціалістів, тренерів-викладачів є періодичне підвищення рівня кваліфікації. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (2009) [75] та інших законодавчих актів України», з метою вдосконалення знань і умінь тренерів

та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності затверджено наказ «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту» (2010), наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів)» (2014) [141].

Усі заклади фізичної культури і спорту, незалежно від підпорядкування і форми власності щорічно звітують про проведenu роботу органам місцевого самоврядування, департаментам, управлінням державних адміністрацій тощо. Відповідно до Закону України «Про державну статистику», статті 19 Закону України «Про інформацію», на виконання пункту 103 Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998) [180], з метою удосконалення статистичного обліку дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих шкіл олімпійського резерву затверджено наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження форм звітності №5-ФК, № 5-ФК (зведена) про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та Інструкцій щодо їх заповнення» (2006).

З метою удосконалення звітності у сфері фізичної культури та спорту затверджений наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження форми звітності № 2-ФК (річна) «Звіт з фізичної культури і спорту» та Інструкції щодо її заповнення» (2008). За формою № 2-ФК звітують навчальні заклади всіх типів незалежно від їх відомчого підпорядкування та форми власності, підприємства, установи, організації, що проводять фізкультурно-оздоровчу та спортивну роботу, структурні підрозділи з фізичної культури та спорту різних рівнів, центральні та обласні ради фізкультурно-спортивних товариств та інші організації. Звіт включає наступні розділи: фізкультурні кадри, спортивні споруди, фінансування сфери фізичної культури та спорту, спортивна робота, фізкультурно-оздоровча робота, клубна робота [141].

На підставі проведеного аналізу нормативно-правової бази, що регламентує дозвілєву діяльність дітей та молоді, визначено сучасний організаційно-управлінський механізм взаємодії фізкультурно-спортивних організації та позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку України, що забезпечує залучення дітей та підлітків до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності, який має у своєму складі велику кількість підсистем – організацій (рис. 2.1). У свою чергу система позашкільних навчальних закладів, за наявності усіх перелічених компонентів, повинна працювати за принципом спадкоємності і взаємозв'язку [67, 69].

На рис. 2.1. показано, що здійснення функцій організації і управління позашкільними навчальними закладами фізкультурно-спортивного напрямку України відноситься до компетенції органів державного управління сфери фізичної культури і спорту, а також науки і освіти, їх взаємодію з навчальними закладами. В науці визначено, що організаційно-управлінські умови включають систему управління,

нормативно-правове, фінансове, матеріально-технічне, кадрове, науково-методичне забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів [146]. На рисунку 2.1. представлено організаційно-управлінські умови функціонування позашкільних навчальних закладів: матеріально-технічна база, кадрове забезпечення; фінансування, нормативно-правове забезпечення, науково-методичне забезпечення, інформаційне забезпечення, медичне забезпечення.

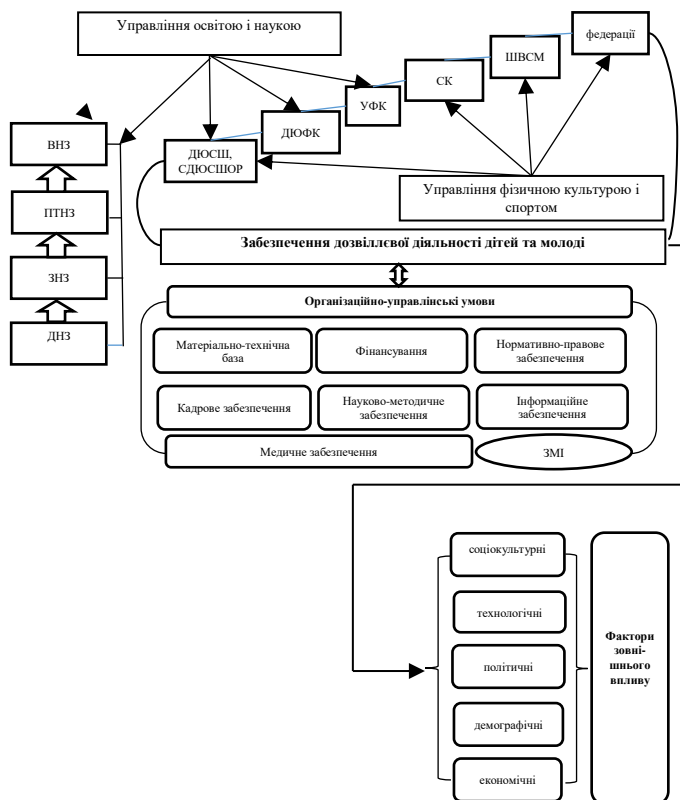

Рис. 2.1. Механізм залучення дітей та підлітків до занять у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку в Україні

До факторів зовнішнього впливу на систему позашкільних навчальних закладів відносяться: соціокультурні, технологічні, політичні, демографічні, економічні [67, 68, 69, 71].

Соціокультурні фактори стосуються всіх без винятку позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку. Наприклад, настанови, життєві цінності і традиції населення, що впливають на організацію. Технологічні фактори – різноманітні нововведення, які підвищують ефективність діяльності позашкільних навчальних закладів.

Політичні фактори тісно пов'язані з соціокультурними тенденціями і теж мають вплив на діяльність закладів. Політичні фактори можуть мати вплив на такі дії уряду, як визначення податкової політики щодо спортивних

споруд, виробничих, фізкультурних кооперативів, а також закладів, що надають платні послуги. Фактори політичної стабільності, як в середині країни, так і за її межами мають велике значення для розвитку ділових, спортивних, контактів між регіонами країни та між країнами. Відносини з організаціями є також важливими для діяльності не тільки окремих організацій, а і системи фізкультурного руху в тому чи іншому регіоні. Тому керівні фізкультурні організації повинні робити зусилля, що спрямовані на співпрацю з усіма організаціями, в програму діяльності яких закладено піклування про здоров'я людей, боротьбу з правопорушеннями, відродження нації тощо.

Міністерство молоді та спорту України для розвитку системи позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку плідно співпрацює з Національним олімпійським комітетом України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивним комітетом України з неолімпійських видів спорту, іншими громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості. Така співпраця дає можливість нашій країні входити до числа провідних спортивних держав світу за підсумками участі національних збірних команд в Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських та Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту.

У свою чергу Міністерство освіти і науки України здійснює управління системою позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку через організацію оптимального рухового режиму дітей та молоді, не лише під час уроків фізичної культури, а й в позашкільний час (фізкультурно-оздоровчі заняття, заняття у фізкультурних гуртках і спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки, групах лікувальної фізичної культури, спортивних школах, клубах за інтересами). Станом на 01.01.2014 р. кількість осіб, що відвідують 3 години фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах Харківської області складає 137118 осіб, що становить 67,7% від контингенту учнів, які відвідують заняття.

Розглянемо специфіку організації діяльності позашкільних навчальних фізкультурно-спортивних закладів на прикладі дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Зазначимо, що на сьогоднішній день значна кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл в Україні знаходяться у підпорядкуванні системи освіти і фінансуються з відповідного бюджету. Так, в Україні станом на 01.01.2014р. налічується 1639 ДЮСШ і СДЮСШОР. З них 621 ДЮСШ підпорядкована системі освіти, 405 – структурним підрозділам у справах молоді та спорту, 237 – фізкультурно-спортивному товариству «Україна», 233 – фізкультурно-спортивному товариству «Колос», 88 – фізкультурно-спортивному товариству «Спартак», 28 – фізкультурно-спортивному товариству «Динамо», 27 – інші школи [141] (рис. 2.2).

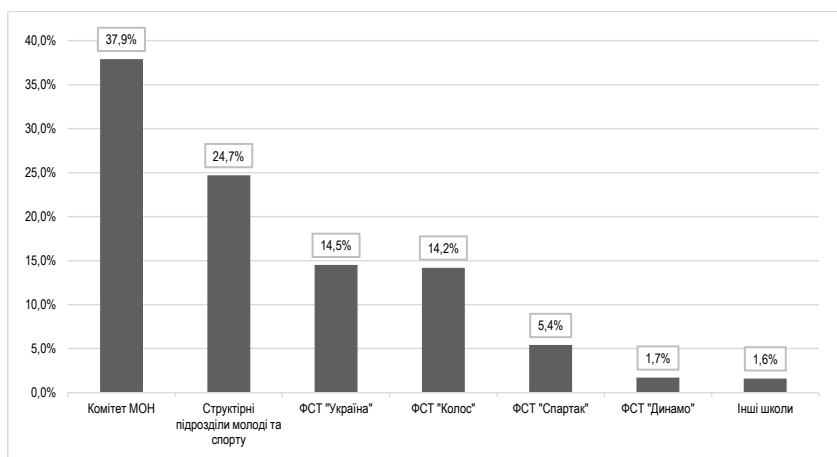

Рис. 2.2. Питома вага в Україні ДЮСШ різних типів підпорядкування (% до загальної кількості ДЮСШ)

Організацію, управління і контроль за діяльністю спортивних шкіл, підпорядкованих МОН на місцях здійснюють Департаменти, управління освіти і науки обласного, міського і районного рівнів. Як свідчать результати усного опитування керівників спортивних шкіл м. Харкова, а саме: КЗ КДЮСШ №2, КЗ КДЮСШ №4, підпорядкування спортивних шкіл органам управління освітою негативно впливає на роботу адміністративного персоналу спортивних шкіл, а також заважає проведенню навчально-тренувального процесу в ДЮСШ. Документація, що ведеться у спортивних школах (плани роботи, навчальні плани, звітність тощо), відрізняється від документації ДЮСШ структурних підрозділів у справах молоді та спорту, фізкультурно-спортивних товариств. Вихованці спортивних шкіл беруть участь у заходах, що не завжди мають відношення до навчально-тренувального процесу (відкриття пам'яток культури, фестивалі тощо). Це пов'язано з тим, що завдання, які ставлять районні управління освіти перед керівниками ЗНЗ і спортивних шкіл переважно збігаються, та направлені на забезпечення виконання функцій МОН, а не фізичної культури і спорту.

Отже, проблема підпорядкування дитячо-юнацьких спортивних шкіл є актуальною і на сьогоднішній день. І, можливо, необхідно в подальшому розглядати питання переведення спортивних шкіл системи освіти у підпорядкування органів державної влади фізичної культури та спорту. Так як спортивні школи незалежно від підпорядкування та форми власності повинні вирішувати завдання залучення дітей для занять певним видом спорту із дитячого спорту, здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту. Переходу ДЮСШ у підпорядкування департаментів і управлінь молоді та спорту в першу чергу заважає те, що матеріально-технічна база спортивних шкіл системи освіти – це спортивні зали ЗНЗ, які надаються для забезпечення навчально-тренувального процесу ДЮСШ на безоплатній основі (рис. 2.3). Важливим для вирішення вищезазначених питань є координованість дій,

налагодження взаємовідносин Міністерства молоді та спорту України і Міністерства освіти і науки.

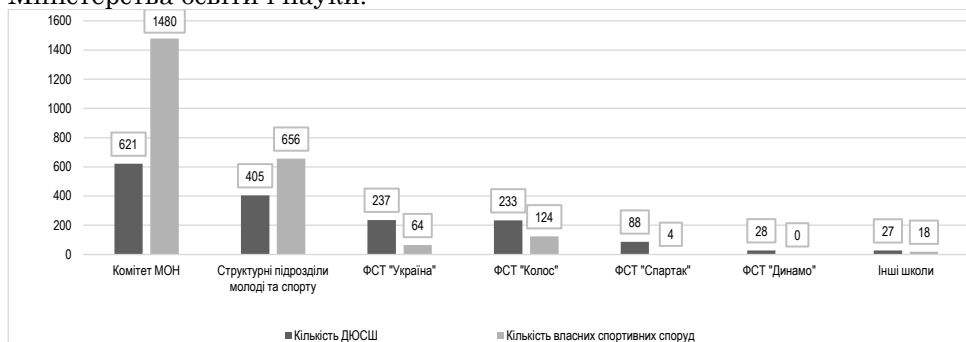

Рис. 2.3. Забезпеченість дитячо-юнацьких спортивних шкіл України власними спортивними спорудами.

В останні роки в системі освіти спостерігається зниження кількості учнівської та студентської молоді стану, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи. За даними Департаменту у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації [84] кількість учнівської та студентської молоді, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи у 2013 р. становить 4,9% (18219 осіб) від контингенту учнів, що відвідують заняття (рис. 2.4). Кількість осіб, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи у загальноосвітніх навчальних закладах області складає 3,7% (7449 осіб) до контингенту учнів, що відвідують заняття.

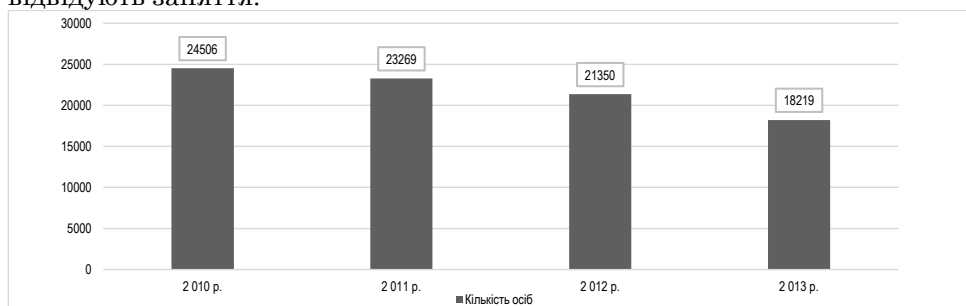

Рис. 2.4. Кількість учнівської молоді, яка за станом здоров'я віднесена до спеціальної медичної групи.

Так виникає необхідність розглянути на державному рівні можливість створення в Україні спортивних клубів на базі загальноосвітніх шкіл. З такою необхідністю погоджуються Л. Лубишева [128], яка запропонувала впровадження спортизації освітнього простору школи як перспективного напрямку формування здоров'я підростаючого покоління і Т. Бондар [23, 24, 26], який охарактеризував роботу фізкультурно-спортивного (оздоровчого) клубу, як однієї з ефективних форм роботи з учнями, що побудована на принципі самоорганізації фізкультурно-спортивного життя навчального закладу. При цьому під спортизацією

потрібно розуміти активне використання спортивної діяльності, спортивних технологій, змагань та елементів спорту в освітньому процесі з метою формування спортивної культури учнів. До найбільш оригінальних проєктів, що здатні істотно поліпшити систему спортивного виховання автор відносить наступні інновації:

- спортивно орієнтоване фізичне виховання;
- спортивна культура як навчальний предмет загальноосвітньої школи;
- шкільний спортивний клуб;
- кожній школі – спортивну команду.

Відкриття «Шкільного спортивного клубу» можна розглянути як модернізацію фізичного виховання, з одного боку, і забезпечення тренувального процесу з учнями ЗНЗ – з іншого. Також відкриття на базі ЗНЗ спортивного клубу може забезпечити створення умов та механізму розвитку дитячо-юнацького спорту, забезпечення сучасної якості доступності та ефективності шкільних спортивних занять, дасть змогу доповнити спортивну складову фізичного виховання в школі. Правильна організація навчально-тренувального процесу спортивного клубу сприятиме забезпеченню рівних можливостей самореалізації в спорті кожної дитині, оперативно реагувати на мотивацію, інтерес, потреби дітей і батьків, надасть допомогу і підтримку спортивнообдарованим і талановитим юним спортсменам.

Позитивні перспективи для відкриття спортивних клубів на базі загальноосвітніх шкіл:

- збільшення фінансування на фізичну культуру ЗНЗ;
- використання спортивних залів ЗНЗ для забезпечення навчально-тренувального процесу;
- збільшення заробітної плати викладачів фізичної культури ЗНЗ за додаткове ведення спортивних гуртків, секцій, додаткових занять;
- економія адміністративних ресурсів;
- економія посади лікаря;
- зручне розташування для дітей та батьків (не потрібно використання транспорту для занять спортом);
- забезпечення зайнятості дітей у позаурочний час;
- забезпечення масовості фізичної культури у ЗНЗ;
- можливість відбору найбільш талановитих та перспективних спортсменів з метою передачі для подальшого підвищення спортивної майстерності до СДЮСШОР;
- зацікавленість батьків у залученні дітей до занять спортом.

Теорія позашкільної освіти має постійно перебувати в органічній єдності з практикою, оскільки ґрунтується на ній, узагальнює її та обґрунтовується нею. Теорію і практику навчально-виховної роботи поєднує методика, спрямована на узагальнення перспективного педагогічного досвіду, способів, прийомів доцільної реалізації завдань позашкільної освіти як у позашкільних навчальних закладах, так і в інших соціальних інституціях. В умовах відродження національної системи освіти позашкільні заклади стають невід’ємним компонентом освітньої структури, який сприяє

всебічному, гармонійному розвитку особистості учня, його соціальній адаптації та самореалізації в суспільстві.

Позашкільні заклади, що працюють у соціально-культурній та освітній сферах, доповнюють шкільну освіту та створюють позитивне виховне середовище для учнів. Вони виступають гнучкими виховними інфраструктурами, спроможними здійснювати виховання громадянина незалежної держави України – творчої особистості, здатної вдосконалювати себе та свою країну.

За підсумками проведеного аналізу нормативно-правової бази, що регламентує діяльність системи позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, які забезпечують дозвілєву діяльність дітей та молоді, виявлено ряд проблем, що мають місце у законодавчій базі:

- 1) В Постанові Верховної Ради України «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів» вважається неприпустимим закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та паралімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів, запропоновано Кабінету Міністрів України вжити невідкладних заходів щодо недопущення скорочення мережі закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та паралімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів, а також стосовно відновлення діяльності зазначених об'єктів із визначенням джерел їх фінансування. Натомість в Україні кількість ДЮСШ протягом 2006-2013 рр. скоротилась на 10 одиниць, а кількість СДЮСШОР – на 6 одиниць.
- 2) Доцільне внесення змін та доповнень до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» (2008) щодо регламентації позабюджетного фінансування організації, а саме забезпечення навчально-тренувального процесу вихованців, придбання спортивного обладнання та інвентарю, оздоровлення вихованців за рахунок батьківських коштів, надходження коштів спонсорів та меценатів, так як кошти на зазначені цілі в кошторисах переважної більшості організацій не передбачені.
- 3) Заходи Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр. (схвалено Кабінетом Міністрів України 31 серпня 2011 р.) передбачають підвищити рівень залучення до змістовного дозвілля та відпочинку населення, насамперед молоді із щорічним збільшенням на 1-2% рівня охоплення населення руховою активністю в обсязі до 30 хвилин щодня, залучити до 20% дітей та молоді 6-23 років до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах, створити умови для розвитку резервного спорту та ефективного поповнення складу національних збірних команд, забезпечити збереження передових позицій успішної участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях різного рівня тощо. За статистичними даними Міністерства молоді та спорту України витрати на утримання 1 вихованця дитячо-юнацької спортивної школи в 2013 р.

склали лише 2495,92 грн., або 6,8 грн. на день, а витрати на навчально-спортивну роботу – 106,93 грн., або 0,3 грн. на день, що негативно впливає на рівень підготовки вихованців, успішність їх виступів на змаганнях різного рівня. Відсоток дітей та молоді, залучених до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах у 2013 р. складає лише 13% замість запланованих 20%.

- 4) У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту на період до 2016 р. (2011) визначено засади забезпечення здорового способу життя, удосконалення форм залучення різних груп населення до регулярних та повноцінних занять фізичною культурою і спортом, оздоровлення дітей та молоді тощо. За статистичними даними Міністерства молоді та спорту України показник оздоровлення вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл в спортивно-оздоровчих таборах у 2013 році складає лише 14,1% від загальної кількості дітей та молоді, що займаються. Найвищий показник оздоровлення вихованців серед регіонів України мають Донецька область – 31,2%, Івано-Франківська – 26,3%, м. Севастополь – 25,6%, Хмельницька область – 24,9%. Дуже низький показник оздоровлення мають Волинська область – 3,3%, Житомирська – 5,0%, АР Крим – 5,1%, Харківська і Чернігівська області – 5,2%, Львівська – 5,7%.

2.2. Організаційно-управлінські умови функціонування позашкільних навчальних закладів

Як зазначалося у Розділі 1, дозвіллева діяльність відіграє важливу роль у житті дітей та молоді. На сьогоднішній день лише у Харківській області до занять у закладах позашкільної освіти залучено понад 200 тисяч дітей регіону (98%), які займаються у клубах за місцем проживання, музичних школах, гуртках загальноосвітніх навчальних закладів, інших творчих об'єднаннях, що функціонують на базі закладів культури і спорту.

Так станом на 2017 р. у Харківській області мережа позашкільних навчальних закладів системи освіти налічувала 105 структурних одиниць різної форми власності:

- 102 заклади комунальної форми власності, де функціонує 6173 гуртки/секції із загальним контингентом – 105442 вихованця;
- 1 заклад державної форми власності – 305 гуртків 6703 вихованці;
- 2 заклади приватної форми власності – 22 гуртки – 218 вихованців.

Загалом у 6500 гуртках (секціях) навчаються 112363 вихованці. У порівнянні з даними минулого року охоплення дітей позашкільною освітою в позашкільних навчальних закладах системи освіти всіх форм власності складає 51%, відбулося збільшення на 7%. Покращення динаміки даного показника стало можливим за рахунок збільшення протягом 2017 р. чисельності дітей у позашкільних навчальних закладах на 15770 осіб у зв'язку з відкриттям 237 нових гуртків (секцій) та використання потужності позашкільних навчальних закладів.

Вищезазначені позашкільні навчальні заклади пропонують учням заняття за інтересами в гуртках (секціях) близько 200 найменувань. Найбільша кількість вихованців позашкільних навчальних закладів навчаються в гуртках художньо-естетичного – 30%, фізкультурно-спортивного – 27 %, туристсько-краєзнавчого – 11%, науково-технічного профілю – 10 %.

Як бачимо із статистичних даних, фізкультурно-спортивна та спортивна дозвіллева діяльність охоплює лише 27% дітей та молоді, що в свою чергу свідчить, з одного боку, про те, що заняття фізичною культурою та спортом у вільний час не є пріоритетними для підростаючого покоління, а з іншого, – що позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку не реалізують на 100% свій потенціал, що спонукає до пошуків шляхів удосконалення їх діяльності.

Управління системою позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку в Україні здійснюють органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування. Міністерство молоді та спорту України [141], як центральний орган виконавчої влади з фізичної культури і спорту, спрямовує діяльність на формування оптимальних суспільних відносин між державою та всіма учасниками спортивного руху (Національним олімпійським комітетом України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивним комітетом України [211], фізкультурно-спортивними товариствами, спортивними федераціями та іншими громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості).

Для підвищення рівня охоплення населення масовим спортом, функції якого спрямовані на забезпечення рухової активності дітей та молоді під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я, Міністерством молоді та спорту України впроваджено наступні заходи:

- розроблено соціальні нормативи рівня забезпеченості населення спортивними спорудами, удосконалюється відомча нормативна база;
- проводиться разом з Міністерством освіти і науки України робота з підвищення ефективності фізичного виховання у навчальних закладах, зокрема запроваджено фізкультурно-оздоровчий комплекс школярів «Козацький гарт» та державний стандарт в галузі освіти «Здоров'я і фізична культура»;
- здійснюється методичне та організаційне супроводження фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення. Проводиться Всеукраїнський місячник з ремонту спортивних майданчиків «Спорт для всіх – спільна турбота», спортивні заходи по всій території України «Спорт для всіх – здоров'я кожного», «Єдиноборства – масовий спорт», «Спорт для всіх єднає Україну» та інші;
- реалізується разом з місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування програма облаштування сучасних спортивних майданчиків (майданчики з синтетичним покриттям для ігрових видів спорту та майданчики з тренажерним обладнанням);

- створюються разом з Міністерством аграрної політики та фізкультурно-спортивним товариством «Колос» умови для розвитку фізичної культури і спорту серед сільського населення, щорічно проводяться Всеукраїнські сільські спортивні ігри;
- проводиться разом з заінтересованими міністерствами, фізкультурно-спортивними товариствами «Спартак» і «Україна», профспілковими організаціями робота з розширення інфраструктури для виробничої фізичної культури на підприємствах і установах, щороку проводяться галузеві спартакіади;
- організовується разом з Міністерством внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами, фізкультурно-спортивним товариством «Динамо» відповідна професійно-прикладна фізична підготовка, щороку проводяться «Динаміади» та інші масові спортивні змагання;
- проводиться разом з Міністерством оборони України робота з удосконалення фізичної підготовки військовослужбовців, щороку проводяться спартакіади з військово-прикладних видів спорту, огляди на кращу організацію фізичної підготовки і спортивно-масової роботи у військових частинах та військових навчальних закладах, а також змагання серед допризовної молоді;
- проводиться спільно з Державним департаментом України з питань виконанням покарань щорічно заочна спартакіада серед засуджених неповнолітніх, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах.

Матеріально-технічну базу позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку складають усі види фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, фізкультурно-спортивного спорядження і обладнання, інше майно, призначене для занять фізичною культурою і спортом (рис. 3.5). Нормативи мінімальної забезпеченості основними фізкультурно-оздоровчими і спортивними спорудами жилих районів, а також підприємств, установ і організацій всіх форм власності визначаються центральними органами виконавчої влади з фізичної культури і спорту, архітектури та будівництва (частина 2 статті 29 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» із змінами, внесеними згідно із Законом № 770-XIV від 18.06.99 р.) [75]. Будівництво в жилих районах фізкультурно-оздоровчих і спортивних об'єктів здійснюється відповідно до встановлених нормативів за рахунок коштів, що спрямовуються на житлове будівництво, та коштів організацій – забудовників житла. Селищам надається перевага (у розрахунку на душу населення) у спорудженні об'єктів фізичної культури і спорту, забезпечується відповідний рівень обслуговування засобами фізичної культури і спорту за науково обґрунтованими нормативами. Контроль за ефективністю використання спортивних споруд незалежно від форм власності здійснюють органи виконавчої влади з фізичної культури і спорту та відповідні органи місцевого самоврядування.

Станом на 2017 р. в Україні функціонують 1664 дитячо-юнацькі спортивні школи (далі – спортивні школи), в яких до систематичних занять з обраного виду спорту залучено 601993 дітей та молоді, що становить 10,8% від загальної кількості населення віком 6-18 років (у 2011 р. – 605502 особи

або 10,6%). Лідерами за даним показником серед областей України є Харківська область з контингентом займаючихся в спортивних школах 48845 вихованців, що дорівнює 16,7% (у 2016 р. – 49187 осіб або 16,4%), Чернігівська область – 16154 вихованця, що дорівнює 13,2% (у 2016 р. – 15848 осіб або 12,5%), Сумська область – 16896, що дорівнює 13,0% (у 2016 р. – 16209 осіб або 12,0%). Найнижчий зазначений показник мають Волинська (7,4%), Львівська (8,2%), Закарпатська (8,3%), Черкаська (8,5%), Житомирська (8,5%) області [141].

Рис. 2.5. Матеріально-технічні умови розвитку ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку в Україні

Забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку здійснюється за видами спорту. У спортивних школах України розвиваються 40 літніх олімпійських видів спорту, вони наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3. Олімпійські види спорту

Ігрові види спорту	Єдиноборства	Циклічні види спорту	Складно-координаційні види спорту
бадмінтон	бокс	велоспорт – BMX	стрибки на батуті
баскетбол	боротьба вільна	велоспорт – МТБ	стрибки у воду
бейсбол	боротьба греко-римська	велоспорт – трек	стрілба стендова
водне поло	дзюдо	велоспорт – шосе	стрілба з луку
волейбол	важка атлетика	легка атлетика	стрілба кульова
волейбол пляжний	тхеквондо ВТФ	плавання	плавання синхронне
гандбол	фехтування	веслувальний слалом	вітрильний спорт
софтбол		веслування на б/к	гімнастика спортивна
теніс		веслування академічне	гімнастика художня
теніс настільний		сучасне п'ятиборство	кінний спорт
футбол		триатлон	
хокей на траві			

Також у спортивних школах України розвиваються 12 зимових олімпійських видів спорту (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Зимові олімпійські види спорту

біатлон	сноуборд
гірськолижний спорт	стрибки на лижах з трампліна
ковзанярський спорт	фігурне катання на ковзанах
лижне двоборство	фрістайл
лижні гонки	хокей з шайбою
санний спорт	шорт-трек

Кількість вихованців, які займаються олімпійськими видами складає 531167 осіб, у тому числі зимовими олімпійськими видами спорту – 13575 осіб. У 2016 році олімпійськими видами спорту займалися 535899 осіб, у тому числі зимовими видами – 13584 особи. На ряду з олімпійськими видами спорту у спортивних школах функціонують 47 неолімпійських видів спорту (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. Неолімпійські види спорту

айкідо	го	спортивний туризм
акробатичний рок-н-рол	городковий спорт	спортивні танці
альпінізм	джиу-джитсу	сумо
американський футбол	карате	таеквондо ITF
армспорт	кікбоксинг	тайландський бокс Муей Тай
більярдний спорт	панкратіон	український рукопаш «Спас»
бодібілдинг	пауерліфтинг	універсальний бій
бойове самбо	пейнтбол	ушу-Гунфу
боротьба Кураш	пляжний футбол	фітнес
боротьба на поясах	поліатлон	фріфайт
боротьба на поясах Алиш	регбі	футзал
боротьба самбо	рукопашний бій	хортинг
веслування на човнах «Дракон»	скелелазіння	черліденг
воднолижний спорт	спортивна аеробіка	шахи
гирьовий спорт	спортивна акробатика	шашки
гімнастика естетична	спортивне орієнтування	

Кількість вихованців, які займаються неолімпійськими видами у 2016 р. складає 62789 осіб. У 2017 р. неолімпійськими видами спорту займалися 61696 осіб. 1675 осіб в Україні займаються спортивно-технічними і прикладними видами спорту (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. Спортивно-технічні і прикладні види спорту

авіамодельний спорт	морські багатоборства
автомобільний спорт	мотоциклетний спорт
автомодельний спорт	підводний спорт
військово-спортивні багатоборства	радіоспорт
водно-моторний спорт	ракетомодельний спорт
картинг	судно модельний спорт

Для порівняння у 2016 р. технічними видами спорту займалися 1559 осіб. Вищенаведене свідчить про те, що поступово зростає популярність неолімпійських та технічних видів спорту. Так, кількість вихованців, які займаються олімпійськими видами спорту у 2017 р. зменшилась на 4732 особи, а кількість вихованців, які займаються неолімпійськими та спортивно-технічними і прикладними видами спорту зросла на 1093 та 116 осіб відповідно.

Аналіз статистичних звітів Міністерства молоді та спорту України за 2016 р. щодо розвитку видів спорту показав, що найбільшою популярністю в олімпійських видах спорту серед дітей користуються ігрові види спорту, а саме: футбол, волейбол та баскетбол, бо у секціях та відділеннях займаються біля 200, 70 та 50 тис. дітей відповідно, друге місце за популярністю посідає легка атлетика, де кількість займаючихся складає близько 60 тис. дітей. Найменш популярним олімпійським видом спорту, як показало дослідження, є стрільба стендова, до якої залучено 300 дітей. В неолімпійських видах спорту лідирують за популярністю кікбоксинг та карате. Також серед сучасних дітей України стають актуальними парашутний спорт, автомобільний спорт та картинг [92, 141].

Важливою умовою функціонування і розвитку ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку в Україні є наявність контингенту (рис. 2.6). Залучення до регулярних занять у дитячо-юнацьких спортивних школах, спортивних клубах, навчальних закладах дає можливість максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді в обраному виді спорту, виховання її в дусі олімпізму, забезпечення підготовки олімпійського резерву, позитивно впливає на стан здоров'я дітей та підлітків, зменшення антисоціальних проявів серед зазначеного контингенту.

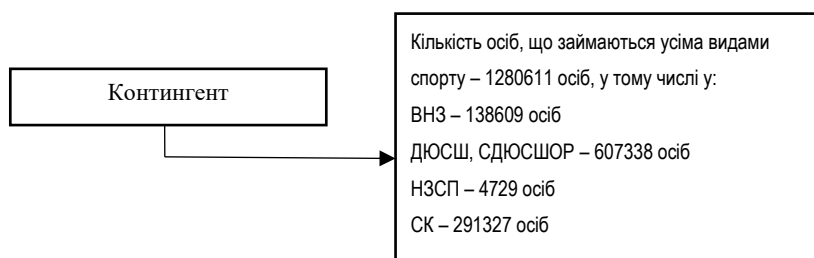

Рис. 2.6. Контингент ФСО в Україні

Діяльність закладів, що розвивають дозвіллеву діяльність в Україні, а саме ДЮСШ і СДЮСШОР направлена на поповнення національних збірних команд з видів спорту. До складу збірних команд України входять 3451 вихованець дитячо-юнацьких спортивних шкіл України (рис. 2.7). Найвищу кількість спортсменів, що протягом 2017 р. зараховані до складу збірних команд України з різних видів спорту має м. Київ (660 вихованців), Одеська область (223 вихованця), Харківська область (211 вихованців) [141]. Лідерами за показником підготовки членів збірної команди країни у 2016 р. є наступні регіони: м. Київ (300 спортсменів), Харківська область (168 спортсменів) [141].

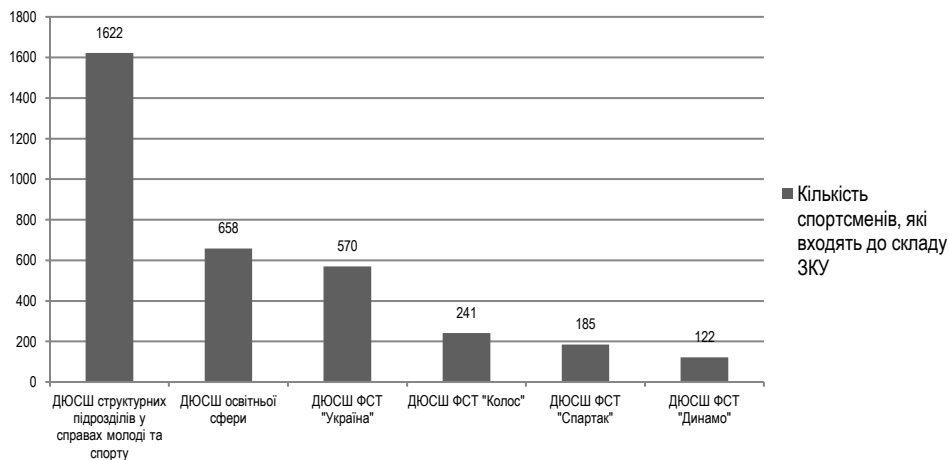

Рис. 2.7. Кількість вихованців, підготовлених в ФСО України, які протягом 2016 р. Зараховані до складу збірної команди України

У групах початкової підготовки спортивних шкіл різними видами спорту займаються 395562 вихованця, у групах попередньої базової підготовки займаються 191182 вихованця, що майже вдвічі менше, ніж у групах початкової підготовки. На етапі спеціалізованої базової підготовки займаються 13049 осіб, на етапі підготовки до вищих досягнень – 2140 осіб. Протягом 2017 р. У спортивних школах України підготовлено 1109 майстрів спорту України, що у порівнянні з 2016 р. більше на 155 осіб, 131 майстер спорту України міжнародного класу, що у порівнянні з 2016 роком менше на 1 особу. Якщо розглянути рівень підготовки спортсменів високого класу у розрізі фізкультурно-спортивних товариств і відомств, то найбільшу кількість майстрів спорту України підготовлено у спортивних школах, що підпорядковані структурним підрозділам у справах молоді та спорту (рис. 2.8).

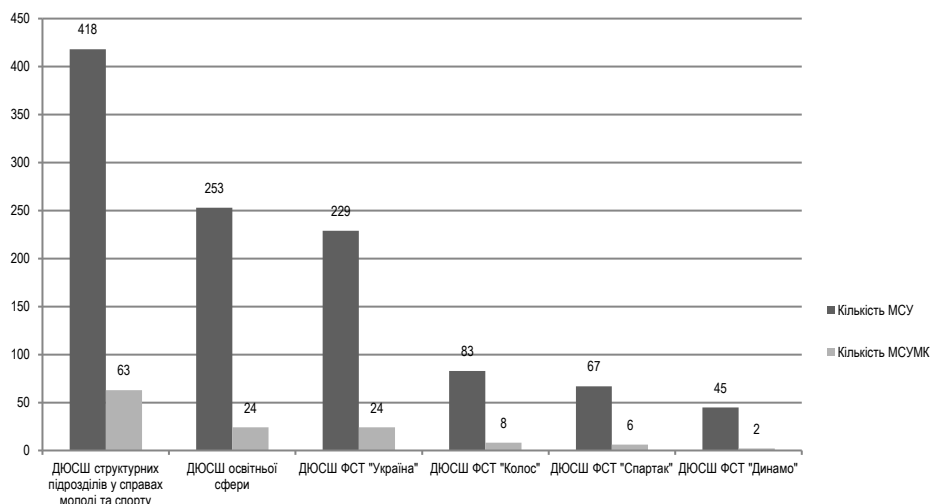

Рис. 2.8. Кількість майстрів спорту, майстрів спорту міжнародного класу, підготовлених в ФСО України у 2016 р.

Кадровий потенціал сфери фізичної культури і спорту України станом на 01.01.2017 р. становить 75705 штатних працівників [141] (рис. 2.9).

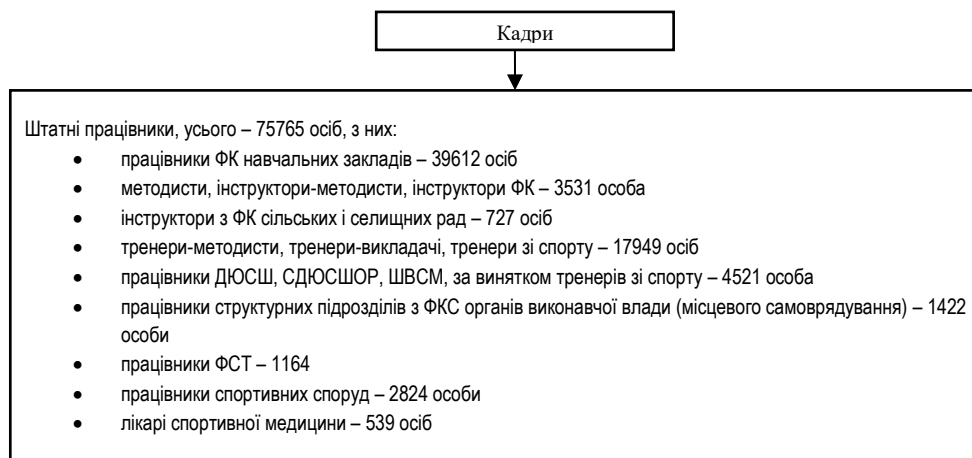

Рис. 2.9. Кадрове забезпечення ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку в Україні

Пошук обдарованих дітей, формування в них здорового способу життя, організацію їх змістовного відпочинку та дозвілля, надання їм підтримки, розвиток здібностей і набутих навичок вихованців, створення необхідних умов для максимальної реалізації їх здібностей в обраному виді спорту призвана сильна когорта тренерсько-викладацького складу. Підготовку спортсменів у спортивних школах здійснюють 22660 тренерів-викладачів, з яких 13770 – штатні працівники [141].

Проблемою є те, станом на 01.01.2017 р. в Україні без фахової освіти працюють майже 20% штатних тренерів-викладачів, і майже третина тренерів-викладачів не мають відповідної категорії.

З кількості штатних тренерів-викладачів вищу освіту за напрямом фізичне виховання і спорт мають 11766 осіб, що складає 85,5%, у 2016 році – 11485 осіб, що складає 83,2%. Із загальної кількості штатних тренерів-викладачів у спортивних школах України працюють 2100 тренерів-викладачів вищої категорії, 2540 тренерів-викладачів першої категорії, 4745 тренерів-викладачів другої категорії, 4385 тренерів-викладачів працюють без відповідної категорії. У відсотковому співвідношенні це виглядає наступним чином (рис. 2.10):

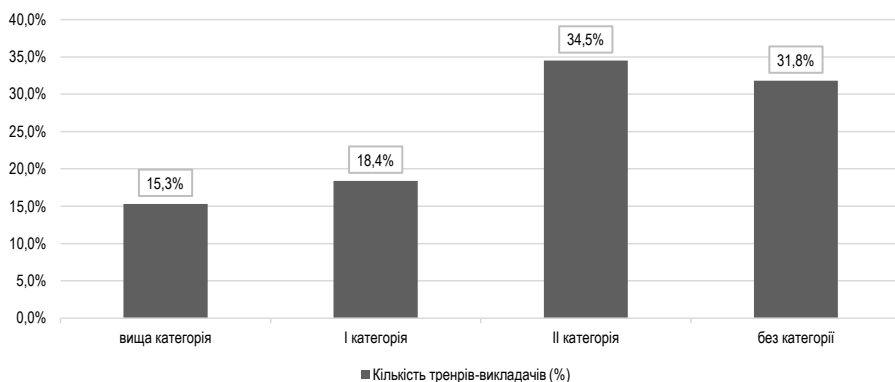

Рис. 2.10. Співвідношення кількості тренерів-викладачів, які мають відповідні категорії

Те, що в Україні без фахової освіти працюють майже 20% штатних тренерів-викладачів, і майже третина не мають відповідної категорії, свідчить про низький рівень кваліфікації тренерів-викладачів, а також негативно впливає на якість навчально-тренувального процесу, залучення дітей та молоді до занять, високі спортивні досягнення вихованців і взагалі підготовку спортивного резерву.

Серед регіонів України найвищий відсоток штатних тренерів-викладачів мають Луганська область (70%), місто Київ (69,5%), Івано-Франківська область (69%), місто Севастополь (67,9%). Харківська область має нижче за середній показник штатних тренерів-викладачів, що складає 56,1%. Найвищий відсоток штатних тренерів-викладачів, які мають освіту за напрямом фізичне виховання і спорт у місті Київ – 92,4%, Львівській та Івано-Франківській областях – 92,0%, Волинській області – 91,8%, Хмельницькій області – 91,2%. У Харківській області цей показник складає 84,7%. Вище за середній відсоток тренерів-викладачів вищої кваліфікаційної категорії мають Кіровоградська (23,1%), Херсонська (22,5%), Запорізька (21,3%), Вінницька (21,2%) та інші регіони України. У Харківській області цей показник складає 16,0% [141] (табл. 2.9).

Обсяг фінансування сфери фізичної культури і спорту у 2017 р. складає 5733845,7 тис. грн. (рис. 2.11).

Фінансування	
<p>Витрати, усього – 5733845,70 тис. грн. у тому числі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • спортивні заходи та навчально-тренувальна робота – 783286,13 тис. грн. • придбання спортивного обладнання та інвентарю – 178452,31 тис. грн. • капітальний ремонт та реконструкція спортивних споруд – 453746,76 тис. грн. • будівництво нових спортивних споруд – 559927,28 тис. грн. • утримання спортивних споруд – 523134,58 тис. грн. • оренду спортивних споруд – 109230,68 тис. грн. • заробітну плату – 2480101,68 тис. грн. 	<p>Витрати на утримання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ДЮСШ, СДЮСШОР – 1390013,69 тис. грн., у тому числі: кошти державного бюджету – 4737,68 тис. грн. кошти обласного бюджету – 247827,28 тис. грн. кошти міського бюджету – 606536,51 тис. грн. кошти районного бюджету – 290440,06 тис. грн. кошти ФСС з ТВП – 169605,30 тис. грн. інші джерела – 67933,70 тис. грн. • УОР, УФК – 280016,50 тис. грн. • ШВСМ – 128328,6 тис. грн.

Рис. 2.11. Фінансування ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку в Україні

Розглянемо фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Останнім часом в Україні спостерігається тенденція збільшення коштів, що виділяються на їх функціонування. Так, сума коштів витрачена на утримання спортивних шкіл у 2017 р. більше на 229577,14 тис. грн. ніж у 2016 р. і складає 1390013,68 тис. грн. Відмітимо, що переважно збільшення фінансування відбулось за рахунок підвищення ставок заробітної плати адміністративно-управлінського складу, тренерів-викладачів та спеціалістів. Так, на заробітну плату працівників спортивних шкіл у 2017 р. витрачено 1064604,43 тис. грн., що на 172063,7 тис. грн. більше ніж у 2016 р. (892540,70 тис. грн.). Фінансове забезпечення дитячо-юнацьких спортивних шкіл України у 2017 р. здійснювалось у такому співвідношенні до загальної суми надходжень:

- з обласного бюджету витрачено 247827,28 тис. грн.;
- з районного бюджету – 290440,06 тис. грн.;
- з міського бюджету – 606536,50 тис. грн.;
- з державного бюджету – 4737,68 тис. грн.;
- кошти фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – 169605,30 тис. грн.;
- з інших джерел – 70866,85 тис. грн. (рис. 2.12).

Розглянемо фінансування спортивних шкіл України за окремими видами витрат. На оплату праці працівників витрачено 1064604,44 тис. грн., на навчально-спортивну роботу – 61316,13 тис. грн., придбання спортивного обладнання і інвентарю – 22080,54 тис. грн., утримання власних спортивних споруд – 156039,12 тис. грн. Зупинимось детальніше на основному виді діяльності спортивних шкіл – навчально-спортивній роботі і побачимо, що у 2017 р. витрати склали лише 4,4% від загальної кількості витрат (табл.2.9). Це негативно впливає на організацію навчально-тренувальних зборів і змагань, а також підготовку спортсменів високого класу. У 2016 р. вищезазначені витрати складали 5,0%.

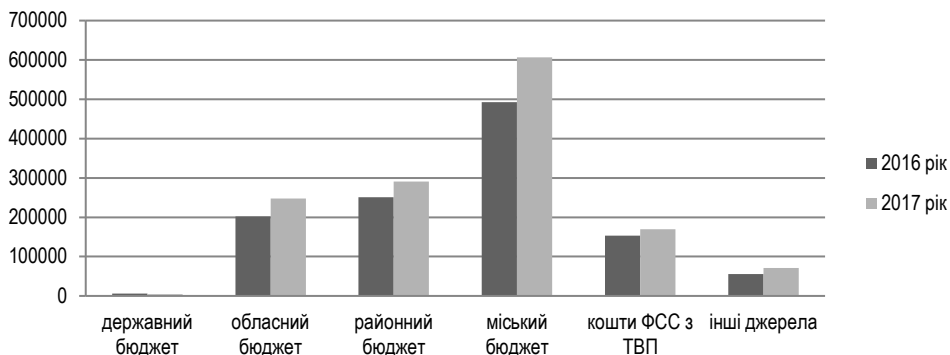

Рис. 2.12. Фінансове забезпечення дитячо-юнацьких спортивних шкіл України у 2016-2017 рр. (тис. грн.)

З таблиці 2.7. видно, що обсяг фінансування спортивних шкіл у 2017 р. збільшився на 229577,14 тис. грн., а кількість дітей та молоді, що охоплено заняттями у спортивних школах зменшилась на 3569 осіб, що свідчить про неефективну організаційну роботу закладів. Витрати на утримання одного вихованця на рік (з урахуванням заробітної плати тренерсько-викладацького складу) у 2017 р. склали 2309,25 гривень, що на 392,76 грн. більше у порівнянні з попереднім роком. У 2016 р. цей показник складав 1916,49 грн. Харківська область за даним показником займає 23 місце серед регіонів України [141].

Від загальної суми видатків 76,6% або 1064604,44 тис. грн. фактично покривають витрати на заробітну плату працівників. Проте на придбання інвентарю та обладнання, що потребують оновлення майже у всіх спортивних школах України, виділяється всього 1,6% коштів або 22080,55 тис. грн. У 2016 р. на заробітну плату було витрачено 76,9% або 892541,47 тис. грн., а на придбання інвентарю та обладнання – 1,9% від загальної суми витрат або 21633,95 тис. грн. Всього 4,4% від загального обсягу фінансування спортивних шкіл виділяється на організацію навчально-спортивної роботи. У 2016 р. було витрачено 5,0%. Проте, по Харківській області цей показник дорівнює 1,7%. У середньому в Україні витрати на навчально-спортивну роботу на одного вихованця у 2017 р. склали всього 101,87 грн. на рік, що на 6,12 грн. більше, ніж у минулому році. У 2011 р. витрати на одного вихованця на рік по Україні склали 95,75 грн. В Харківській області наступні витрати склали 34,31 грн. Наступна ситуація складається унаслідок обмеженого фінансування спортивних шкіл України із різних джерел фінансування. Таким чином, низький рівень фінансування основного з напрямків роботи спортивних шкіл впливає на погіршення показника залучення дітей та молоді до занять (табл. 2.7), рівня майстерності і зменшення кількості спортсменів, спроможних виконувати спортивні розряди і звання та входити до складу збірних команд України з видів спорту, підготовку спортивного резерву для подальшої передачі на етапи спеціалізованої базової підготовки, підготовки до вищих досягнень до училищ фізичної культури, училищ олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності.

**Таблиця 2.7. Фінансування та кількість вихованців спортивних шкіл
України у 2016-2017 рр.**

Назва області	Усього			у тому числі						Всього вихованців		
				навчально-спортивна робота			співвідношення НСР до загальної кількості витрат %					
				2016	2017	+/-	2016	2017	+/-			
Вінницька	39804,8	46761,9	6957,1	3928,7	3624,4	-304,3	9,9%	7,8%	21895	21844	-51	
Волинська	25959	32064,7	6105,7	956,48	950,04	-6,44	3,7%	3,0%	13504	11961	-1543	
Дніпропетровська	101377,82	122489,85	21112,03	3382,15	4277,94	895,79	3,3%	3,5%	48671	47743	-928	
Донецька	96503,9	115103	18599,1	3609,3	4062,1	452,8	3,7%	3,5%	53451	52300	-1151	
Житомирська	27131,8	34698	7566,2	995,7	958,5	-37,2	3,7%	2,8%	14863	14913	50	
Закарпатська	22262,96	25802,5	3539,54	1599,61	1816,89	217,28	7,2%	7,0%	16290	16310	20	
Запорізька	44677,3	55458,85	10781,55	3650,9	4479,17	828,27	8,2%	8,1%	21031	21254	223	
Івано-Франківська	38904,97	44305,3	5400,33	2014,1	2690,1	676	5,2%	6,1%	21461	21543	82	
Київська	42896,06	53581,51	10685,45	3203	2956	-247	7,5%	5,5%	24556	24932	376	
Кіровоградська	25799,8	29872,49	4072,69	1215,6	1529,41	313,81	4,7%	5,1%	13688	14269	581	
Луганська	59628,8	73997,9	14369,1	3879,4	4204,6	325,2	6,5%	5,7%	26091	25968	-123	
Львівська	56371,7	66160,2	9788,5	4209,3	4227	17,7	7,5%	6,4%	28783	28565	-218	
Миколаївська	41214,26	44962,59	3748,33	2007,42	1378,62	-628,8	4,9%	3,1%	18195	17472	-723	
Одеська	52664,41	58826,4	6161,99	2410,44	2267,6	-142,84	4,6%	3,9%	31179	30089	-1090	
Полтавська	36357,56	44607,08	8249,52	1690,5	2080,85	390,35	4,6%	4,7%	17037	16757	-280	
Рівненська	27556,2	33796	6239,8	1294,4	1372,2	77,8	4,7%	4,1%	18543	18541	-2	
Сумська	29486,9	34600,8	5113,9	1293,49	1339,91	46,42	4,4%	3,9%	16209	16896	687	
Тернопільська	25116,04	26356,29	1240,25	1509,26	1337,5	-171,76	6,0%	5,1%	11927	11630	-297	
Харківська	77007,13	96490,85	19483,72	1462,62	1675,89	213,27	1,9%	1,7%	49178	48845	-333	
Херсонська	27293,1	31601,8	4308,7	963,2	870,4	-92,8	3,5%	2,8%	14972	14814	-158	
Хмельницька	38417,55	45244,19	6826,64	1434,8	1521,4	86,6	3,7%	3,4%	20620	20338	-282	
Черкаська	22920,17	28650,82	5730,65	1014,24	1176,08	161,84	4,4%	4,1%	12687	12972	285	
Чернівецька	21047,8	25628,5	4580,7	936,6	869,7	-66,9	4,4%	3,4%	14589	14911	322	
Чернігівська	28723,3	34631,6	5908,3	2023,48	1922	-101,48	7,0%	5,5%	15848	16154	306	
м.Київ	99619,76	121634,12	22014,36	5833,68	6223,85	390,17	5,9%	5,1%	35486	36377	891	
м.Севастополь	14297,43	17167,58	2870,15	228,73	157,5	-71,23	1,6%	0,9%	5031	4748	-283	
Всього:	1160436,54	1390013,68	229577,14	57979,14	61316,15	3337,01	5,0%	4,4%	605502	601933	-3569	

Протягом останніх років залишається гострою проблема щодо організації навчально-тренувального процесу в літній період. Слід зазначити, що в кошторисах видатків спортивних шкіл кошти на зазначені цілі не передбачаються. Незважаючи на рекомендації Міністерства молоді та спорту України щодо пошуку шляхів покращення цієї роботи, залишається низьким відсоток вихованців, які б поєднували навчально-тренувальний процес і оздоровлення у спортивних та оздоровчих таборах. Враховуючи, що оздоровлення вихованців у канікулярний період в більшості здійснюється за рахунок батьківських внесків та інших джерел фінансування, а також незначного обсягу фінансування, що виділяється фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, у 2012 р. було організовано виїзди у табори лише 80603 або 13,4% вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл України. У 2016 р. у спортивних школах було оздоровлено 80952 вихованця або 13,4% [141].

Аналіз проведеної роботи показав, що спортивні школи потребують особливої уваги на всеукраїнському та регіональному рівнях. На перший план стають питання необхідності перегляду механізму фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл з місцевих бюджетів та інших джерел, вирішення питань щодо передбачення коштів на придбання спортивного обладнання та інвентарю, збільшення видатків на навчально-спортивну роботу в обсязі не менше 20% від загальних видатків на їх утримання.

На основі проведеного аналізу умов функціонування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, статистичних

звітів, документів [142, 178, 186, 264] було виявлено показники, що сприяють залученню дітей та молоді до занять у спортивних секціях:

- 1) Збільшення кількості дітей та молоді, що займаються у закладах фізичної культури і спорту. Останнім часом спостерігається тенденція зменшення кількості займаючихся у спортивних школах. Так, станом на 01.01.2017 р. до систематичних занять у спортивних школах було залучено 601900 дітей та підлітків шкільного віку, це свідчить про те, що їх кількість за три роки зменшилась на 23800 осіб [141]. Це також впливає на зв'язок спортивних шкіл з школами вищої спортивної майстерності, а саме передачу вихованців до складу груп шкіл вищої спортивної майстерності для подальшого удосконалення їх спортивної майстерності.
- 2) Розширення мережі закладів фізичної культури і спорту, зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл. На скорочення мережі спортивних шкіл та загальної кількості їх вихованців впливає загальне зменшення чисельності дітей віком від 6 до 18 років. Лише за два роки в Україні кількість спортивних шкіл скоротилась на 27 одиниць і складає 1475 одиниць [141].
- 3) Кваліфікаційний рівень тренерсько-викладацького складу, їх мотивація до роботи. Загальна кількість працюючих у спортивних школах України – 37696 осіб, у тому числі 22660 тренерів-викладачів, з яких 13770 – штатні працівники. За три роки відбулось скорочення кількості тренерів-викладачів на 116 осіб [141]. Станом на 01.01.2017 р. в Україні без фахової освіти працюють майже 20% штатних тренерів-викладачів, і майже третина тренерів-викладачів не мають відповідної категорії. Середньомісячна заробітна плата тренера-викладача складає близько 2 тис. грн., що не стимулює їх до ефективної роботи.
- 4) Пошук додаткових джерел фінансування позашкільних навчальних закладів. Загальне державне фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл у 2017 р. склало 1,39 млрд. грн. (у 2009 р. – 0,94 млрд. грн.). 76,6% або 1064604,44 тис. грн. від загальної суми видатків фактично покривають витрати на заробітну плату працівників і лише 23,4% складають витрати на навчально-спортивну роботу, придбання спортивного обладнання і інвентарю, оренду спортивних споруд, та інші. Фінансування шкіл вищої спортивної майстерності у 2017 р. склало 128328,6 тис. грн. [141, 170, 174]. Отже, власникам, засновникам, керівникам спортивних закладів слід розширювати фінансові можливості за рахунок надходжень з місцевих бюджетів, спонсорської діяльності, благодійних внесків та власної підприємницької діяльності.
- 5) Матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів. Так, на сьогодні, з бюджетів дитячо-юнацьких спортивних шкіл менше 2% видатків виділяється на придбання спортивного обладнання і спортивного інвентарю, що потребують оновлення майже у всіх спортивних школах України. Із розрахунку на одного вихованця витрати складають 36 грн. на рік [141].

За результатами проведеного аналізу організаційно-управлінських умов функціонування фізкультурно-спортивних організацій виникає

необхідність виокремити сучасну модель залучення та збереження контингенту до дозвіллевої діяльності, яка включає ряд взаємопов'язаних елементів (рис. 2.13).

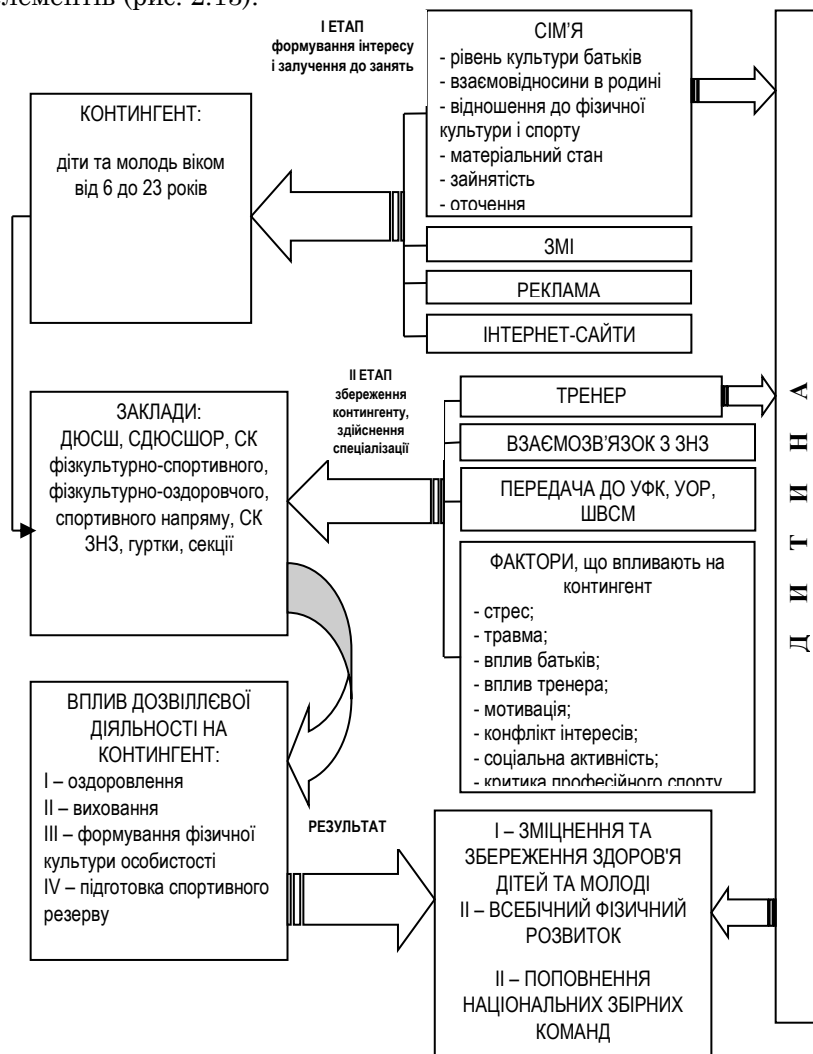

Рис. 2.13. Модель залучення та збереження контингенту до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності

Безперечно, І етап – формування інтересу і залучення до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності починається з родини, яка виховує дитину. Рівень культури батьків, взаємовідносини в родині, відношення до фізичної культури і спорту, що значною мірою формується засобами масової інформації, матеріальний стан, зайнятість, оточення та інші фактори впливають на те, чи почне дитина відвідувати заняття в спортивних секціях, групах спортивної школи, клубу. Після

закінчення дошкільних навчальних закладів діти переходять на навчання до загальноосвітньої школи. Саме на II етапі відмічається важливість взаємозв'язків ЗНЗ і дитячо-юнацьких спортивних шкіл, важливість наявності функціонування шкільних спортивних клубів. Вирішення проблеми відбору дітей та молоді до занять у спортивних секціях, групах ДЮСШ, СК на даному етапі залежить від інформованості учнів і батьків загальноосвітніх шкіл щодо необхідності та позитивного впливу занять фізичною культурою і спортом на організм дитини.

Проблеми залучення юних спортсменів до тренувань і їх збереження в спортивних секціях розглядав Озолін Е.С. [158]. Автором визначено, що одним з головних чинників, що залучають дітей у спорт, є перш за все громадська думка, що складається завдяки впливу засобів масової інформації, а також, що дуже важливо, вплив батьків. Безсумнівно, що загальний клімат тренувального заняття в першу чергу створюється тренером. В роботі детально описано дії тренерів, щоб домогтися успіху в підготовці юних спортсменів:

- сприяти їм у розвитку прагнення до вдосконалення;
- розробляти такі тренувальні програми, які досягали б реальних і прогресивних цілей;
- позитивно оцінювати досягнення спортсменів;
- постійно спілкуватися з атлетом, даючи поради по тренуванню, дієті та інших питань. Все, що ви скажете або чи не скажете своєму підопічному, зрештою може вплинути на його результативність і ваш успіх як тренера;
- поважати своїх атлетів, і вони будуть поважати вас. Якщо вони вас поважають, то з задоволенням будуть вчитися у вас і досягати видатних результатів заради вас. Відчитувати їх за помилки лише при достатньому підставі, і тоді вони не будуть боятися вас і полюблять спорт;
- переконувати спортсменів, що успіхи – результат їх здібностей та відповідального ставлення до тренувань;
- постійно коригувати технічні похибки;
- показувати особистий приклад – бути моделлю поведінки;
- дбати про їхню безпеку;
- ставитися до всіх однаково, не розділяючи на кращих і гірших;
- тренувати не для перемоги, а для прогресу фізичних якостей і техніки;
- заохочувати спортсменів до того, щоб вони ставили питання під час тренувальних занять;
- бути уважним не тільки до слів спортсменів, а й до інших деталей, таким як зовнішній вигляд, артикуляція, вираз обличчя і т.д.;
- підвищувати рівень своєї освіти, бути в курсі всіх спортивних, державних і міжнародних новин;
- бути в постійному контакті з батьками юних атлетів і залучати їх до обговорення занять, можливо, в участь в самому тренувальному процесі [158].

Зважаючи на вищевикладене, для ефективного залучення дітей до дозвіллевої діяльності в спортивних школах, клубах, секціях на етапі ЗНЗ – ДЮСШ повинна включатись ланка «сім'я – тренер – дитина», із забезпеченням злагодженої взаємодії усіх трьох елементів (рис. 2.14).

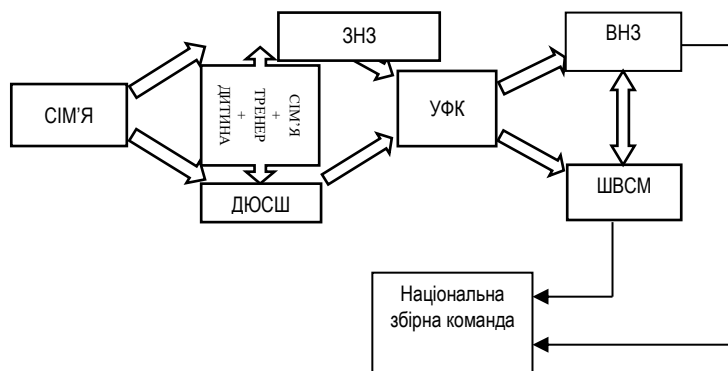

Рис. 2.14. Залучення дітей та молоді до занять у ФСО

Наступним етапом – збереження контингенту, здійснення спеціалізації, є передача вихованців для подальшого удосконалення майстерності до училищ фізичної культури, шкіл вищої спортивної майстерності. На даному етапі також має місце проблема збереження вихованців у спортивних секціях. На підставі вивчення інформаційних джерел можна виділити фактори, що впливають на уход зі спорту або продовження кар'єри (рис. 2.5). Отже, спортсмени не повинні бути поза загальної соціальної структури суспільства, і це повинно враховуватися при складанні будь-яких тренувальних і змагальних програм.

Результатом розробленої моделі залучення та збереження контингенту до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності є по-перше – зміцнення та збереження здоров'я дітей та молоді, по-друге – всебічний фізичний розвиток, по-третє – поповнення національних збірних команд.

Для оцінки ефективності діяльності ПНЗ фізкультурно спортивного напрямку в процесі дослідження було визначено і вивчено основні показники діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл на основі заходів і завдань бюджетних програм та результативних показників їх виконання.

Відповідно до Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Фізична культура і спорт» за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів [235] визначено наступні Програми:

- 1) Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з олімпійських та неолімпійських видів спорту.
- 2) Забезпечення підготовки спортсменів вищих категорій школами вищої спортивної майстерності.
- 3) Утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

- 4) Фінансова підтримка місцевих організацій всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств.
- 5) Фінансова підтримка спортивних споруд.
- 6) Здійснення фізкультурно-спортивної та реабілітаційної роботи серед інвалідів.

У ході проведення аналізу програми «Утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл» можна зазначити, що заходи її реалізації включають більшість показників виконання вищеперелічених програм. Метою даної Програми є забезпечення розвитку системи позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку дітей та молоді. Дана програма повинна вирішувати наступні завдання:

- 1) Зміцнення здоров'я дітей та молоді та підвищення рівня їх фізичної підготовленості.
- 2) Розвиток здібностей вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл в обраному виді спорту.
- 3) Підготовка спортивного резерву до збірних команд України.

Результативні показники Програми розподіляються на:

- 1) Показники витрат.
- 2) Показники продукту.
- 3) Показники ефективності.
- 4) Показники якості.

У Програми визначено наступні показники ефективності:

- середні витрати на утримання 1 дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР) всього, грн.,
в тому числі:
- середні витрати на утримання 1 дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), видатки на утримання якої здійснюються з бюджету, грн.;
- середні витрати на утримання 1 дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), яка отримує фінансову підтримку з бюджету, грн.;
- середньомісячна заробітна плата працівника дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), грн.,
в тому числі:
- середньомісячна заробітна плата працівника дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), видатки на утримання яких здійснюються з бюджету, грн.;
- середньомісячна заробітна плата працівника дитячо-юнацької спортивної школи в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), які отримують фінансову підтримку з бюджету, грн.;
- середні витрати на навчально-тренувальну роботу у дитячо-юнацьких спортивних школах в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР) в розрахунку на 1 учня, грн.,
в тому числі:

- середні витрати на навчально-тренувальну роботу у дитячо-юнацьких спортивних колах в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), видатки на утримання яких здійснюються з бюджету, в розрахунку на 1 учня, грн.;
- середні витрати на навчально-тренувальну роботу у дитячо-юнацьких спортивних школах в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), які отримують фінансову підтримку з бюджету, в розрахунку на 1 учня, грн.;
- середні витрати на забезпечення участі 1 учня дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР) в регіональних спортивних змаганнях, грн.;
- середні витрати на забезпечення участі 1 учня дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), видатки на утримання яких здійснюються з бюджету, в регіональних спортивних змаганнях, грн.;
- середні витрати на забезпечення участі 1 учня дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), які отримують фінансову підтримку з бюджету, в регіональних спортивних змаганнях, грн.;
- середня вартість одиниці придбаного малоцінного спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР) всього, грн.,
в тому числі:
- середня вартість одиниці придбаного малоцінного спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), видатки на утримання яких здійснюються з бюджету, грн.;
- середня вартість одиниці придбаного малоцінного спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл в розрізі їх видів (ДЮСШ, КДЮСШ, СДЮСШОР), які отримують фінансову підтримку з бюджету, грн.

З метою визначення ефективності роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл у ході дослідження проведено розширений аналіз діяльності спортивних шкіл Харківської області за період з 2005 по 2013 рр., що наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11. Основні показники діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області за 2005-2013 рр.

№ п/п	Найменування показника	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Кількість спортивних шкіл	116	107	102	103	103	97	97	94	91
	в тому числі:									
1.1.	ДЮСШ	101	95	90	91	91	90	90	87	85

1.2.	СДЮШОР	15	12	12	12	12	7	7	7	6
2.	Кількість відділень	476	469	468	471	452	456	462	460	467
3.	Кількість навчально-тренувальних груп	4213	4145	4082	3948	3888	3847	3743	3722	3740
4.	Кількість осіб, які займаються у групах	65058	63560	63259	60534	52389	51262	49178	48845	48981
4.1.	в тому числі дівчат	16786	16399	16759	16635	14009	13135	12180	12664	12956
5.	Із загальної кількості осіб, які займаються у групах (графа 4) мають:									
5.1.	I розряд	1951	2166	1755	1590	1376	1255	1182	938	844
5.2.	КМС	1249	1113	1107	1025	1005	1009	918	939	788
5.3.	МС	326	278	297	289	265	279	250	244	238
5.4.	МСМК	53	45	29	34	23	22	23	25	17
6.	Підготовлено спортсменів протягом року:									
6.1.	юнацьких	16778	17007	16382	15851	13925	13666	13886	12586	11240
6.2.	I розряд	986	987	717	430	326	412	393	288	446
6.3.	КМС	434	372	342	266	284	318	299	307	342
6.4.	МС	85	79	93	71	85	82	76	72	59
6.5.	МСМК, ЗМС	16	19	6	6	11	16	8	6	4
7.	Кількість тренерів (усього)	1816	1815	1829	1845	1758	1721	1659	1638	1660
	в тому числі:									
	штатних	980	994	980	968	998	972	938	919	948
	з штатних тренерів мають:									
	освіту за напрямом «Фізична культура і спорт»	765	766	781	782	807	813	784	778	825
	тренерську категорію (вищу, I або II категорії)	691	728	734	742	752	728	716	683	545

8.	Спортивні споруди	60	75	87	73	85	84	232	239	235
9.	Фінансування (усього), тис. грн.	23380,7	30481,4	40216,6	55829,6	63032,0	69433,4	77007,1	96490,9	103729,7
	в тому числі:									
9.1.	витрати на заробітну плату	17296,3	22986,6	30914,5	41827,0	48027,4	52728,0	57926,1	66659,4	75020,9
9.2.	витрати на навчально-спортивну роботу	1104,7	1309,2	1426,0	1507,0	1793,0	1709,0	1462,6	1675,9	2825,0
9.3.	витрати на оренду спортивних споруд	770,8	396,5	978,6	811,3	1089,1	1338,9	1035,5	1353,3	1829,3
10.	Утримання 1 спортсмена на рік, грн.	359,4	479,6	635,7	922,3	1203,2	1354,5	1565,9	1975,5	2117,8
11.	Утримання 1 ДЮСШ на рік, грн.	201557,8	284872,9	394280,4	542035,0	611961,2	715808,3	793887,9	1026498,4	1139886,6
12.	Витрати на навчально-спортивну роботу на 1 спортсмена в рік, грн.	17,0	20,6	22,5	24,9	34,2	33,3	29,7	34,3	57,7

Розглянемо співвідношення показника кількості вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області і обсягу фінансування протягом 2005-2013 рр. (рис. 2.15).

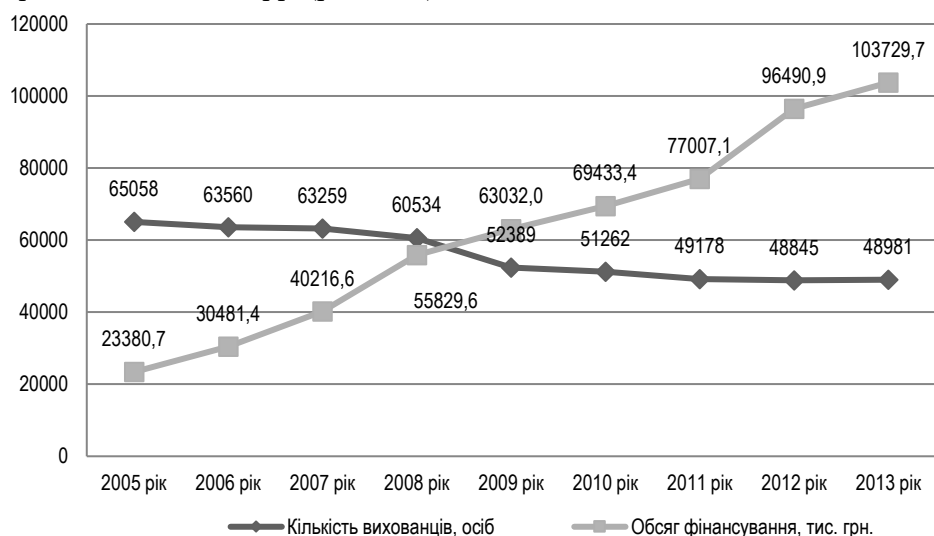

Рис. 2.15. Діаграма співвідношення кількості вихованців та обсягу фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області за 2005-2013 рр.

Відповідно рис. 2.15. видно, що обсяг фінансування спортивних шкіл стабільно збільшується і за 9 років його сума зросла майже на 350%. Натомість кількість вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл щороку зменшується і протягом 9 років цей показник знизився на 25%, що дорівнює 16077 вихованців. Отже позитивної залежності кількості вихованців від збільшення обсягів фінансування не спостерігається. Витрати на 1 учня у ДЮСШ Харківської області у 2013 р. склали 2117,8 грн. На рис. 2.16. показано як змінювалась на протязі 2005-2013 рр. кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

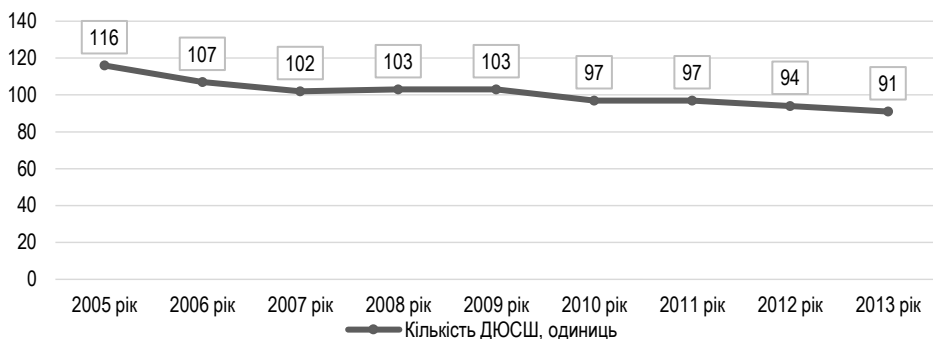

Рис. 2.16. Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області 2005-2013 рр.

На рис. 2.8. відмічається стійка тенденція зниження кількості дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Протягом 9 років кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл скоротилась на 22%. Тільки на протязі 2013 р. кількість організацій скоротилась на 3%. Розглянемо якісні показники ефективності діяльності спортивних шкіл Харківської області (рис. 2.17).

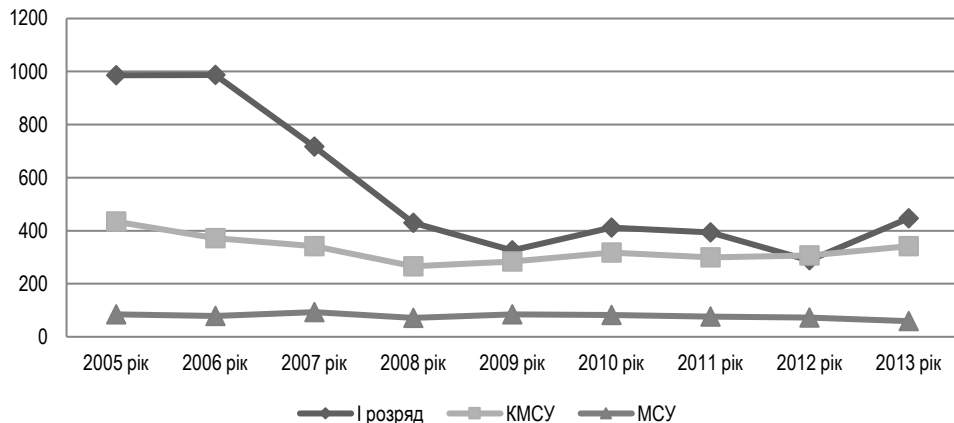

Рис. 2.17. Кількість підготовлених дитячо-юнацькими спортивними школами Харківської області кваліфікованих спортсменів в 2005-2013 рр.

Як видно на рис. 2.9., кількість підготовлених спортивними школами спортсменів I розряду, розряду «Кандидат у майстри спорту України» і

звання «Майстер спорту України» щороку знижується. За 9 років кількість підготовлених спортсменів-розрядників зменшилась на 55%, 21% і 31% відповідно. Протягом 2013 р. в дитячо-юнацьких спортивних школах Харківської області підготовлено 446 спортсменів I розряду, 342 – КМСУ, 59 – МСУ. По відношенню до 2012р. кількість спортсменів I розряду збільшилась на 55%, кількість спортсменів розряду КМСУ – на 11%, що доцільно пов'язувати з вимогами Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу у додатку «Вимоги, яким повинна відповідати дитячо-юнацька спортивна школа для одержання відповідної категорії». Кількість підготовлених МСУ навпаки знизилась на 18%. Так, відмічається покращення показника підготовки спортсменів I розряду і розряду КМСУ, але це не приховує стійку тенденцію зниження результативності роботи організацій.

З метою оцінки ефективності проведення навчально-тренувального процесу з вихованцями дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області було проаналізовано наступні співвідношення:

- кількості вихованців груп початкової підготовки і попередньої базової підготовки дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області до кількості підготовлених спортсменів I розряду і розряду КМСУ, спортсменів масових розрядів (табл. 2.12);

- кількості вихованців груп спеціалізованої базової підготовки і підготовки до вищих досягнень дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області до кількості підготовлених спортсменів високого класу – МСУ, МСУМК (табл. 2.13).

Таблиця 2.12. Показник відсотку вихованців, що виконали норматив I розряду, КМСУ, II, III та юнацьких розрядів з числа вихованців груп ПП, ПБП ДЮСШ Харківської області у 2013 р.

Види спорту	Кількість вихованців груп ПП, ПБП	Підготовлено I розряд, КМСУ	%	Виконано нормативи II, III спортивних та юнацьких розрядів	%
УСЬОГО	47988	788	2	11240	23
Олімпійські види спорту	40603	597	1	9424	23
у т.ч. зимові олімпійські види спорту	1257	63	5	352	28
Неолімпійські види спорту	7145	187	3	1723	24

За даними табл. 2.12. відмічається дуже низький відсоток підготовлених I розряду і КМСУ в олімпійських видах спорту, що у 3 рази менший за показник у неолімпійських видах спорту. Майже однаковий показник в олімпійських і неолімпійських видах спорту підготовлених спортсменів юнацьких розрядів – 23% і 24% відповідно.

За даними табл. 2.13. відсоток підготовлених МСУ в олімпійських видах спорту майже вдвічі менший за показник в неолімпійських видах спорту. Відмічається низький показник підготовки МСУМК протягом

2013 р., однаковий в олімпійських і неолімпійських видах спорту та дорівнює 0,4%.

Таблиця 2.13. Показник відсотку підготовлених МСУ, МСУМК з числа вихованців груп СБП, ПВД ДЮСШ Харківської області у 2013 р.

Види спорту	Кількість вихованців груп СБП, ПВД	Підготовлено МСУ	%	Підготовлено МСУМК	%
УСЬОГО	993	59	6	4	0,4
Олімпійські види спорту	755	36	5	3	0,4
у т.ч. зимові олімпійські види спорту	129	1	1	0	0
Неолімпійські види спорту	224	21	9	1	0,4

Для підтвердження достовірності результатів проведеного дослідження додатково було проведено аналіз діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харків за період з 2009 по 2013 рр. за основними показниками ефективності роботи, який наведено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14. Порівняльний аналіз основних показників діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харкова за 2009-2013 рр.

№ п/п	Найменування показника	Кількісні та порівняльні характеристики									
		2009 рік	2010 рік	+/-	2011 рік	+/-	2012 рік	+/-	2013 рік	+/-	2009/2013
1	Кількість ДЮСШ	47	42	-5	42	0	39	-3	37	-2	-10
2	Кількість вихованців	27104	26588	-516	25637	-951	24874	-763	25135	261	-1969
3	Обсяг фінансування на рік (тис. грн.)	45247,8	49801,9	4554,05	54962,7	5160,89	68501,4	13538,7	74379,4	5878,04	29131,6

В ході дослідження простежується зниження кількості дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харків протягом 2009-2013 рр. (рис. 2.18).

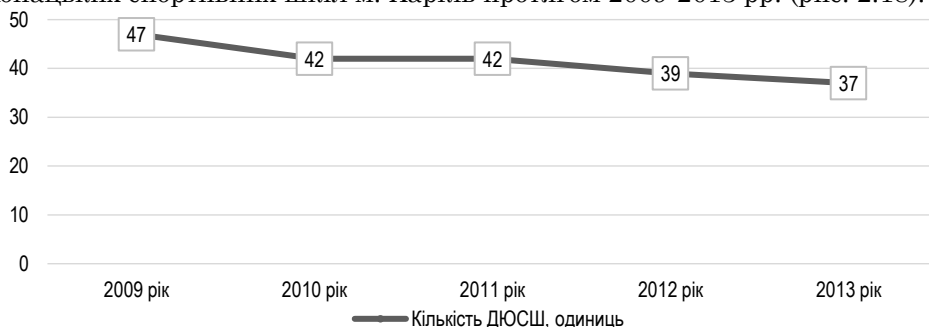

Рис. 2.18. Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харків 2009-2013 рр.

На рис. 2.18. відмічається скорочення мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл за період 2009-2013 рр. на 10 закладів, що дорівнює 21,3%.

Розглянемо співвідношення показника кількості вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харків і обсягу фінансування протягом 2009-2013 рр. (рис. 2.19). Відповідно рис. 3.19. видно, що обсяг фінансування спортивних шкіл стабільно збільшується і за 5 років його сума зросла на 64,4%, що дорівнює 29131,6 тис. грн. Натомість кількість вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл щороку зменшується і протягом 5 років цей показник знизився на 7,3%, що дорівнює 1969 осіб. Отже, як і на прикладі дитячо-юнацьких спортивних шкіл Харківської області у м. Харків позитивної залежності кількості вихованців від збільшення обсягів фінансування не спостерігається. Витрати на 1 учня у ДЮСШ м. Харків у 2013 р. склали 2959,2 грн.

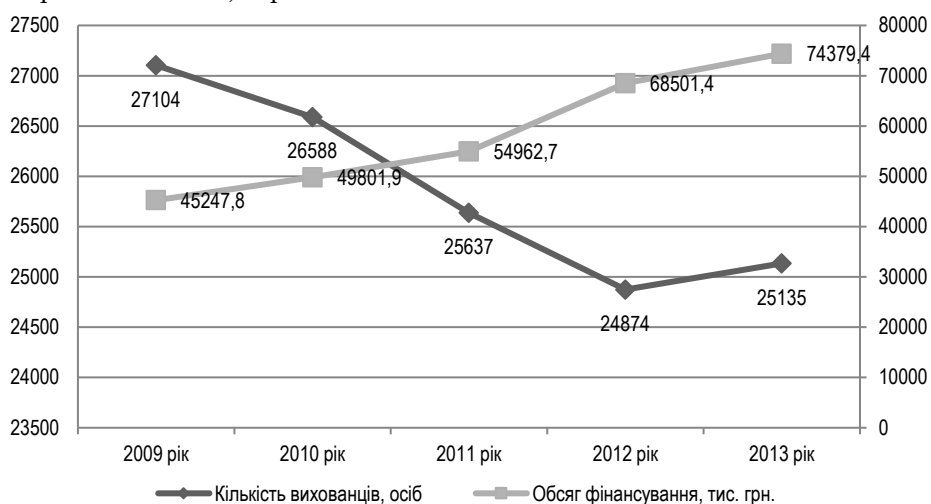

Рис. 2.19. Діаграма співвідношення кількості вихованців та обсягу фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл м. Харків за 2009-2013 рр.

З рисунку видно, що кількість вихованців щорічно зменшується, за виключенням 2012 р., а фінансування спортивних шкіл з року в рік значно збільшується. Така тенденція змушує переглянути ефективність функціонування цих позашкільних закладів і основну увагу звернути на застосування організаційних резервів для збільшення і збереження контингенту займаючихся.

Натомість слід зазначити, що у спортивних клубах та гуртках, які фінансуються не з державного бюджету, а за рахунок власних джерел і не є комерційними організаціями, кількість вихованців значно збільшується. Так, наприклад, кількість вихованців спортивних клубів, гуртків і секцій ТСОА України тільки протягом 2012-2013 рр. на 1720 осіб у порівнянні з 2012 р. і складає 30484 особи [141].

2.3. Пріоритетні види спорту у дозвіллевій діяльності дітей та молоді

Сьогодні, коли дитина, підліток або молода людина прагне зайнятися у вільний від навчання час спортом, вона опиняється перед вибором, який зумовлений її власним інтересом, матеріальними можливостями, обізнаністю тощо, бо з одного боку у нашій державі створено належні умови для розвитку більшості олімпійських і неолімпійських видів спорту, а, з іншого – не всі види спорту користуються попитом серед населення. При цьому держава виділяє пріоритетні види спорту, які значною мірою впливають на формування зовнішньополітичного іміджу держави. Основними факторами впливу на імідж українського спорту за кордоном є: результати виступів українських спортсменів на Олімпійських іграх і міжнародних змаганнях, рівень спортивної майстерності та культури поведінки українських спортсменів, які виступають у закордонних клубах, організація та рівень проведення в Україні міжнародних змагань. Також сприяють зміцненню іміджу держави у міжнародному співтоваристві численні успіхи спортсменів, які виступають на Всесвітніх іграх – міжнародних комплексних змаганнях з найбільш рейтингових неолімпійських видів спорту та різноманітних міжнародних змаганнях. Крім цього, неолімпійськими видами на аматорському рівні займаються сотні тисяч людей, тому їх популяризація і розвиток неодмінно сприятиме формуванню та утвердженню здорового способу життя серед усіх вікових груп населення, але передусім – дітей та молоді.

Сучасні автори Н. Долбишева, Є. Саварець [62] розглянули структуру управління неолімпійським спортом в Україні на рівні державних центральних органів виконавчої влади та суспільних організацій, у роботі представлено ієрархію управління неолімпійським спортом в Україні, розглянуто особливості спортизації та її характерні ознаки в спектрі неолімпійського спорту. У роботі О. Шульги [271] представлена характеристика змагальної діяльності у неолімпійських видах спорту першої категорії і специфічні особливості, що відображають спадкоємність національних традицій країни, своєрідність і неповторність умов проведення змагань.

На сьогоднішній день Законом України «Про фізичну культуру і спорт» [75] поняття «олімпійський спорт» визначено як напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань, а «неолімпійський спорт» - напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань.

Регулювання і координація розвитку олімпійських і неолімпійських видів спорту в Україні здійснює Міністерство молоді та спорту України. Для забезпечення розвитку, просування і захисту Олімпійського руху, участі спортсменів в Олімпійських іграх, розширення міжнародного співробітництва функціонує Національний олімпійський комітет України, який співпрацює з державними, громадськими та іншими організаціями і,

таким чином, об'єднує 40 федерацій з олімпійських видів спорту. З метою сприяння розвитку видів спорту, що не входять до програми Олімпійських, Паралімпійських ігор, підтримки діяльності громадських організацій, що сприяють розвитку даних видів спорту, а також координації їх діяльності утворено спілку громадських організацій «Спортивний комітет України» [211].

З метою визначення стану розвитку олімпійських і неолімпійських видів спорту в Україні, підведення підсумків роботи закладів і організацій фізкультурно-спортивного напрямку, популяризації кращих результатів роботи зі спорту вищих досягнень і підготовки спортивного резерву до збірних команд України, стимулювання до високих спортивних результатів спортсменів і тренерів-викладачів в окремих видах спорту Міністерством молоді та спорту України розроблено відповідні положення [141] (табл. 2.15).

Таблиця 2.15. Положення про рейтинг з видів спорту в Україні

Олімпійські види спорту	Неолімпійські види спорту
Наказ Міністерства молоді та спорту України від 21.10.2013 р. № 677 «Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 6 листопада 2013 р. за № 1893/24425	Наказ Міністерства молоді та спорту України від 07.11.2013 р. № 876 «Положення про рейтинг з неолімпійських видів спорту в Україні», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 листопада 2013 р. за № 1991/24523.
Завдання	
<ul style="list-style-type: none"> - сприяння створенню оптимальної структури розвитку олімпійських видів спорту у регіонах України; - стимулювання діяльності фізкультурно-спортивних організацій з розвитку олімпійських видів спорту (ФСТ, ЦОП, ШВСМ, СНЗСП, СДЮСШОР, ДЮСШ); - стимулювання спортсменів і тренерів-викладачів 	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння створенню оптимальної структури розвитку неолімпійських видів спорту у регіонах України; - стимулювання діяльності фізкультурно-спортивних організацій за умов виконання ними поставлених завдань з розвитку неолімпійських видів спорту (підготовка спортивного резерву, створення умов членам збірних команд України під час децентралізованої підготовки тощо); - стимулювання спортсменів і тренерів-викладачів

За підсумками рейтингу з олімпійських видів спорту в Україні за 2013р. серед першої групи регіонів 1 місце посідає м. Київ, 2 місце – Харківська область, 3 місце – Донецька область. З неолімпійських видів спорту за підсумками рейтингу 2016 р. 1 місце посідає м. Київ, 2 місце – Харківська область, 3 місце – Дніпропетровська область. Підсумки рейтингу серед фізкультурно-спортивних організацій з олімпійських і неолімпійських видів спорту в Україні за 2013 р. представлені у табл. 2.16.

Таблиця 2.16. Рейтинг фізкультурно-спортивних організацій в Україні за 2016 р.

Олімпійські види спорту
Серед ФСТ і відомств: 1 місце – ФСТ «Динамо» 2 місце – ФСТ «Україна» 3 місце – Комітет з фізичного виховання МОН України
Серед ШВСМ: 1 місце – Харківська обласна ШВСМ 2 місце – Дніпропетровська обласна ШВСМ 3 місце – Донецька обласна ШВСМ
Серед СНЗСП: УОР та УФК: 1 місце – Львівське ДУФК

2 місце – Харківське ДВУФК №1 3 місце – РВУФК м. Київ ліцеї та спортінтернати: 1 місце – КСЛІ Київської міської ради 2 місце – КОЛІФКС Київської обласної ради 3 місце – ЗЗОШ-ІСП Запорізької обласної ради
Серед СДЮСШОР: 1 місце – СДЮСШОР з лижного спорту Чернігівської ОО ФСТ «Україна» 2 місце – Миколаївська СДЮСШОР з фехтування 3 місце – ОСДЮСШОР з плавання та синхронного плавання Донецької ОО ФСТ «Україна»
Серед ДЮСШ: 1 місце – Нетішинська КДЮСШ Хмельницької ОО ФСТ «Україна» 2 місце – КДЮСШ №2 Черкаської міської ради 3 місце – КДЮСШ №2 Харківської міської ради
Неолімпійські види спорту
Серед ФСТ і відомств: 1 місце – ФСТ «Україна» 2 місце – Комітет з фізичного виховання МОН України 3 місце – ТСО України

За даними табл. 2.16 очевидно, що першочерговим завданням Міністерства молоді та спорту України є координація і контроль розвитку олімпійських видів спорту.

На державному рівні пріоритет надається розвитку олімпійських видів спорту [180], визначено необхідність розробки Кабінетом Міністрів України стратегії формування сучасної системи олімпійської підготовки в Україні на період до 2020 р. і затверджено три групи категорій літніх олімпійських видів спорту на черговий олімпійський цикл (2013–2016 роки) наказом Державної служби молоді та спорту України від 28.12.2012 р. № 5241 [141].

В ході проведеного опитування виявлено, що переважна більшість фахівців сфери фізичної культури та спорту схилиються до необхідності розвитку олімпійських видів спорту в Україні (рис. 2.20).

Рис. 2.20. Пріоритетність розвитку видів спорту в Україні

На думку спеціалістів сфери фізичної культури та спорту для забезпечення дозвіллевої діяльності на державному рівні в першу чергу в Україні необхідно розвивати олімпійські види спорту – так висловились переважна більшість фахівців – 70% (84 особи), 16% опитуваних (19 осіб)

вважають, що розвивати слід на рівні як олімпійські, так і неолімпійські види спорту, і 14% опитуваних (16 осіб) віддають перевагу виключно неолімпійським видам спорту.

Станом на 2018 р. у фізкультурно-спортивних організаціях України всіма видами спорту займаються 1280611 осіб (табл. 2.17).

Таблиця 2.17. Кількість займаючихся спортом у фізкультурно-спортивних організаціях України

№ п/п	Назва організації (закладу)	Кількість займаючихся (осіб)
1.	Дитячо-юнацькі спортивні школи і спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву	607338
2.	Спортивні клуби	291327
3.	Вищі навчальні заклади	138609
4.	Навчальні заклади спортивного профілю	4729
5.	Школи вищої спортивної майстерності	4263
6.	Інші фізкультурно-спортивні організації	234345

Складовою неолімпійського спорту є спортивно-технічні та прикладні види спорту. Проблема підготовки спортсменів в деяких технічних видах спорту присвячена низка робіт [14, 41].

Технічні види спорту, до яких відносяться: авіаційні види спорту (вертолітний, парашутний, планерний, літаковий), автомобільний спорт, картинг, мотоциклетний спорт, радіоспорт, стрілецький, водно-моторний, підводний спорт, види спортивного моделювання (авіамоделльний, автомоделльний, ракетомодельний, судномодельний) мають важливе значення в процесі підготовки дітей та підлітків до трудової діяльності, розвитку мислення, є одним з потужних засобів формування гармонійної, соціально активної особистості. Технічні види спорту вирішують не тільки комплекс оздоровчих і освітніх завдань, а й сприяють патріотичному вихованню дітей, так як їх популяризацією займається Товариство сприяння обороні України (ТСОУ) [241], реорганізоване після проголошення незалежності в 1991 р. з Добровільного товариства сприяння армії, авіації і флоту (ДТСААФ), а також федерації та спортивні клуби. ТСО України було створене з метою забезпечення належних умов для військово-патріотичного виховання молоді, розвитку спортивно-технічних і прикладних видів спорту, навчання майбутніх воїнів з військових, військово-технічних, авіаційних і військово-морських спеціальностей. До складу ТСО України сьогодні входять Кримська республіканська, 24 обласні, Київська і Севастопольська міські організації. У ТСО України культивуються і розвиваються понад 20 технічно-прикладних видів спорту – автомото, радіо, водні види, багатоборства, службове собаківництво тощо, спортсмени Товариства – вихованці спортивних клубів, секцій та гуртків за роки незалежності вибороли на чемпіонатах світу та Європи 1120 золотих, 1076 срібних та 847 бронзових медалей [241].

ТСО України плідно співпрацює з місцевими органами влади і громадськими організаціями щодо проведення заходів Всеукраїнської естафети пам'яті «Слава визволителям України» і Всеукраїнської військово-патріотичної спортивної гри «Зірниця», що проводяться з метою формування

почуття патріотизму у підростаючого покоління, набуття школярами знань, умінь та навичок, необхідних захиснику Батьківщини та виховання громадянських якостей у вихованців системи загальної середньої освіти.

Як зазначено в роботі Лукаша М.А. (2012) з 60- х рр. ХХ ст. в СРСР за підтримки ДТСААФ спортивно-технічні та військово-прикладні види спорту активно розвивалися і користувалися великою популярністю серед дітей підлітків та молоді, були створені необхідні умови для занять і налагоджена система спортивних змагань різного рівня. На сьогоднішній день силами ТСОУ в Україні створені спортивно-технічні комплекси, центри та клуби, в яких ведеться спортивна підготовка дітей та молоді. Так в Україні функціонує 13026 первинних організацій, які об'єднують майже 2 мільйони громадян країни. У м. Харкові та Харківській області налічується 19 навчальних спортивно-технічних центрів, 8 спортивно-технічних клубів, 5 навчально-спортивних центрів, серед яких Харківський аероклуб імені В.С. Гризодубової ТСО України [254], Харківська об'єднана технічна школа, картинг-клуб «Піонер» [92], міський аматорський картинг-клуб, вихованці яких беруть участь у змаганнях різного рівня, включаючи міжнародні. Крім того в м. Харкові суспільного і приватною ініціативою були створені картинг-клуби «Лідер», «Дафі», «Металіст». Слід також відзначити, що на базі Харківської державної академії фізичної культури проводяться Міжнародні семінари з оптимізації тренувального процесу в технічних видах спорту.

За даними інтерв'ювання керівників Харківського аероклубу імені В.С. Гризодубової ТСО України і міського аматорського картинг-клубу протягом 2016-2017 н.р. спостерігається підвищений інтерес дітей і підлітків до занять у навчально-тренувальних групах. Станом на 2017 р. у Харківському аероклубі налічується 7 груп, в яких тренуються 70 спортсменів, а в картинг-клубі – 3 групи, 60 вихованців. З метою залучення молоді до занять у спортивних секціях клуби використовують рекламу ЗМІ, інтернет-сайти, сторінки в соціальних мережах, акційні дні. Найефективнішою рекламою спортивних послуг керівники відмічають створення сторінок у соціальних мережах. Підготовку спортсменів у аероклубі здійснюють 1 тренер з парашутного спорту і 6 інструкторів з парашутно-десантної підготовки, навчальні заняття проводяться у будівлі аероклубу, а для проведення тренувальних занять використовується аеродром ТСОУ (сmt. Коротич Харківської області). Для проведення спортивно-масових заходів і участі спортсменів у змаганнях різного рівня керівництво аероклубу проводить роботу по залученню спонсорів, якими виступають федерація парашутного спорту, Харківський авіаційний завод, Салтівський хлібозавод. У картинг-клубі працюють 2 тренера-викладача з фізкультурною освітою, тренувальні заняття проводяться на власній спортивній базі.

В Україні спортивно-технічні і прикладні види спорту поступово набувають популярності. Кількість вихованців у 2017 р. зросла на 1720 осіб у порівнянні з 2016 р. і складає 30484 особи (табл. 2.18).

Таблиця 2.18. Розвиток спортивно-технічних і прикладних видів спорту в Україні у 2017 р.

Вид спорту	Кількість осіб, що займаються спортивно-технічними і прикладними видами спорту				
	усього	у тому числі у:			
		ВНЗ	ДЮСШ, СДЮСШОР	СК	Гуртки, секції
Авіамоделльний спорт	2377	298	24	1118	937
Автомобільний спорт	2465	28	111	2238	88
Автомодельний спорт	657	0	69	433	155
Багатоборство тілоохоронців	21	0	0	21	0
Вертолітний спорт	6	0	0	6	0
Військово-спортивні багатоборства	7274	703	120	3300	3151
Водно-моторний спорт	780	0	22	758	0
Голубиний спорт	302	60	0	212	30
Дельтапланерний спорт	128	0	0	109	19
Картинг	1151	0	59	651	441
Літаковий спорт	52	0	0	52	0
Морські багатоборства	236	0	122	8	106
Мотобол	407	0	0	407	0
Мотоциклетний спорт	1325	123	92	831	279
Парапланерний спорт	1019	0	0	1019	0
Парашутний спорт	2 665	34	0	2511	120
Підводний спорт	1762	35	805	843	79
Планерний спорт	104	0	0	58	46
Повітроплавальний спорт	170	20	0	150	0
Пожежно-прикладний спорт	2688	272	0	561	1855
Радіоспорт	2174	0	216	1621	337
Ракетомодельний спорт	854	4	11	337	502
Спорт із собаками	898	250	0	610	38
Спорт надлегких літальних апаратів	15	0	0	15	0
Судномодельний спорт	954	0	26	395	533
Всього	30484	1827	1677	18264	8716

Великий приріст кількості вихованців спостерігається у військово-спортивних багатоборствах. Кількість осіб, що займаються, у 2017 р. зросла на 2663 особи порівняно з 2016 р.; потім парапланерний спорт (+942 особи), авіамоделльний спорт (+382 особи), мотобол (+299 осіб), ракетомодельний спорт (+194 особи) і підводний спорт (+191 особа) [141].

Найбільшою популярністю серед спортивно-технічних і прикладних видів спорту в Україні користуються військово-спортивні багатоборства – кількість осіб, що займаються у 2017 р. становить 23,9% від загальної кількості вихованців. 8,8% осіб займаються пожежно-прикладним спортом, 8,7% – парашутним спортом, 8,1% – автомобільним спортом, 7,8% – авіамоделльним спортом, 7,1% – радіоспортом, 5,8% – підводним спортом.

Аналіз статистичних звітів Міністерства у справах молоді та спорту України показав, що найбільш масовий показник за кількістю осіб, які займаються спортивно-технічними і прикладними видами спорту мають спортивні клуби, в яких заняттями охоплено 18264 дітей та підлітків (табл. 2.18).

З вищевикладеного, в фізкультурно-спортивних організаціях України розвиваються олімпійські, неолімпійські, спортивно-технічні і прикладні види спорту. Розглядаючи кількість осіб, що займаються всіма видами спорту в дитячо-юнацьких спортивних школах, спортивних клубах, навчальних закладах спортивного профілю, вищих навчальних закладах, школах вищої спортивної майстерності тощо, слід зазначити, що масовість залучення дітей та підлітків забезпечується дитячо-юнацькими спортивними школами, заняттями в яких охоплено 607338 осіб, що складає 47,4% від загальної кількості вихованців, та спортивними клубами 291327 осіб, що складає 22,7% (рис. 2.21).

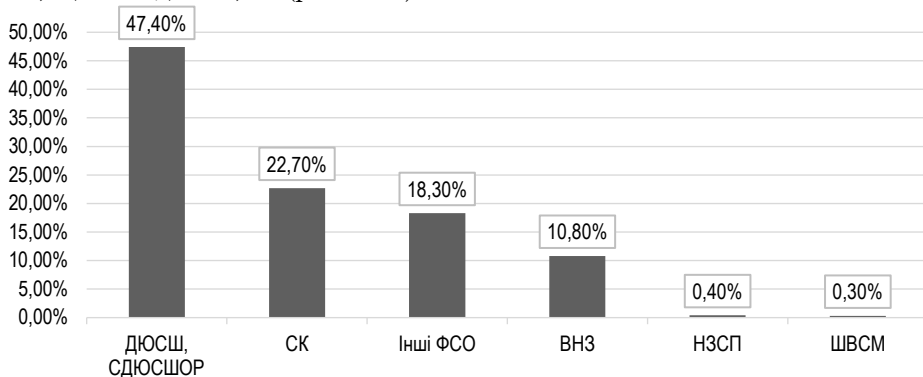

Рис. 2.21. Кількість осіб (у відсотках), що займаються всіма видами спорту в фізкультурно-спортивних організаціях України у 2017 р.

Реалізація дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів: Закон України «Про позашкільну освіту» (2000), Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (2001), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» (2008) тощо. Для удосконалення Державного регулювання соціальної роботи з дітьми та молоддю в клубах за місцем проживання доцільно центральними виконавчими органами влади ухвалювати середньострокові Державні цільові Програми соціальної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання. Вищезазначене дозволить зберегти та збільшити мережу клубів за місцем проживання як закладів організації дозвілєвої соціалізації дітей і молоді, поліпшити матеріально-технічне забезпечення таких закладів, а також якість надання ними платних і безоплатних послуг.

Якість діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку залежить від багатьох показників, які сумарно впливають на оцінку діяльності закладу: рівень знань вихованців, рівень вихованості, рівень соціальної адаптації вихованців у житті та суспільстві, рівень педагогічної майстерності працівників, методичне забезпечення освітнього процесу та ін.

Аналіз нормативно-правової бази дозволив визначити основні функції і завдання позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку:

- дитячо-юнацькі спортивні школи та спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву готують на базі всебічного фізичного розвитку кваліфікованих спортсменів. У таких школах працюють секції з окремих видів спорту, а в них – навчальні групи за віком і ступенем спортивної підготовки учнів.

- діяльність спортивних клубів зорієнтована на потребу населення у заняттях різними видами спорту та фізичною підготовкою, головними завданнями є формування всебічно розвиненої особистості засобами фізичної культури та спорту, пропаганда здорового способу життя, запровадження фізичної культури та спорту під час навчання, роботи, побуту та відпочинку, використання засобів фізичної культури для професійно прикладної підготовки, організація та проведення масових фізкультурно-оздоровчих спортивних заходів, надання послуг у сфері фізичної культури та спорту, створення фізкультурно-спортивних аматорських об'єднань, секцій, команд із видів спорту, проведення роботи щодо спортивного вдосконалення, підготовки та відрядження збірних команд навчального закладу на змагання, розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва зі спортивними організаціями навчальних закладів. Центри та станції юних туристів організовують подорожі школярів за межі постійного проживання для відпочинку і вивчення рідного краю та інших країн.

- спортивні клуби за місцем проживання населення здійснюють діяльність шляхом залучення дітей та молоді до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-оздоровчих послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення для профілактики захворювань, змістовного дозвілля та запобігання проявам асоціальної поведінки, формування у населення понять щодо ведення здорового способу життя.
- спортивні клуби ТСОУ мають важливе значення в процесі підготовки дітей та підлітків до трудової діяльності, розвитку мислення, є одним з потужних засобів формування гармонійної, соціально активної особистості. Спортивні клуби ТСОУ вирішують комплекс оздоровчих і освітніх завдань і сприяють патріотичному вихованню дітей.

Для забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в Україні створено необхідні організаційно-управлінські умови, до яких можна віднести систему органів управління та фізкультурно-спортивних організацій, а також фінансове, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне, нормативно-правове забезпечення цих організацій. Так в Україні налічується 106361 організація та установа, в якій діти та підлітки можуть займатися фізичною культурою та спортом, а саме: клуби спортивної спрямованості – 1109, клуби фізкультурно-оздоровчої спрямованості – 1691, клуби фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості – 1892, дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби за місцем проживання населення – 878, ДЮСШ, СДЮСШОР – 1639, інші підприємства, установи, організації

– 27763, в яких займається усіма видами спорту – 1280611 осіб, у тому числі у СК – 291327 осіб, ДЮСШ, СДЮСШОР – 607338 осіб.

Важливу роль для розвитку дозвілєвої діяльності дітей та молоді у фізкультурно-спортивних організаціях України відіграє кадровий потенціал, так у нашій країні налічується 75765 штатних працівників сфери фізичної культури та спорту, з них: працівники ФК навчальних закладів – 39612 осіб, методисти, інструктори-методисти, інструктори ФК – 3531 особа, тренери-методисти, тренери-викладачі, тренери зі спорту – 17949 осіб, працівники ДЮСШ, СДЮСШОР за винятком тренерів зі спорту – 4521 особа, працівники спортивних споруд – 2824 особи. Проблемою є те, що станом на 01.01.2017 р. в Україні без фахової освіти працюють майже 15% штатних тренерів-викладачів, і майже третина тренерів-викладачів не мають відповідної категорії, так вищу освіту за напрямом фізичне виховання і спорт мають 11766 осіб, що складає 85,5%.

Витрати на сферу фізичної культури та спорту на сьогоднішній день складають усього – 5733845,70 тис. грн., у тому числі на спортивні заходи та навчально-тренувальну роботу – 783286,13 тис. грн., придбання спортивного обладнання та інвентарю – 178452,31 тис. грн., капітальний ремонт та реконструкція спортивних споруд – 453746,76 тис. грн., будівництво нових спортивних споруд – 559927,28 тис. грн., утримання спортивних споруд – 523134,58 тис. грн., оренду спортивних споруд – 109230,68 тис. грн., заробітну плату – 2480101,68 тис. грн. При цьому витрати на утримання ДЮСШ, СДЮСШОР становлять 1390013,69 тис. грн., у тому числі: кошти державного бюджету – 4737,68 тис. грн., кошти обласного бюджету – 247827,28 тис. грн., кошти міського бюджету – 606536,51 тис. грн., кошти районного бюджету – 290440,06 тис. грн., кошти ФСС з ТВП – 169605,30 тис. грн., інші джерела – 67933,70 тис.грн.

Сучасний механізм залучення дітей та молоді до дозвілєвої діяльності включає ряд взаємопов'язаних елементів. Рівень культури батьків, взаємовідносини в родині, відношення до фізичної культури і спорту, що значною мірою формується засобами масової інформації, матеріальний стан, зайнятість, оточення та інші фактори впливають на те, чи почне дитина відвідувати заняття в спортивних секціях, групах спортивної школи, клубу. Після закінчення дошкільних навчальних закладів діти переходять на навчання до загальноосвітньої спортивної школи. Саме на цьому етапі відмічається важливість взаємозв'язків ЗНЗ і ДЮСШ, важливість наявності функціонування шкільних спортивних клубів. Вирішення проблеми відбору дітей та молоді до занять у спортивних секціях, групах ДЮСШ на даному етапі залежить від інформованості учнів і батьків загальноосвітніх шкіл щодо необхідності та позитивного впливу занять фізичною культурою і спортом на організм дитини.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ

3.1. Роль позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку у системі дозвілєвої діяльності

За результатами проведеного дослідження визначено думку спеціалістів сфери фізичної культури та спорту щодо соціальної значущості та особливостей забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку України.

Більшість спеціалістів, що становить 99% (119 осіб), вважають необхідним організацію дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку України. Визначено, що в процесі реалізації функцій, позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку допомагають вирішувати ряд завдань, а саме:

- 1) Оздоровлення дітей та молоді.
- 2) Виховання дітей та молоді.
- 3) Підготовка спортивного резерву.

Під час опитування, респондентам було запропоновано обрати завдання, які є пріоритетними на їх погляд. Як показали результати дослідження, на думку фахівців, в процесі діяльності позашкільні навчальні заклади виконують усі три завдання. Однак, на I місце спеціалісти висувають підготовку спортивного резерву (46%), на II місце – оздоровлення дітей та молоді (30%), на III місце – виховання дітей та молоді (24%) (рис. 3.1).

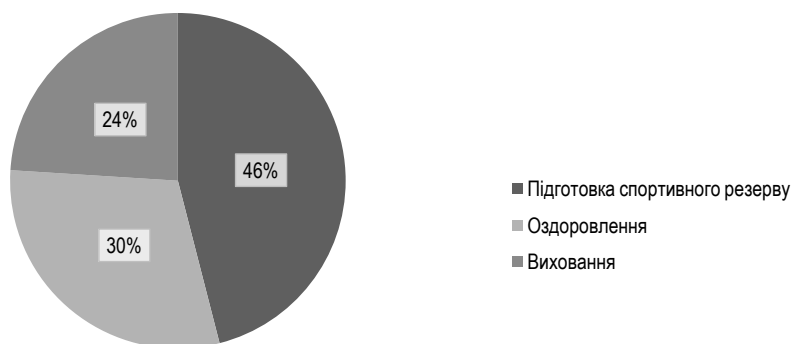

Рис. 3.1. Завдання позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

Більшість опитуваних, що складає 98% (118 осіб) стверджують, що забезпечення дозвілєвої діяльності у позашкільних навчальних закладах

фізкультурно-спортивного напрямку дозволить підвищити рівень здоров'я населення, насамперед дітей та молоді нашої країни.

У ході опитування з'ясовано, що більшість спеціалістів, а це 67% (80 осіб) вважають, що в нашій країні налагоджений механізм забезпечення фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді, але він потребує ретельного реформування, 31% спеціалістів (38 осіб) стверджують, що механізму взагалі не існує, і лише 2 особи (2%) вважають, що в нашій країні існує чітко злагоджений механізм, що не потребує змін та доповнень (рис. 3.2).

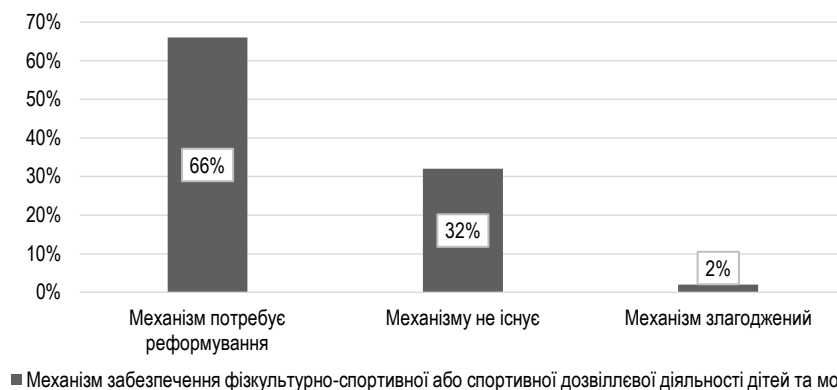

Рис. 3.2. Механізм забезпечення фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді

На запитання «Які організації повинні забезпечувати фізкультурно-спортивну або спортивну дозвілєву діяльність дітей та молоді?» опитувані мали змогу обрати як один, так і декілька варіантів відповідей. Таким чином, на думку переважної більшості спеціалістів, фізкультурно-спортивну або спортивну дозвілєву діяльність дітей та молоді повинні забезпечувати в першу чергу дитячо-юнацькі спортивні школи, так вважають 87% (104 особи) опитуваних. Наступними, на думку респондентів – училища фізичної культури, так вважають 43% (52 особи) опитуваних. На один рівень опитувані ставлять федерації з видів спорту і спортивні клуби за місцем проживання – з однаковим показником 37% (44 особи). За ними, на думку фахівців, йдуть приватні спортивні клуби, як вважають 29% або 35 осіб опитуваних, а на останньому місці фізкультурно-спортивні товариства – 27% або 32 опитуваних. Також, 35% респондентів (42 особи) вважають, що спільна праця усіх вищеперелічених фізкультурно-спортивних установ і організацій позитивно вплине на забезпечення фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді України. (рис. 3.3).

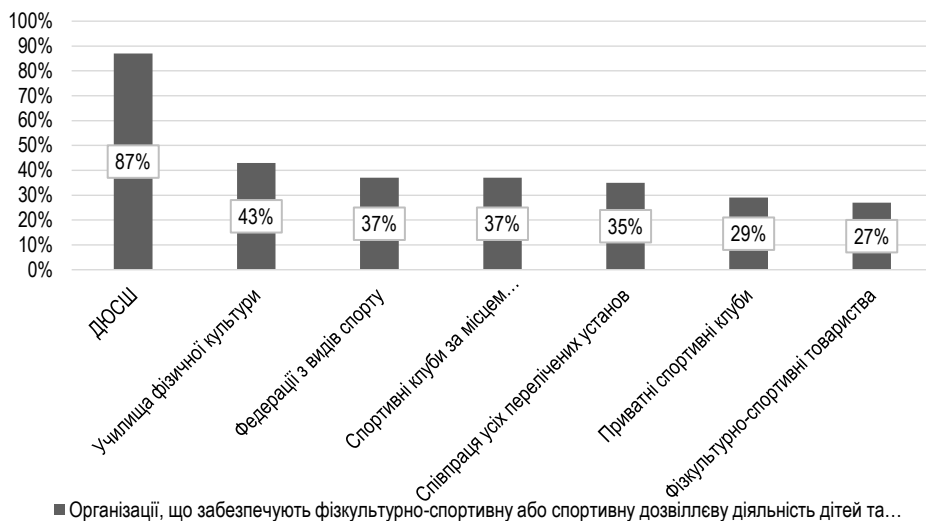

Рис. 3.3. Організації, що забезпечують фізкультурно-спортивну або спортивну дозвілєву діяльність дітей та молоді (кількість опитуваних у %)

У відсотковому співвідношенні до загальної кількості набраних балів організації розмістились наступним чином:

- 1) дитячо-юнацькі спортивні школи – 33%;
- 2) училища фізичної культури – 17%;
- 3) федерації з видів спорту – 14%;
- 4) спортивні клуби за місцем проживання – 14%;
- 5) приватні спортивні клуби – 11%;
- 6) фізкультурно-спортивні товариства – 10% (рис. 3.4).

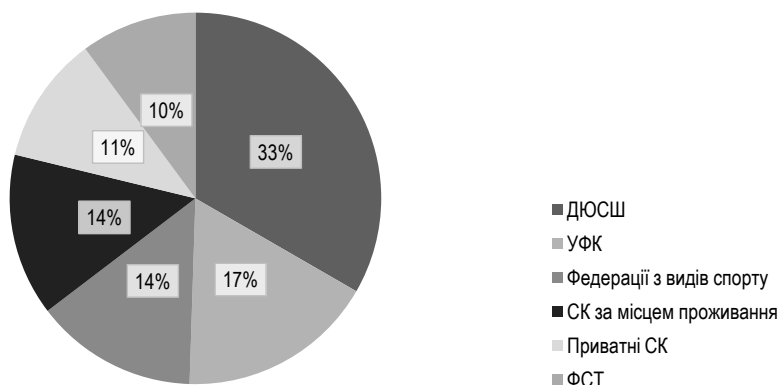

Рис. 3.4. Організації, які забезпечують фізкультурно-спортивну або спортивну дозвілєву діяльність дітей та молоді

Попри низку нормативно-правових документів, спрямованих на розвиток фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності

дітей та молоді в Україні, залишаються неврегульованими ряд питань: фінансування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, оплата праці працівників і тренерів-викладачів, забезпечення спортивними спорудами, обладнанням, інвентарем та ін. За результатами опитування 50% фахівців (60 осіб) визнають неефективною нормативно-правову базу, що регламентує дозвілєву діяльність дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку, що підтверджує результати дослідження, викладені у розділі 3.1. дисертаційної роботи, і лише 4% опитуваних (5 осіб) вважають її ефективною. 38% опитуваних (45 осіб) вважають за необхідне внесення змін до нормативно-правової бази сфери, 8% опитуваних (10 осіб) обрали варіант «складно відповісти» на запитання (рис. 3.5).

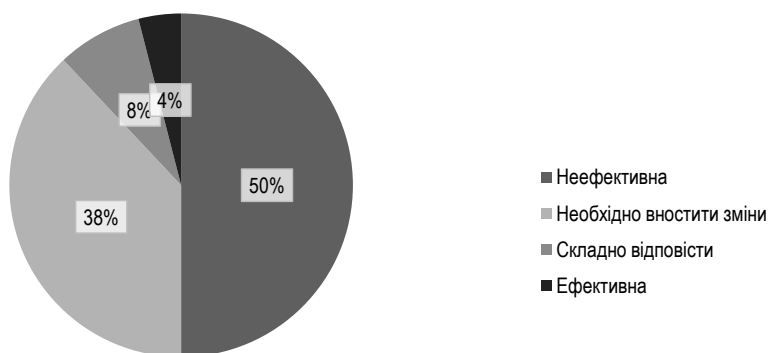

Рис. 3.5. Стан нормативно-правового забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку

Слід зазначити, що навчально-методичне забезпечення відіграє важливу роль для забезпечення проведення навчально-тренувального процесу, виховної роботи з вихованцями позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, побудови структури тренувань та змагальної діяльності, підвищення якості роботи адміністративного та тренерсько-викладацького складу закладів. За даними опитування, спеціалісти оцінюють рівень забезпечення позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку навчальними програмами з олімпійських видів спорту на 3 бали (у середньому), а рівень навчальними програмами з неолімпійських видів спорту – на 2 бали (у середньому) за п'ятибальною шкалою оцінювання.

В ході дослідження опитуваним було запропоновано оцінити ступінь впливу засобів масової інформації на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом. Так, 76% опитуваних (91 особа) вважають, що засоби масової інформації впливають на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом, 17% опитуваних (20 осіб) також стверджують, що впливають, але незначним чином, і лише 8% опитаних (9 осіб) вважають, що не впливають. (рис. 3.6).

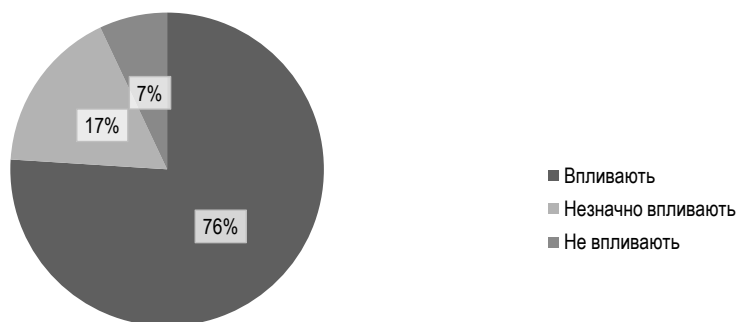

Рис. 3.6. Ступінь впливу засобів масової інформації на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом

Таким чином, 93% опитаних (до яких увійшли: 76% опитаних, які вважають, що засоби масової інформації впливають і 17% – що впливають незначним чином на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом) визнають велику роль засобів масової інформації у формуванні у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом.

З метою визначення рейтингу засобів масової інформації респондентам було запропоновано визначити найважливіші з них, поставивши навпроти кожного із варіантів відповідей оцінку від «1» до «5» балів. За підрахунками, у середньому однакову роль, на думку спеціалістів, у формуванні у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом відіграють:

- 1) телебачення – 3 бали;
- 2) інтернет – 3 бали;
- 3) соціальні мережі – 3 бали;
- 4) інформація друзів та знайомих – 3 бали;
- 5) пропаганда на державному рівні – 3 бали;

Найменший вплив на формування у сучасних дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом, на думку спеціалістів, мають спеціальні друковані видання з оцінкою 2 бали (рис. 3.7).

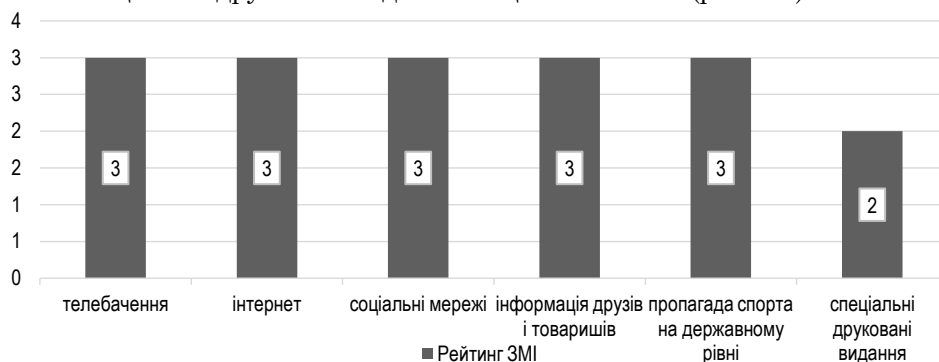

Рис. 3.7. Рейтинг засобів масової інформації

Для визначення фінансових потреб позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку для забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді проведено опитування фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо визначення засад побудови навчально-тренувального та виховного процесів з вихованцями. На думку 60% спеціалістів (72 особи) діяльність позашкільних навчальних закладах повинна ґрунтуватись на частково платній основі, 37% респондентів (44 особи) вважають, що фізкультурно-спортивні послуги у дитячо-юнацьких спортивних школах, спортивних клубах, секціях тощо повинні надаватись безкоштовно, і тільки 3% опитуваних (4 особи) вважають, що послуги позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку повинні бути платними для дітей та молоді нашої країни (рис. 3.8).

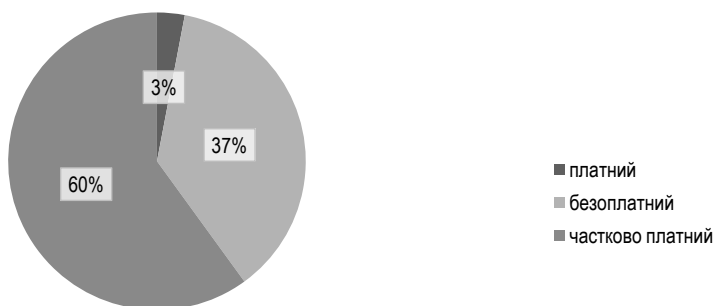

Рис. 3.8. Матеріальні основи діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

У ході проведеного опитування респондентам було запропоновано визначити три основних, на їх погляд, джерела фінансування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку в Україні. Більшість респондентів, яка склала 72% опитуваних (86 осіб) вважають, що за рахунок коштів державного бюджету;

58% опитуваних (70 осіб) – консолідація всіх джерел фінансування;

57% опитуваних (68 осіб) – кошти місцевих бюджетів;

18% опитуваних (21 особа) – кошти засновника (власника);

8% опитуваних (9 осіб) – інші джерела;

5% опитуваних (6 осіб) – кошти фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. (рис. 3.9).

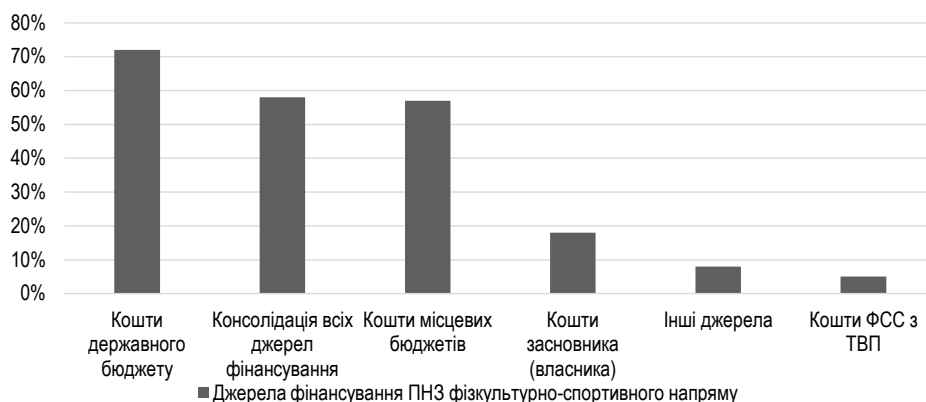

Рис. 3.9. Визначення основних джерел фінансування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

У відсотковому співвідношенні за кількістю набраних балів показник «кошти державного бюджету» нараховує 33% балів, потім «консолідація всіх джерел фінансування» – 27% балів, «кошти місцевих бюджетів» – 26% балів, «кошти засновника (власника)» – 8%, «інші джерела» – 3% і, на останньому місці, з показником 2% респонденти залишили фінансування за рахунок коштів фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності» (рис. 3.10).

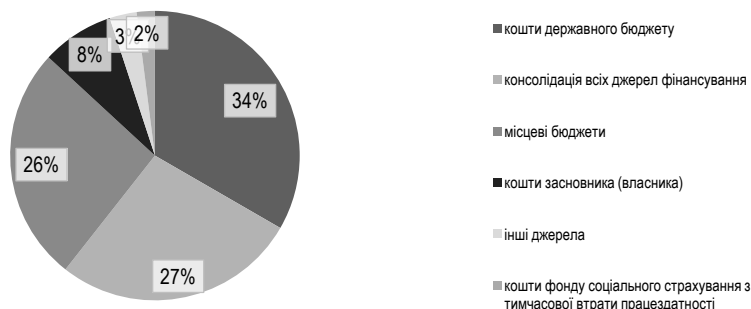

Рис. 3.10. Джерела фінансування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку

Досить важливим у плануванні роботи позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку є розподіл фінансування за статтями витрат. Для вибору респондентам було запропоновано варіанти відповідей: «заробітна плата», «навчально-тренувальна робота», «придбання спортивного обладнання і інвентарю», «оренда спортивних споруд (оплата комунальних послуг)» і «оздоровлення вихованців». Під час проведення опитування фахівцям необхідно було розставити варіанти відповідей за рейтингом від «1» до «5». За підрахунками відповідей респондентів статті

витрат на фінансування позашкільних навчальних закладів розмістились у наступному порядку:

- 1 місце – «заробітна плата»;
- 2 місце – «навчально-тренувальна робота»;
- 3 місце – «оренда спортивних споруд (оплата комунальних послуг)»;
- 4 місце – «придбання спортивного обладнання і інвентарю»;
- 5 місце – «оздоровлення вихованців».

Отже найважливішою умовою для забезпечення нормального функціонування позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку є наявність коштів на заробітну плату працівників: керівників, фахівців, спеціалістів, тренерів-викладачів з видів спорту тощо.

На питання: «Які заходи найбільш ефективні для залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності?» респондентам було запропоновано 8 варіантів відповідей, у тому числі «свій варіант відповіді», з яких можна було обрати не більше 3-х варіантів. Найбільш ефективними респонденти вважають матеріальні заохочення (премії, стипендії, цінні призи) – 59% опитуваних (71 особа), проведення майстер-класів за участю провідних спортсменів в школах, секціях – 52% (62 особи). Наступні 40% опитуваних (48 осіб) вважають ефективним проведення спортивно-масових заходів, фестивалів, спортивних свят в області, місті, районі; 38% опитуваних (46 осіб) – проведення безкоштовних пробних тренувальних занять; 37% опитуваних (44 особи) – обов'язкове відвідування спортивних секцій в школі; 25% опитуваних (30 осіб) – вважають ефективною роботу з батьківським колективом у школі і 23% опитуваних (27 осіб) бачать ефект від проведення фізкультурно-спортивних рекламних акцій (рис. 3.11).

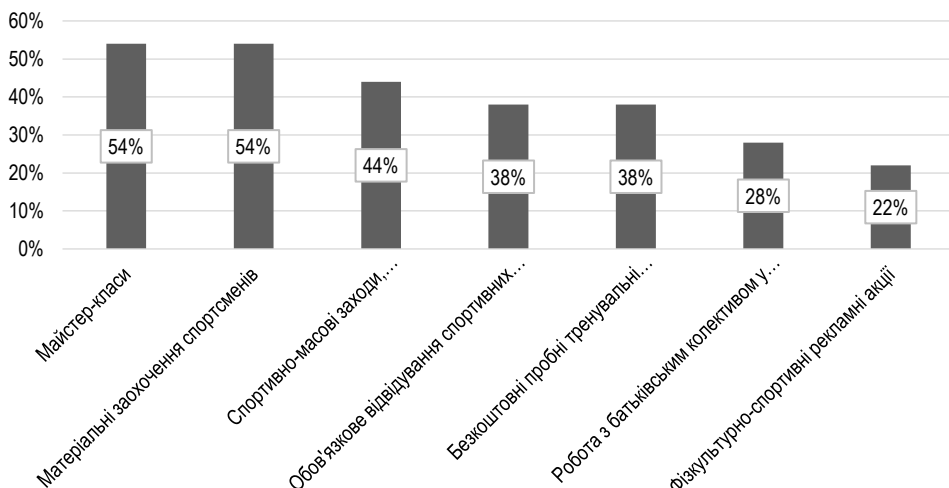

Рис. 3.11. Визначення ефективності заходів для залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності (кількість опитуваних у %)

У відсотковому співвідношенні за кількістю набраних балів варіанти відповідей розподілились наступним чином:

- 1) матеріальні заохочення спортсменів (премії, стипендії, цінні призи) – 22% балів;
- 2) майстер-класи за участю провідних спортсменів в школах, секціях -19% балів;
- 3) спортивно-масові заходи, фестивалі, спортивні свята в області, місті, районі – 15% балів;
- 4) безкоштовні пробні тренувальні заняття – 14% балів;
- 5) обов'язкове відвідування спортивних секцій в школі – 13% балів;
- 6) робота з батьківським колективом у школі – 9% балів;
- 7) фізкультурно-спортивні рекламні акції – 8% балів (рис. 3.12).

Рис. 3.12. Заходи, що впливають на залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності

В останньому запитанні опитування було визначено необхідність проведення майстер-класів за участю видатних спортсменів, спортивних «зірок» для залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності. 100% респондентів, що складає 120 осіб вважають необхідним проведення таких майстер-класів.

3.2. Сучасна концептуальна модель забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді

Проведені нами дослідження обумовили необхідність формування системи управління регламентацією фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді за рахунок обґрунтування концептуальної моделі, як інструменту системного вирішення цього завдання.

Розробка сучасної концептуальної моделі забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді та комплексна характеристика її властивостей були здійснені з урахуванням основних положень та принципів менеджменту фізичної культури [66]. Принципова схема концептуальної моделі забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді наведена на рис. 3.13. Запропонована модель має інформаційну структуру у зв'язку з тим, що в ній переважають сигнальні зв'язки (тобто обмін інформацією). Інформація, яка циркулює між складовими частинами запропонованої моделі, розподіляється на дескрипторну (повідомну) і прескриптивну (наказуючу), причому за допомогою цих видів здійснюється взаємодія, а також прямий і зворотній взаємозв'язок. На підставі отриманої дескрипторної інформації, яка характеризує стан процесів управління і впливає на нього, суб'єкт управління (діти, молодь, батьки, вчителі тощо) виробляє відповідне рішення, яке і регулює цілеспрямований вплив на процес регламентації.

Модель передбачає функціонування системи із трьох основних та взаємно пов'язаних компонентів – блоків.

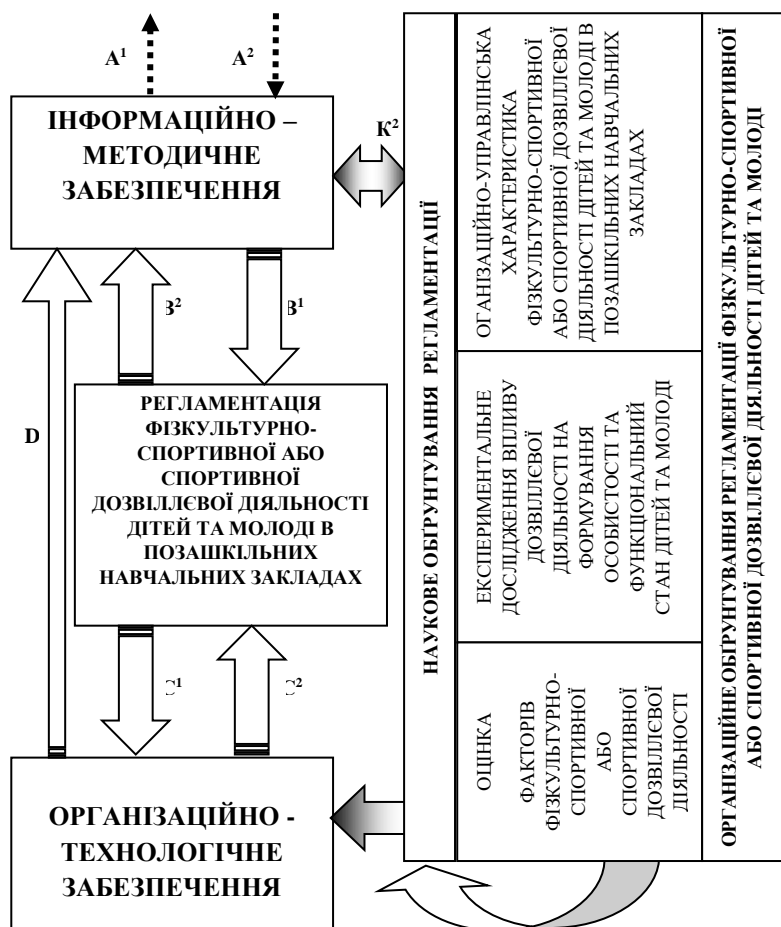

Рис. 3.13. Загальні риси та основні технологічні компоненти сучасної концептуальної моделі забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді, де:

A, B, C, D, K – канали інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу регламентації; A – зовнішній інформаційний потік; B – внутрішній інформаційний потік; C, D – спрямованість впливу організаційно-технологічних заходів; K² – інформаційний канал взаємозв'язку блоків НОР і ІМЗ; K¹ – інформаційний канал взаємозв'язку блоків НОР і ОТЗ.

Інформаційно-методичний компонент забезпечення організаційної регламентації (ІМЗ) фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді базується на внутрішній (відносно системи регламентації) та зовнішній (відносно фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді) інформації, надходження якої можливе по інформаційним каналам A², B², D, K¹, K².

Як відомо, якість та адекватність інформаційного забезпечення досягаються шляхом використання і заповнення трьох інформаційних

каналів – директивно-відомчого, наукового і передового досвіду, а також власних джерел інформації.

Ефективність організаційно-технологічного циклу процесу регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілдової діяльності дітей та молоді (ОТЗ) забезпечується за рахунок функціонування науково-технологічного досвіду, який містять вимоги до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілдової діяльності дітей та молоді, забезпечують якість та безпеку її використання. Канал ІМЗ був наповнений достатньо повно, хоча характер більшості інформаційних джерел дозволяє лише стверджувати необхідність розробки концепції регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілдової діяльності дітей та молоді.

В якості входу розробленої моделі регламентації слід вважати різноманітні джерела інформації (ЗМІ, офіційна інформація Міністерства молоді та спорту України, наукові публікації тощо), присвячені стану дозвілдової діяльності дітей та молоді, опису різноманітних форм дозвілдової діяльності та їх впливу на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді. Саме недостатність інформації з цих проблемних питань актуалізувала необхідність виконання цільових наукових досліджень, якими вводиться до системи компонент наукового регулювання.

Аналіз потоку дескрипторної інформації надав можливість обґрунтувати складову частину моделі – компонент наукового регулювання (КНР). Змістом цього блоку є, створений нами, додатково до існуючих, науковий цикл забезпечення регламентації, існування якого логічно доповнює існуючі компоненти та забезпечує функціонування концептуальної моделі. Він структурно представлений трьома цілісно пов'язаними складовими підсистемами:

- підсистемою організаційно-управлінської характеристики діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку (1);
- підсистемою оцінки дозвілдової діяльності в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку (2);
- підсистемою комплексної оцінки впливу дозвілдової діяльності в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді (3).

Відомості про поширеність та частоту впливу дозвілдової діяльності обумовили необхідність створення підсистеми (1) з виходом на можливість ризикометричної оцінки впливу дозвілдової діяльності на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді. Вивчення дозвілдової діяльності в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку дозволило обґрунтувати підходи до їх оцінки, виділити основні критерії і характеристики, що і склало зміст підсистеми (2). А розробка підсистеми (3), навпаки, вирішила наявну проблему інформаційного забезпечення щодо безпосереднього впливу дозвілдової діяльності на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді.

Реалізація всіх вказаних підсистем дозволила сформувати потік прескриптивної інформації за рахунок розробки багаторівневої системи організаційних заходів, створення необхідних нормативних документів. Водночас реалізація КНР дозволила зробити канал К² двостороннім, тобто забезпечити його науково обґрунтованою інформацією про характер взаємодії в системі «дозвілєва діяльність – дитина». Цей зворотній потік інформації дозволяє суб'єкту управління (дітям, батькам, вчителям тощо) зробити власний вибір щодо форм забезпечення дозвілєвої діяльності.

Здійснення операцій і процедур у цьому блоці шляхом аналізу зазначених підсистем надає фахівцям сфери фізичної культури та спорту інформацію, що дозволяє кількісно обґрунтувати висновки і дає змогу розробити організаційні заходи, для чого використовуються як ІМЗ (вплив на населення, фізкультурно-просвітня робота тощо), так і ОТЗ (розробка нормативних документів, створення законодавчих основ тощо). Таким чином, запропонована модель може вважатися такою, яка має кілька зворотних зв'язків, що підвищує надійність і ефективність її роботи.

Запропонована модель регламентації характеризується здатністю до удосконалення, оскільки розвиток КНР (за допомогою додаткового залучення сучасних методик, використання прогресивних технологій, прогностичного та ризикометричного підходу тощо) дозволяє наповнювати інформаційні канали та впливати на інші складові частки її, забезпечуючи підвищення якості науково-технологічного досвіду.

Оцінка факторів дозвілєвої діяльності дозволила обґрунтувати ризикометричний підхід до впливу дозвілєвої діяльності на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді, що вперше створило передумови формування інформаційного каналу К¹ та наповнення каналів К², D та B¹. Дослідження динаміки функціонального стану під впливом дозвілєвої діяльності в умовах експерименту склало основу розробки нормативних та методичних матеріалів. Вказане інформаційне забезпечення відноситься до циклів ОТЗ та ІМЗ процесу регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді.

Розроблена модель забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді характеризується наявністю сигнального зв'язку між її структурними ланками, оскільки двосторонній обмін інформацією між ними дає можливість принципово підвищити кількість і якість інформаційного забезпечення. Це дозволяє забезпечити з одного боку усталеність моделі, а з іншого – ефективне її функціонування у разі появи нових форм дозвілєвої діяльності, отримання нової інформації про їх вплив на формування особистості та функціональний стан дітей і молоді.

Виходячи з наведеного, можна зробити узагальнення, що запропонована модель характеризується достатньою респонсивністю; при чому, стратегічна респонсивність залишається майже незмінною, оскільки її головна функція – забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді, зберігається. А от тактична і оперативна респонсивність можуть змінюватись, бо вони

проявляються у здатності до вирішення нових завдань, використання нових методів і підходів. Структурна респонсивність також характеризується досить великою здатністю до змін у відповідь на появу нових форм дозвілєвої діяльності, що припускає можливість структурно-функціональної перебудови.

Обґрунтована модель дозволяє у повному обсязі здійснювати технологію регламентації дозвілєвої діяльності дітей і молоді за рахунок виконання основних вимог. Її детермінованість полягає у обґрунтуванні та розробці (на підставі наукових досліджень) нормативів, технологічних регламентів, методичних рекомендацій. Масовість моделі визначається її універсальністю, що може бути застосовано для вирішення завдань організаційної регламентації дозвілєвої діяльності. Результативність моделі досягається підвищенням ефективності державного нагляду за забезпеченням фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді.

Достатньо висока респонсивність моделі забезпечується за рахунок двосторонніх зв'язків між її складовими частинами. Таким чином, усі блоки мають можливість впливати на інші, одночасно піддаючись впливу з їхнього боку. Цим досягається підвищення ефективності функціонування моделі, оскільки збільшення інформаційного обміну поліпшує вірогідність і обґрунтованість рішень, які приймаються, оптимізуючи і конкретизуючи пропоновані організаційно-управлінські заходи, поліпшуючи організацію блоків і підсистем.

Аналіз зовнішніх інформаційних потоків обумовив актуальність проведення досліджень та показав відсутність необхідного ІМЗ (тобто незаповненість каналів B^1 і K^2), але одночасно стало основою для включення КНР. Це дозволило заповнити канали K^1 , K^2 , тобто забезпечити розробку необхідного науково-технологічного дослідження (заповнити блок ОТЗ) і через канали C^2 і D вплинути як на фізкультурно-спортивну або спортивну дозвілєву діяльність дітей та молоді, так і на інформаційне забезпечення. Це сприяло максимальній цілісності моделі, оскільки проведення цих заходів дозволило регламентувати цей вид дозвілєвої діяльності для дітей та молоді. Виконане дослідження дозволило вперше створити систему інформаційного забезпечення процесу регламентації за рахунок відкриття нових (K^2) та наповнення існуючих інформаційних каналів (K^1 , B^2 , C^2 , D). За результатами виконаної у дослідженні організаційно-управлінської характеристики забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку нами вперше забезпечено функціонування каналу K^1 щодо поповнення організаційно-технологічного циклу процесу регламентації, зокрема шляхом розробки та впровадження відповідних рекомендацій, викладених у розділі 3.1 нашого дослідження.

Таким чином, виконання поставленого завдання - обґрунтування і розробка концептуальної моделі забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілєвої діяльності дітей та молоді дозволило створити інструмент керування діяльністю позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку як складовою частиною

дозвіллевої діяльності. Наявність двостороннього обміну інформацією між блоками моделі дозволяє забезпечити з одного боку усталеність моделі, а з іншого - ефективне її функціонування у разі появи нових форм забезпечення дозвіллевої діяльності, отримання нової інформації про їх вплив на формування особистості та функціональний стан дітей і молоді. Практичне використання розробленої моделі дозволило забезпечити організаційно-управлінську регламентацію окремих фізкультурно-спортивної або спортивної діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах, що ілюструє ефективність її функціонування. Здійснена характеристика властивостей запропонованої моделі з урахуванням принципів та вимог управління у сфері фізичної культури та спорту дає змогу удосконалювати її, чим досягається підвищення ефективності державного нагляду, оптимізація функціонального стану дітей і молоді та формування особистості.

3.3. Впровадження організаційних заходів, що сприятимуть удосконаленню дозвіллевої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку

На основі розширеного аналізу діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл, представленого у розділі 3.2 нашого дослідження, доведено, що за умови щорічного збільшення обсягів фінансування за 9 років дослідженого періоду ФСО Харківської області і за 5 років – ФСО м. Харкова в спортивних школах знизились такі показники, як: кількість навчально-тренувальних груп; кількість осіб, що займаються у групах; кількість підготовлених спортсменів масових розрядів, I розряду, розряду КМСУ (у відсотках до загальної кількості спортсменів, що займаються у групах початкової підготовки, попередньої базової підготовки); кількість спортсменів, які завоювали звання МСУ, МСУМК (у відсотках до загальної кількості спортсменів, що займаються у групах попередньої базової підготовки, підготовки до вищих досягнень); кількість тренерів-викладачів. Необхідність удосконалення менеджменту позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку м. Харкова і Харківської області для забезпечення дозвіллевої діяльності дітей та молоді підтвердили результати проведеного дослідження і анкетування.

За результатами дослідження розроблено комплекс організаційних заходів, що сприятимуть залученню дітей та молоді до дозвіллевої діяльності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Комплекс організаційних заходів, що сприятимуть залученню дітей та молоді до занять фізичною культурою та спортом у закладах фізкультурно-спортивного напрямку

№№ п/п	Заходи	Термін виконання	Вирішення завдань
1.	Забезпечити участь вихованців у якості волонтерів, спортивних суддів у спортивно-масових заходах різного рівня, що проводяться на території Харківської області у тому числі міжнародних заходах	протягом року	Сприяти всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці
2.	Організовувати екскурсії із залученням батьків під час виїзду для участі у змаганнях до іншого міста (країни) з метою формування сімейного і колективного інтересів для всебічного розвитку особистості	протягом року	
3.	Організовувати навчально-тренувальний процес з використанням оздоровчих заходів під час канікул (навчально-тренувальні збори на морі, біля водойм, на території санаторіїв тощо)	червень-серпень	
4.	Організувати проведення лекцій та бесід з учнями із залученням видатних спортсменів, тренерів, спеціалістів фізичної культури та спорту з метою мотивації до занять видом спорту	протягом року	
5.	Організувати збори колективу ДЮФСО за участю представників батьківського комітету і наукових працівників із залученням до навчально-тренувальної роботи	протягом року	
6.	Проводити безкоштовні тренувальні заняття для всіх бажаючих	1 раз на місяць	Збільшити кількість учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяти придбання досвіду та вмінь з обраного виду спорту
7.	Проводити тренувальні заняття за участю видатних спортсменів («майстер-клас»)	1 раз на місяць	
8.	Забезпечити вихованців клубу спортивною формою з логотипом (емблемою) ДЮФСО (спортивний костюм, футболка)	протягом року	
9.	Обрати девіз членів ДЮФСО (на основі проведення конкурсу серед вихованців)	січень	
10.	Розмістити на рекламних стендах району банери (яскраві, кольорові) з рекламою виду спорту	протягом року	
11.	Розмістити рекламу щодо набору вихованців до спортивного клубу на радіо, ТБ, інтернет-сайтах, форумах	протягом року	
12.	Організувати зону відпочинку зі спортивним баром, обладнаним інтернет Wi-Fi для батьків, які чекають дітей з тренування	протягом року	
13.	Проводити роботу з батьківським колективом шляхом залучення до навчально-тренувальної і спортивної роботи в ДЮФСО (обговорення результатів виступів на змаганнях, спортивних досягнень, подальших перспектив та покращення навчально-тренувальної і спортивної роботи)	2 рази на місяць	
14.	Проводити «родинні» змагання із залученням вихованців разом з батьками	1 раз на рік	Зміцнити взаємозв'язок загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно-масової роботи
15.	Організувати проведення турнірів серед школярів, залучати учнів загальноосвітніх шкіл, які займаються у спортивних секціях до суддівства	протягом року	
16.	Проводити роботу із загальноосвітніми школами щодо надання спортивних залів ЗОШ у позаурочний час для проведення навчально-тренувальних занять ДЮФСО	протягом року	
17.	Організувати «дошки пошани» з розміщенням фото кращих спортсменів, листи-поздоровлення переможців змагань	протягом року	
18.	Організувати співпрацю з загальноосвітніми школами та дошкільними навчальними закладами щодо інформування про спортивні досягнення вихованців та подальшого заохочення до занять спортом	протягом року	
19.	Залучати фахівців галузі спортивної медицини та фізіології для здійснення відбору для занять видом спорту	протягом року	Вдосконалити систему відбору талановитих

20.	Проводити змагання «вихідного дня» серед вихованців ДЮФСО	протягом року	дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності
21.	Проводити змагання з іншими вихованцями з виду спорту ДЮФСО - конкурента	1 раз на місяць	
22.	Залучати вихованців до проведення спортивно-масових та розважальних заходів свят ДЮФСО з метою формування активного члена соціуму	протягом року	
23.	Забезпечити проведення тренерами-викладачами ДЮФСО лекцій та бесід з вихованцями з питань гігієни і надання першої медичної допомоги із застосуванням наочного і показового методів	протягом року	Підвищити рівень знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану
24.	Проводити роботу по забезпеченню чистоти та гігієни приміщень із залученням вихованців (спортивний зал, роздягальні, душові, туалети тощо)	протягом року	
25.	Залучати кращих вихованців до проведення навчально-тренувальних занять у якості тренера (проведення розминки до основної частини заняття) з метою здійснення профорієнтації	1 раз на тиждень	
26.	Здійснювати контроль за забезпеченням організації медичного супроводження підготовки вихованців ДЮФСО	протягом року	
27.	Розвивати роботу з пошуку і залучення спонсорів для проведення спортивних змагань	протягом року	Зміцнити матеріально-технічну базу та підвищити фінансування
28.	Розвивати діяльність з надання платних послуг з метою забезпечення навчально-тренувального процесу (участь спортсменів у змаганнях, забезпечення харчуванням, придбання спортивної екіпіровки, інвентаря, матеріальне заохочення спортсменів, підтримка матеріально-технічної бази)	протягом року	
29.	Створити методичні об'єднання та інформаційний банк законодавчих та інструктивно-нормативних документів, що регламентують роботу ДЮФСО	протягом року	Зміцнити кадровий потенціал ДЮФСО
30.	Проводити роботу з включення до графіку проведення підвищення кваліфікації тренерсько-викладацького складу в спеціалізованих навчальних закладах	протягом року	

При проведенні дослідження було представлено розроблений комплекс організаційних заходів на оцінювання експертам, серед яких 20 теоретиків-науковців та 20 діячів практичної галузі у сфері фізичної культури та спорту. На основі отриманих результатів опитування (додаток А), яке проводилось у формі анкетування та оцінювалось за 5-ти бальною шкалою, проведено математико-статистичну обробку результатів дослідження. Використовувались метод описової статистики, метод перевірки статистичних гіпотез за критерієм знаків, метод експертних оцінок за розрахунком коефіцієнту конкордації, метод виявлення взаємозв'язків між досліджуваними показниками за розрахунком коефіцієнту рангової кореляції Спірмена та коефіцієнту конкордації [162, 163].

При аналізі показників положення випадкової величини у рамках якої виступали характеристики середнього арифметичного (\bar{X}), мода (M_0) та медіана (M_e) спостерігається їх приблизне співпадання майже за всіма досліджуваними показниками (табл. 3.2). Це свідчить про наявність нормального розподілу (рис. 3.14) серед оцінок експертів, що вказує на достовірність результатів подальших досліджень.

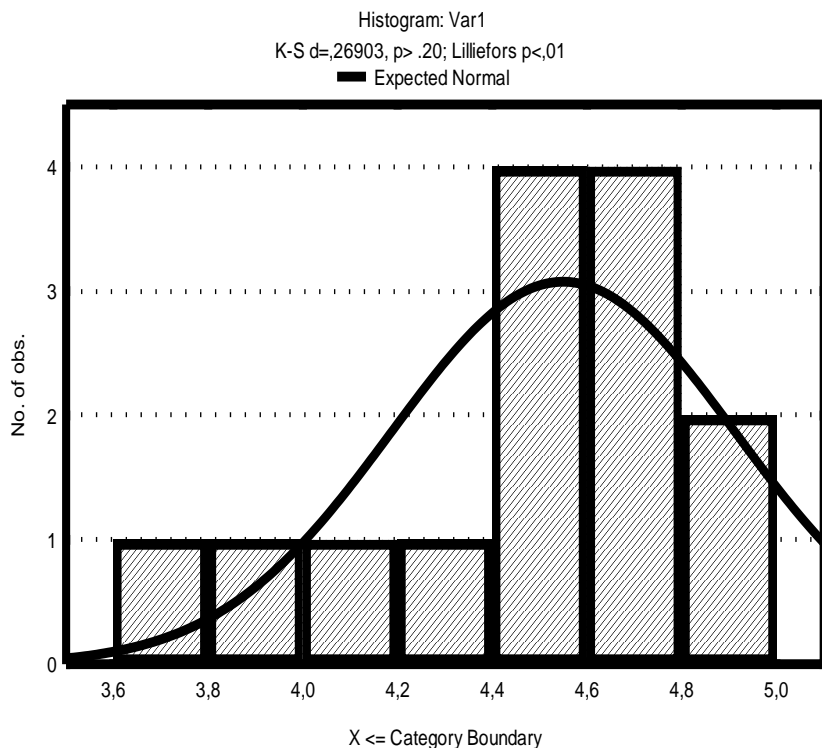

Рис. 3.14. Крива нормального розподілу оцінок експертів за результатами опитування

Комплекс показників розподілу випадкової величини, представлений дисперсією, стандартним відхиленням та коефіцієнтом варіації (табл. 3.2), свідчить про незначну варіативність оцінок в групі експертів-практиків (від 0,1% до 13%), та розходження думок в групі експертів-науковців (від 9% до 29%). Ці результати можна трактувати як узгодженість думок експертів-практиків та незначне коливання неузгодженості у експертів-науковців.

З таблиці 3.2 видно, що показники репрезентативності думок експертів, виражених помилкою репрезентативності, є нормальним та не перевищує 10% від середніх показників. Таким чином, результати описової математичної статистики надають можливість проведення порівняльного аналізу результатів висловлення думок двох груп експертів 1 – науковці та 2 – практики. Для цього використаний непараметричний критерій знаків для рівнозначних вибірок.

Таблиця 3.2. Математико-статистична обробка результатів опитування експертів

Об'єкти експертизи (показники), n=7	Група експертів	$\bar{X} \pm m$	Mo	Me	D	σ	v
Сприяння всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці	1 група*	4,6±0,17	5	5	0,57	0,75	16%
	2 група**	5,0±0,01	5	5	0,01	0,01	0,1%
Збільшення кількості учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяння придбання досвіду та вмінь з обраного виду спорту	1 група*	4,8±0,10	5	5	0,20	0,44	9%
	2 група**	5,0±0,01	5	5	0,05	0,22	5%
Зміцнення взаємозв'язків загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно-масової роботи	1 група*	3,8±0,25	4	4	1,22	1,11	29%
	2 група**	4,7±0,11	5	5	0,22	0,47	10%
Вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності	1 група*	4,2±0,24	5	4,5	1,19	1,09	26%
	2 група**	4,8±0,09	5	5	0,17	0,41	9%
Підвищення рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану	1 група*	3,9±0,22	4	4	0,98	0,99	26%
	2 група**	4,6±0,11	5	5	0,26	0,51	11%
Зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення фінансування	1 група*	4,4±0,18	5	5	0,66	0,81	19%
	2 група**	4,7±0,11	5	5	0,22	0,47	10%
Зміцнення кадрового потенціалу ДЮФСО	1 група*	4,6±0,14	5	5	0,37	0,60	13%
	2 група**	4,6±0,13	5	5	0,36	0,60	13%

*1 група експертів – теоретиків (n=20)

**2 група експертів – практиків (n=20)

Для критерію знаків наявність нормального розподілу випадкових величин необов'язковий, хоча в наших дослідженнях він виявлений. Виявлено достовірні відмінності між досліджуваними показниками при опитуванні груп експертів-науковців та практиків. За таблицею Ван дер Вардена інтервалом достовірності виступає [1-7]. Отриманий нами показник ($z=6$), потрапляє в заданий інтервал, що свідчить про наявність достовірних відмінностей в оцінках двох груп експертів ($p>0,01$). При цьому слід зазначити, що не було виявлено жодного негативного показника $z(-) = 0$, що свідчить про більш високу оцінку експертів-практиків відносно оцінок експертів-науковців. Таким чином, по досліджуваним показникам розробленого нами комплексу організаційних заходів для удосконалення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку можна вважати ефективним.

Для виявлення узгодженості думок експертів було розраховано коефіцієнт конкордації. Експерти виявили свою думку по ряду досліджуваних показників. Серед науковців та практиків спостерігається узгодженість думок щодо використання пропонованої розробки при плануванні роботи ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку, так як коефіцієнт конкордації $W=0,73$ і $W=0,71$; при $p>0,01$, у всіх групах коефіцієнт конкордації $W \geq W_{gr}$ (табл. 3.3). Рівень узгодженості думок експертів у кожній групі був високий та підтверджував достовірність проведеної експертизи.

Таблиця 3.3. Узгодженість думок експертів науковців та практиків щодо оцінюваних показників (за коефіцієнтом конкордації)

Об'єкти експертизи (показники), n=7	Сума балів експертів-науковців (m=20)	Сума балів експертів-практиків (m=20)
Сприяння всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці	92	100
Збільшення кількості учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяння придбанню досвіду та вмінь з обраного виду спорту	95	99
Зміцнення взаємозв'язків загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно-масової роботи	76	94
Вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності	83	96
Підвищення рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану	77	91
Зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення фінансування	87	94
Зміцнення кадрового потенціалу ДЮФСО	91	92
Середнє значення (\bar{X})	85,86	95,14
$\sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$	3996	3826
$W = \frac{\sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2}{m^2 (n^3 - n)}$	0,73	0,71
p	<0,01	<0,01

Для виявлення взаємозв'язку між виставленими експертами оцінками було проведено кореляційний аналіз за методикою Спірмена (рангова кореляція), результати якого представлені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4. Узгодженість думок експертів науковців та практиків щодо оцінюваних показників (за коефіцієнтом кореляції)

Об'єкти експертизи (показники), n=7	\bar{X} балів експертів-науковців (m=20)	\bar{X} балів експертів-практиків (m=20)
Сприяння всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці	4,6	5
Збільшення кількості учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяння придбанню досвіду та вмінь з обраного виду спорту	4,8	5
Зміцнення взаємозв'язків загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно-масової роботи	3,8	4,7
Вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності	4,2	4,8
Підвищення рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану	3,9	4,6

Зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення фінансування	4,4	4,7
Зміцнення кадрового потенціалу ДЮФСО	4,6	4,6
Середнє значення (\bar{X})	4,33	4,77
$\rho = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2}{n(n^2 - 1)}$	0,96	
p	<0,001	

Показник коефіцієнта рангової кореляції $\rho = 0,96$ при $p > 0,001$. Отриманий показник означає, що думки експертів слід вважати узгодженими. Таким чином, було отримано підтвердження ефективності проведених експертиз щодо використання пропонованого нами комплексу організаційних заходів для удосконалення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку та виявлено тісний взаємозв'язок між думками опитаних експертів-науковців та практиків.

Ефективність розробленого комплексу організаційних заходів для удосконалення дозвілєвої діяльності дітей та молоді в ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку з практичної точки зору доводилась шляхом впровадження протягом 2015 р. у діяльність ПНЗ комплексу організаційних заходів з послідовним аналізом їх впливу на основні показники роботи організацій. Для цього було розроблено план заходів (помісячно) для включення до річного плану роботи закладів. Комплекс заходів було впроваджено у роботу комунального закладу «Міська комплексна дитячо-юнацька спортивна школа з водних видів спорту Яни Ключкової» і спортивного клубу «Ayumi» Харківської обласної федерації карате до. Результати експерименту підтверджено за даними річних звітів СК «Ayumi» і КЗ «МКДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової» за 2013 і 2014 рр.

На початку експерименту в СК «Ayumi» налічувалось 10 навчально-тренувальних груп, в яких карате де займались 170 осіб. Навчально-тренувальний процес забезпечували 6 тренерів-викладачів, у тому числі 2 – штатних, 6 мають вищу освіту за напрямом «Фізична культура і спорт», 2 мають тренерську категорію. Для здійснення навчально-тренувального процесу з вихованцями спортивний клуб використовує 8 спортивних залів на підставі договорів оренди приміщень. Витрати на оренду спортивних залів у 2013 р. склали 18,0 тис. грн. Для розміщення реклами фізкультурно-спортивних послуг СК використовує банери, на що витрачається 500,00 грн. на місяць. Адміністрація СК для висвітлення результатів виступів спортсменів клубу на змаганнях, календарного планування, участі у змаганнях різного рівня тощо використовує інтернет-сайт Харківської обласної федерації карате до.

Наприкінці експерименту, за допомогою проведеного порівняльного аналізу показників діяльності клубу за 2013-2015 рр. було доведено позитивний вплив впровадженого комплексу організаційних заходів на основні показники діяльності клубу (ДОДАТКИ Д, Е). Протягом 2015 р. кількість спортсменів СК «Ayumi» збільшилась на 24% і складає 210 спортсменів. Позитивна динаміка росту контингенту, що займаються у СК

дає змогу зробити висновки щодо позитивного ефекту від впровадженого комплексу заходів на забезпечення дозвілєвої діяльності дітей та молоді. Наряду з цим покращились показники підготовки кваліфікованих спортсменів: юнацькі розряди (+29%), I розряду (+14%), розряду КМСУ (+21%), звання МСУ (+67%), МСУМК (+100%) (рис. 3.15).

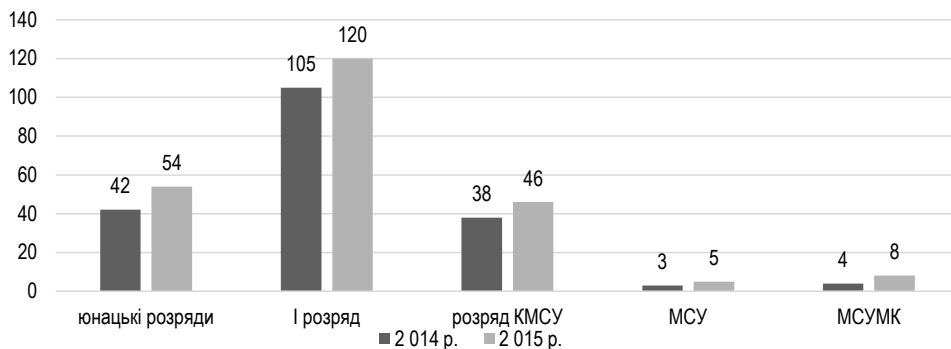

Рис. 3.15. Підготовка кваліфікованих спортсменів СК «Ayumi»

Позитивній динаміці показників роботи спортивного клубу переважним чином сприяла реклама фізкультурно-спортивних послуг, а саме розміщення банерів у ДНЗ, ЗНЗ, місцях активного відпочинку населення району. На зазначені цілі протягом 2015 р. витрачено 12 тис. грн. Адміністрація СК «Ayumi» протягом року активно проводила роботу з пошуку додаткових джерел фінансування, роботу з батьківським колективом за рахунок чого сума фінансового прибутку виросла на 33%.

На початку експерименту в КЗ «МКДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової» культивуються з відділення з видів спорту: водне поло, плавання, стрибки у воду. Налічувалось 63 навчально-тренувальні групи, в яких видами спорту займалися 781 особа. Навчально-тренувальний процес забезпечували 32 тренера-викладача, у тому числі 19 – штатних (з числа штатних тренерів-викладачів 19 мають вищу освіту за напрямом «Фізична культура і спорт», 17 мають тренерську категорію). Для здійснення навчально-тренувального процесу з вихованцями ДЮСШ використовує власну спортивну базу, яка налічує 3 басейни площею 25м x 13м, 12.5м x 7м, 12.5м x 7м, 2 спортивні зали площею 28м x 12м, 14м x 5м, майданчик з тренажерним обладнанням. На утримання власних спортивних споруд у 2014 р. витрачено 2549,9 тис. грн. Для розміщення реклами фізкультурно-спортивних послуг ДЮСШ використовує власний інтернет-сайт (aqua-sportschool.edu.kh.ua).

Як свідчать дані статистичного звіту за формою № 5-ФК за 2015 р. в ДЮСШ протягом експериментального періоду загальна кількість спортсменів зменшилась на 4% і складає 746 спортсменів. Це пов'язано з тим, що в ДЮСШ додатково відкрито 1 групу спеціалізованої базової підготовки і 1 групу підготовки до вищих досягнень, кількісний склад яких відповідно до навчальних програм з видів спорту, затверджених Міністерством молоді та

спорту України, значно менший за склад груп попередніх етапів підготовки (рис. 3.16).

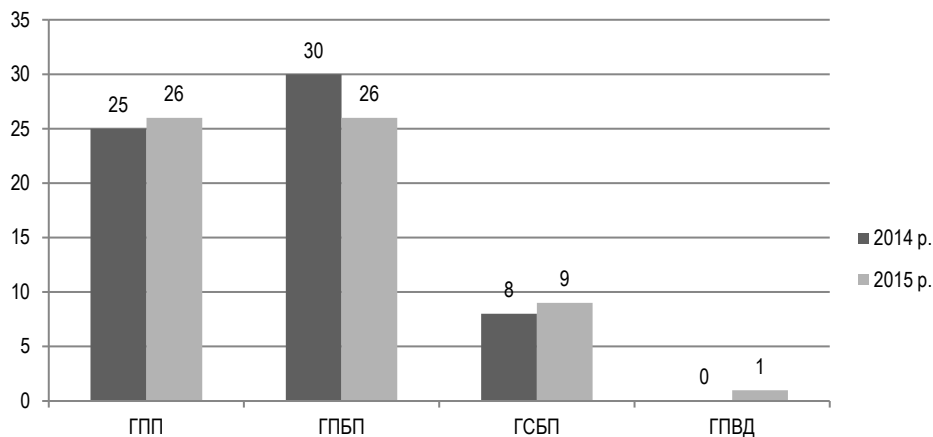

Рис.3.16. Кількість навчальних груп КЗ «МКДЮСШ з водних видів спорту Яни Клочкової», де: ГПП – групи попередньої підготовки, ГПБП – групи попередньої базової підготовки, ГСБП – групи спеціалізованої базової підготовки, ГПВД – групи підготовки до вищих досягнень

Протягом 2015 р. в ДЮСШ збільшилась кількість вихованців груп початкової підготовки на 2,2%, що свідчить про ефективну роботу адміністрації закладу щодо залучення дітей до занять у навчальних групах (рис.3.17).

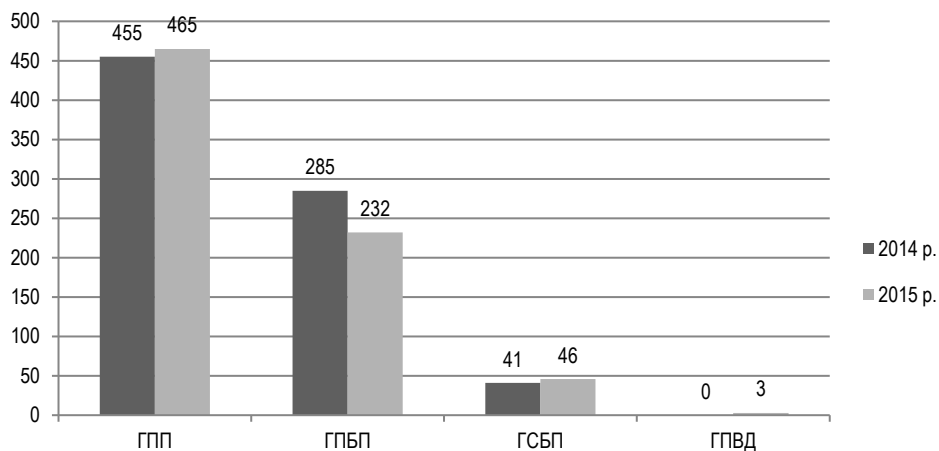

Рис. 3.17. Кількість вихованців у навчальних групах КЗ «МКДЮСШ з водних видів спорту Яни Клочкової», де: ГПП – групи попередньої підготовки, ГПБП – групи попередньої базової підготовки, ГСБП – групи спеціалізованої базової підготовки, ГПВД – групи підготовки до вищих досягнень

На рівні з показниками залучення дітей та молоді до занять, у спортивній школі покращились показники підготовки кваліфікованих

спортсменів: юнацькі розряди (+50%), I розряду (+24%), розряду КМСУ (+17%), членів збірної команди України (+50%) (рис. 3.18).

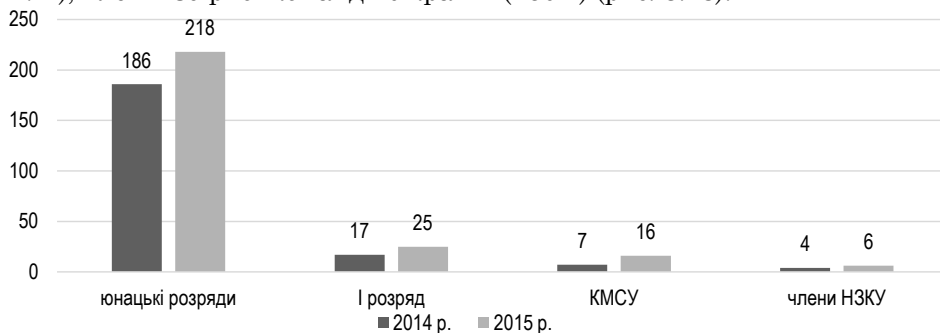

Рис. 3.18. Підготовка кваліфікованих спортсменів КЗ «МКДЮСШ з водних видів спорту Яни Клочкової»

Таким чином, результати експерименту підтверджують позитивний вплив впровадженого нами комплексу організаційних заходів на діяльність ДЮСШ щодо залучення дітей та молоді до занять у навчальних групах. Високі спортивні досягнення вихованців, а також злагоджена робота адміністративного персоналу закладу сприяли присвоєнню у 2015 р. вищої категорії та статусу «спеціалізована» КЗ ДЮСШ з водних видів спорту, що надало змогу підвищити на 15% рівень заробітної плати працівників.

За підсумками проведеного протягом 2015 р. експериментального дослідження доведено ефективність впровадження у практичну діяльність ПНЗ фізкультурно-спортивного напрямку запропонованого комплексу організаційних заходів, що впливають на залучення дітей та молоді до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяють придбанню досвіду та вмінь з обраного виду спорту, всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та молоді, відверненню від вулиці.

Необхідно зазначити, що вимоги і завдання, які висуває засновник перед керівництвом закладу, наявна нормативно-правова база (фінансування, матеріально-технічна база, інформаційний ресурс, штатні нормативи, завдання, які є пріоритетними тощо) ускладнюють процес впровадження нових заходів у діяльність ДЮСШ, які дозволять удосконалити діяльність закладів і сприятимуть їх роботі. Натомість, як приватні спортивні клуби необмежені у виборі організації фізкультурно-спортивної діяльності.

ВИСНОВКИ

Аналіз науково-методичної літератури показав, що змістовне дозвілля відіграє велике значення у виховному процесі дітей та молоді, зокрема лежить в основі формування їх особистісної фізичної культури; однією із складових, де реалізуються завдання фізкультурно-спортивної або спортивної дозвілдової діяльності, є мережа позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку. У результаті проведеної систематизації сучасних наукових уявлень про діяльність позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку виявлено, що авторами достатньо широко висвітлені проблеми лише окремих видів позашкільних закладів (ДЮСШ, СДЮШОР), натомість інші види закладів, їх функції, організаційно-управлінські умови діяльності залишаються маловивченими.

На підставі аналізу нормативно-правової бази дослідженням визначено класифікацію позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку та їх функції, на ґрунті спеціальних завдань, які вони вирішують у процесі своєї діяльності, спрямованості у організації рухової активності (дозвілля, загальна фізична підготовка, спортивна підготовка), з урахуванням особливостей підпорядкування та фінансування: 1) дитячо-юнацькі спортивні школи і спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву – готують на базі всебічного фізичного розвитку кваліфікованих спортсменів; 2) спортивні клуби – забезпечують потребу дітей та молоді у заняттях різними видами спорту та фізичною підготовкою; 3) спортивні клуби за місцем проживання населення – виконують функції залучення дітей та молоді до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-оздоровчих послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи; 4) спортивні клуби ТСОУ готують дітей та підлітків до трудової діяльності, є одним з потужних засобів формування гармонійної, соціально активної особистості. У ході дослідження встановлено, що, не зважаючи на специфічні функції, які виконують позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку, всі вони забезпечують дозвіллову діяльність дітей та молоді для формування гармонійно розвиненої особистості засобами фізичної культури та спорту.

У ході комплексного аналізу організаційно-управлінських умов діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку встановлено їх сучасний стан та обґрунтована необхідність покращення на сучасному етапі нормативно-правового, фінансового, матеріально-технічного, кадрового забезпечення. Першочергового удосконалення потребує державне регулювання соціальної роботи з дітьми та молоддю в клубах за місцем проживання, що дозволить зберегти та збільшити мережу клубів за місцем проживання як закладів організації дозвілдової соціалізації дітей і молоді, поліпшити їх матеріально-технічне забезпечення, а також якість надання ними платних і безоплатних послуг. Дослідження показало, що загальна кількість організацій та установ, в яких діти та молодь можуть займатися фізичною культурою і спортом, у тому числі

під час дозвілля, на сьогоднішній день в Україні налічує 29143 одиниці, а саме: клуби фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості – 4692, фізкультурно-спортивні клуби за місцем проживання населення (дитячо-підліткові) – 878, спортивні школи – 1639, контингент цих закладів складає – 1280611 особу, у тому числі у спортивних клубах – 291327 осіб, спортивних школах – 607338 осіб. Фінансування сфери у 2013 р. склало 5733845,70 тис. грн., при цьому лише на спортивні школи виділено – 1515867,8 тис. грн., де утримання 1 вихованця на рік становить 2495,9 грн., витрати на навчально-спортивну роботу на 1 вихованця в рік – 106,9 грн., на придбання спортивного обладнання та інвентарю – 75,4 грн. Матеріально-технічна база організацій та установ фізичної культури, які забезпечують дозвіллеву діяльність дітей та молоді, у тому числі позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку, складає 106361 споруду. Кадровий потенціал становить 75765 штатних працівників сфери фізичної культури та спорту, проблемою є те, що станом на 2016 р. в Україні без фахової освіти працюють майже 15% штатних тренерів-викладачів, і майже третина тренерів-викладачів не мають відповідної категорії.

Результати дослідження організаційно-управлінських та соціально-педагогічних умов діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку свідчать, що на даний час у державі склалися об'єктивні передумови для створення позашкільних навчальних закладів, що забезпечуватимуть дозвіллеву діяльність, на підставах самоврядування та реалізації особистих потреб дітей та молоді, однак 87% фахівців фізичної культури віддають пріоритет ДЮСШ. При цьому головним завданням діяльності позашкільних навчальних закладів 46% опитуваних вважають підготовку спортивного резерву, 30% – оздоровлення дітей та молоді і 24% – їх виховання. Найбільш ефективними шляхами залучення дітей та молоді до дозвіллевої діяльності у позашкільних навчальних закладах 59% фахівців вважають матеріальні заохочення (премії, стипендії, цінні призи), 25% – роботу з батьківським колективом у школі, 23% – проведення фізкультурно-спортивних рекламних акцій. Велику роль у формуванні у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом, на думку 93% фахівців, відіграють засоби масової інформації.

Розроблена модель забезпечення регламентації фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності дітей та молоді сучасності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку передбачає функціонування системи із трьох взаємно пов'язаних компонентів – блоків: 1) інформаційно-методичне забезпечення організаційної регламентації, 2) організаційно-технологічне забезпечення, 3) наукове регулювання, що включає підсистеми: організаційно-управлінської характеристики діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку; оцінки дозвіллевої діяльності в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку; комплексної оцінки впливу дозвіллевої діяльності в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку на формування особистості та функціональний стан дітей та молоді. Практичне

використання розробленої моделі сприятиме стійкому збалансованому розвитку мережі позашкільних закладів, заснованому на принципах спадкоємності і взаємозв'язку, дасть можливість наблизити якісні і кількісні показники їх функціонування до державних стандартів, сприятиме поступовому зниженню диспропорцій ресурсного забезпечення окремих закладів, забезпечить стабільні зв'язки позашкільних навчальних закладів із сім'єю, загальноосвітніми закладами, фізкультурно-спортивними організаціями для забезпечення потреб дітей та молоді щодо дозвілдової діяльності.

Розроблено «Комплекс організаційних заходів, які сприятимуть залученню дітей та молоді до дозвілдової діяльності у позашкільних навчальних закладах», основні завдання якого вирішувалися в ході організаційно-педагогічного експерименту. Так для сприяння всебічному фізичному розвитку, забезпечення дозвілля дітей та підлітків, відвернення від вулиці дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах протягом 2015 р. проведено 19 спортивно-масових заходів із залученням вихованців до їх організації, у тому числі 3 волонтерські заходи (15 заходів у «МК ДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової», 4 – у СК «Ауумі»), 2 оздоровчі навчально-тренувальні збори із залученням батьків, 16 навчально-тренувальних занять за участю видатних спортсменів (4 заняття у «МК ДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової», 12 – у СК «Ауумі»); для вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності забезпечено участь вихованців у змаганнях різного рівня, що сприяло покращенню показників підготовки кваліфікованих спортсменів (юнацькі розряди (+50%), I розряду (+24%), розряду КМСУ (+17%), членів збірної команди України (+50%) у «МК ДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової»; юнацькі розряди (+29%), I розряду (+14%), розряду КМСУ (+21%), звання МСУ (+67%), МСУМК (+100%) у СК «Ауумі»); для підвищення рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги проведено 4 тематичні лекції з вихованцями, щоквартально ведеться робота по забезпеченню чистоти у спортивних залах і роздягальнях із залученням вихованців; для збільшення кількості займаючихся протягом 2015 р. проведено 2 рекламні акції, 4 спортивно-масових свята, безкоштовні ознайомлювальні заняття (2 у СК «Ауумі»), в обох закладах функціонують офіційні інтернет-сайти, завдяки чому кількість займаючихся зросла на 24% у СК «Ауумі» і на 2,2% у групах початкової підготовки «МК ДЮСШ з водних видів спорту Яни Ключкової»; для зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення фінансування було залучено спонсорів і батьків та розширено перелік платних послуг, що сприяло збільшенню суми фінансового прибутку на 33% (СК «Ауумі»); з метою зміцнення кадрового потенціалу експериментальних закладів у 2015 р. 4 тренера-викладача пройшли курси підвищення кваліфікації.

Ефективність впровадженого комплексу заходів підтверджують також результати експертної оцінки провідних вчених, які володіють знаннями щодо досліджуваного питання (експертів-практиків) і практичних працівників сфери фізичної культури та спорту (експертів-практиків), так, експерти обох груп високо оцінили рівень очікуваної ефективності (4,6 і 5,0

балів з 5 балів). При порівнянні показників обох груп, виявлено більш високу оцінку експертів-практиків відносно оцінок експертів-науковців.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з методичним змістом дослідженої дозвілдової діяльності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку; вивченням особливостей фінансування діяльності клубу за місцем проживання; виявлення шляхів зміцнення матеріально-технічної бази позашкільних навчальних закладів фізкультурного напрямку.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати дослідження дозволили розробити практичні рекомендації, щодо вдосконалення дозвіллевої діяльності, яку забезпечують позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку.

1. Фізкультурно-спортивна робота з дітьми та молоддю в клубах за місцем проживання потребує подальшого правового регулювання. Необхідно вдосконалити понятійний апарат, зокрема у законодавстві чітко прописати визначення «клубу за місцем проживання», необхідно розробити та ухвалити Типове положення про клуб за місцем проживання. Клуби за місцем проживання мають бути юридичними особами з власним Статутом. З метою запобігання корупції та полегшення функціонування даних закладів потребує розроблення та чіткого прописування в нормативно-правових актах механізм надання платних соціальних послуг для всіх відвідувачів клубів за місцем проживання.

2. Доцільне внести зміни та доповнити «Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» (2008) щодо регламентації позабюджетного фінансування організації, а саме забезпечення навчально-тренувального процесу вихованців, придбання спортивного обладнання та інвентарю, оздоровлення вихованців за рахунок батьківських коштів, надходження коштів спонсорів та меценатів, так як кошти на зазначені цілі в кошторисах переважної більшості організацій не передбачені.

3. На рівні держави слід ініціювати створення спортивних клубів на базі загальноосвітніх шкіл (різної форми власності), це, в свою чергу, позитивно впливатиме на:

- збільшення фінансування на фізичну культуру ЗОШ;
- використання спортивних залів ЗОШ для забезпечення навчально-тренувального процесу;
- збільшення заробітної плати викладачів фізичної культури ЗОШ за додаткове ведення спортивних гуртків, секцій, факультативних занять;
- економія адміністративних ресурсів;
- економія посади лікаря;
- зручне розташування для дітей та батьків (не потрібно використання транспорту для занять спортом);
- забезпечення зайнятості дітей у позаурочний час;
- забезпечення масовості фізичної культури у ЗОШ;
- можливість відбору найбільш талановитих та перспективних спортсменів з метою передачі для подальшого підвищення спортивної майстерності до СДЮСШОР;
- зацікавленість батьків у залученні дітей до занять спортом.

4. На рівні держави, зокрема у Міністерстві освіти і науки та Міністерстві молоді і спорту, ініціювати створення Державної програми розвитку позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку, на основі «Комплексу організаційних заходів, що сприяють залученню дітей та молоді до дозвіллевої діяльності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку», що допоможе активізувати організаційні резерви позашкільних закладів і сприятиме:

- всебічному фізичному розвитку вихованців,
- забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці,
- збільшенню кількості вихованців, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом,
- придбанню досвіду та вмінь з обраного виду спорту,
- зміцненню взаємозв'язків загальноосвітніх шкіл з ФСО та позашкільними навчальними закладами щодо організації методичної та спортивно-масової роботи, вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності,
- підвищенню рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану,
- покращенню матеріально-технічної бази,
- підвищенню фінансування,
- зміцнення кадрового потенціалу.

5. Заборонити на рівні держави рекламу будь-яких алкогольних виробів (у тому числі слабоалкогольних) по телебаченню, радіо, у періодичних виданнях, натомість, зобов'язати усі ЗМІ (у тому числі інтернет-ресурси) виділити простір для реклами та пропаганди здорового способу життя, агітації до фізкультурно-оздоровчих занять, просування фізкультурних послуг, які надають фізкультурно-спортивні організації, висвітлення спортивних подій, знайомства із видатними вітчизняними спортсменами, Національними Збірними командами та їх досягненнями, реклами позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Ж. И. Роль детско-юношеских спортивных организаций в подготовке олимпийских резервов. – Симпозиум «Проблемы истории физической культуры и олимпийского спорта» : 21-22 мая 1981 г., Львов – М., 1981. – С. 7 – 8.
2. Андреева Г. М., Социальная психология : Учебник для высших учебных заведений. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 287 с.
3. Андреева О. Характеристика чинників, що лімітують впровадження позакласної роботи з фізичного виховання у старшій школі / О. Андреева, Н. Ковальова // Теорія і методика фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Київ : НУФВСУ, 2013. №2. – С. 45-53.
4. Антология исследований культуры: Интерпретации культуры / Под ред. С. Я. Левит. – СПб. : Университетская книга, 1997. – Т.1. – 712 с. – (Серия «Культурология XX век»).
5. Артышевский В. Н. Обоснование путей совершенствования системы информационно-педагогического обеспечения тренеров ДЮСШ Украинской ССР : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. Н. Артышевский. – Киев, 1981. – 24 с.
6. Асеев В. В. Организационно-методические основы совершенствования учебного процесса в училищах олимпийского резерва : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / В. В. Асеев ; РГАФК. – М., 1997. – 30 с.
7. Ашмарин Б. А. Теория и методика физического воспитания / Б. А. Ашмарин, Ю. А. Виноградов, З. Н. Вяткина и др. – М. : Просвещение, 1990. – 287 с.
8. Ашмарин Б. А. Теория педагогических исследований в физическом воспитании. – М., 1991. – 202 с.
9. Бабенко Н. Б. Вплив соціально-культурної сфери на соціалізацію особистості / Н. Б. Бабенко. // Культура і сучасність. – 2008. – № 1. – С. 141-147.
10. Байер О. Н. Социокультурная пространственно-предметная среда и ее влияние на художественно-эстетическое развитие ребенка дошкольного возраста [Электронный ресурс] / О. Н. Байер, Н. В. Погрибняк. – Режим доступа : <http://www.ukrdeti.com/firstforum/indexforum.php>.
11. Балахтар В.В. Наукові підходи до класифікації дозвілля / В. В. Балахтар // VI Международная научно-практическая конференция "Спецпроект: анализ научных исследований" (30-31 мая 2011г.) // WEB-ресурс научно-практических конференций [електронний ресурс] / режим доступу : http://www.confcontact.com/20110531/pe_balahtar.htm
12. Бальсевич В. К. Физическая культура для всех и каждого. – М. : ФиС, 1989. – 208 с.
13. Барахсанова Е. А. Технология разработки учебно-методического комплекса в системе детско-юношеского спорта / Е. А. Барахсанова, В. П. Барахсанов // Физ. культура : науч.-метод. журн. – 2003. – № 2. – С. 9-11.
14. Басенко О. В. Креативність і спортивний результат в автоспорті (картинг) / Басенко О. В, Ашанін В. С., Градусов В. О. // Педагогіка,

- психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХДАДМ, 2007. – Вип. 11. – С. 5-7.
15. Басов А. В. и др. Образ жизни и наше здоровье / А. В. Басов, В. Г. Запорожниченко, Л. Ф. Тихомирова – Ярославль : Верх-Волж. кн. изд-во, 1989. – 128 с.
 16. Бауэр В.Г. Социальная значимость физической культуры и спорта в современных условиях развития России / В.Г. Бауэр // Теория и практика физической культуры. – 2001. - № 11. – С. 50-56.
 17. Бауэр В. Г. организационные и научно-методические перспективы развития детско-юношеского спорта в Российской Федерации / В. Г. Бауэр, В. Г. Никитушкин, В. П. Филин // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. - №2. – С. 28-34.
 18. Белоконь В. И. Культурно-досуговая деятельность / В. И. Белоконь. – Мелитополь, 2002. – 148 с.
 19. Березин И. И. Основы гигиены детей и подростков (уч.-метод. пособие для студентов педиатрического и медико-профилактического факультетов) / И. И. Березин, Л. Н. Коробкова. – Самара, 2007. – 146 с.
 20. Богданов Г. Руководство физическим воспитанием школьников. – М., 1972 – С. 8–48.
 21. Бондар А. С. Менеджмент рекреаційно-оздоровчої роботи: [навчальний посібник] / А. С. Бондар. – Харків, 2010. – 178 с.
 22. Бондар А. С. Теоретичні засади дитячо-юнацького та резервного спорту в Україні / А. С. Бондар, С. М. Котляр, Н. В. Тихонова // Слобожанський науково-спортивний вісник [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2014. №2 (40). – С. 46-51.
 23. Бондар Т. С. Організаційно-педагогічна технологія менеджменту учнівських фізкультурно-спортивних клубів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і с. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Т. С. Бондар. – Харків, 2010. – 232 с.
 24. Бондар Т. С. Особливості організаційно-правових форм шкільних фізкультурно-спортивних клубів / Т.С. Бондар, А. Б. Жадан // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2009. – №3. – С. 272-274.
 25. Бондар Т. С. Структура сучасного рухового дозвілля підлітків: стан та актуальні проблеми // Т. С. Бондар / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, Вид-во ЛНУ, 2013. – №8 (267). Ч. 1. – С. 93-101.
 26. Бондар Т. С. Фізкультурно-спортивний (оздоровчий) клуб школи, як форма реалізації потреби учнів у самоуправлінні фізкультурно-спортивним життям навчального закладу //Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту : Харків : ХДАДМ (ХХП). – 2009. – №6. – С. 22-25.
 27. Борисова О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку професійного спорту (на матеріалі тенісу) / О. В. Борисова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2013. – № 8 (267). – Ч. I. – С. 129-138.

28. Бочарова В. Г. Педагогика социальной работы – М. : Просвещение, 1994. – С. 41-86.
29. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство: навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 208 с.
30. Бриль М. С. Перспективы совершенствования системы отбора юных спортсменов / М. С. Бриль, В. П. Филин // Теория и практика физической культуры, 1982. – №8. – С. 30-32.
31. Булатова М. Здоров'я і фізична підготовленість населення України / М. Булатова, О. Литвин // Теор. і метод. фіз. виховання і спорту. – 2004. – №1. – С. 3-8.
32. Вареник О. М. Особливості організації і розвитку дитячо-юнацького спорту в різних країнах світу / О. М. Вареник // Слобожанський науково-спортивний вісник, 2007. – №12. С. 322-324.
33. Васьков. Ю. В. Склад і структура теоретичного компонента змісту фізкультурної освіти / Ю. В. Васьков // Фізичне виховання в школі : Науково-методичний журнал. – 2011. – N 6. – С. 41-44
34. Видюк А. Формирование культуры здоровья в общеобразовательных школах / А. Видюк, Л. Белогурова, С. Савельева, Е. Дойнова // IV Межд. конгресс. Олимп. спорт и спорт для всех: проблемы здоровья, рекреации, спорт. медицины и реабилитации. Олимп. лит-ра. 16-19 мая : Киев, 2000. – С. 347.
35. Вилькин Я. Р. Популярный менеджмент. Пособие для физкультурного работника // Гос. ком. Респ. Беларусь по физ. Культуре и спорту, Акад. Физ. воспитания и спорта респ. Беларусь – Минск, 1992. – 55 с.
36. Вилькин Я. С., Каневец Т. М. Организация работы по массовой физической культуре и спорту. – М. : ФиС, 1985. – 136 с.
37. Виноградов П. А. Анализ научных направлений по проблемам пропаганды массовой физической культуры // Теория и практика физической культуры. – 1999, 3 – С. 38–40.
38. Виноградов П. А. Пропаганда физической культуры и спорта // Материалы Всесоюз. науч.-практич. Конф. «Физическая культура и здоровый образ жизни». – М., 1990. – С. 30–39.
39. Волков В. Н. Теоретические основы и прикладные аспекты управления состоянием тренированности в спорте : монография / В. Н. Волков. – Челябинск : Факел, 2000. – 252 с.
40. Волков Л.В. Теория и методика детского и юношеского спорта. – К. : Олимпийская литература, 2002. – 294с.
41. Волобуева І. В., Градусов В. О. Особливості підготовки починаючих парашутистів в аероклубах та парашутних клубах України // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХДАДМ, 2006. – Вип. 12. – С. 26-31.
42. Воловик А. Ф. Педагогіка дозвілля: підручник / А. Ф. Воловик, В. А. Воловик. – Х. : ХДАК, 1999. – 329 с.
43. Воронкова Т. И. Содержание учебно-профессиональной деятельности учащихся училищ олимпийского резерва в процессе педагогической практики: дисс. ... канд. пед. наук.: 13.00.04 / Т. И. Воронкова. – М., 2000. – 156 с.

44. Германов Г. Н. Проектирование тренировочных заданий в учебных программах для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, УОР / Г. Н. Германов, В. Г. Никитушкин // Физ. культура : науч.-метод. журн. – 2006. – №2. – С. 26-29.
45. Герцик М. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : підручник / М. С. Герцик, О. М. Вацеба. – Х. : ОВС, 2005. – 240 с.
46. Глухов В. И. Физическая культура в формировании здорового образа жизни. – К. : Здоров'я, 1989. – 72 с.
47. Годик М. А. Спортивная метрология : Учеб. для ин-тов физ. культ. / М. А. Годик. - М., 1988. – 236 с.
48. Гомілко О. Є. Метафізика тілесності : концепт тіла у філософському дискурсі. – К. : Наукова думка, 2001. – 340 с.
49. Головченко О. І. Особливості впливу фізичного виховання на формування особистості учнів середнього віку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Олексій Іванович Головченко. – Харків, : ХДАФК, 2011. – 20 с.
50. Гончаренко А. І. Спортивне спонсорство як альтернативне джерело фінансового забезпечення дитячо-юнацьких спортивних шкіл / А. І. Гончаренко // Сталий розвиток економіки [наук.-теор. журн.]. – М., 2012. - №13. – С. 56-61 [електронний ресурс] режим доступу :http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_3/314.pdf.
51. Горбенко О. В. Науково-методичне обґрунтування кадрової потреби сфери фізичної культури і спорту в Україні : автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і с. : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. В. Горбенко. – Львів, 2002. – 19 с.
52. Горбунов Г. Д. Психология и спорт. // Теория и практика физической культуры, 1996. – №12. – С. 5-6.
53. Громыко Т. М. Физическая культура в формировании здорового образа жизни // Материалы научной конференции «Физическое воспитание и современные проблемы формирования и сохранения здорового образа жизни». – Гродно, 2001. – С. 60–61.
54. Грушин Б. Творческий потенциал свободного времени. – М: Профиздат, 1980. – С. 5-27.
55. Гужаловский А. А. Основы теории и методики физической культуры : Учеб. для техникумов физ. культ. / А. А. Гужаловский. – М., 1986. – 274 с.
56. Гуськов С. И. Спортивный маркетинг. – К. : Олимпийская литература, 1996. – 296 с.
57. Демко Н. А., Гракович О. Л. Разработка учебной программы для детско-юношеских спортивных школ // Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорт у. – Минск, 2004. – С. 544 – 545.
58. Державна доповідь про становище дітей в Україні «Соціальний захист дітей, які проживають у сім'ях, що опинилися у складних життєвих

- обставинах» (за підсумками 2012 року) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category%3Bjsessionid=B6DA4F8589BA788F46FD3FD6D8744898?cat_id=138142
59. Державна програма розвитку фізичної культури на 2007-2011 роки // Наука в олімпійському спорті. – 2007. – № 1. – С. 122-130.
 60. Джамгаров Т. Т., Румянцева В. И. Лидерство в спорті. - М. : «Фізкультура и спорт», 1983. – 80 с.
 61. Дитяча психологія : [навчальний посібник] [Електронний ресурс] / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – Київ : Академвидав, 2008. – 432 с. – Режим доступу : http://lib.luguniv.edu.ua/new_doc/01_2012/child_psychology.pdf.
 62. Долбишева Н. Г. Основні напрями діяльності органів управління, що забезпечують неолімпійський спорт в Україні / Н. Г. Долбишева, Є. Ю. Саварець // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2012. - №5 (1). - С. 126-129.
 63. Дутчак М. В. Современные технологии государственного управления развитием спорта для всех в Украине. // Современный Олимпийский Спорт и Спорт для Всех : Материалы 10 Международного Научного Конгресса. – Гданьск, 2006. – С. 168-174.
 64. Дюмазедье Ж. Планирование досуга и культурное развитие / Ж. Дюмазедье // Образование взрослых и досуг в современной Европе. – Прага: Обрис, 1966. – С. 16-23.
 65. Ерасов Б.С. Социальная культурология: Учебное пособие. – М: Аспект пресс, 1997. – С. 196-233.
 66. Єрмакова Т. С. Формування здорового способу життя школярів через призму фізичного виховання поза межами школи (історичний аспект) / Т. С. Єрмакова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХНПУ, 2011. – №6. – С. 50-56.
 67. Жданова О. М. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму / О. М. Жданова, А. М. Тучак, В. І. Поляковський, І. В. Котова. – Луцьк : Вежа, 2003. – 180 с.
 68. Жданова О. М. Управління сферою фізичного виховання і спорту / О. М. Жданова, Л. Я. Чеховська. – Дрогобич : Коло, 2009. – 224 с.
 69. Жданова О. М. Управління фізичною культурою : навч. посібн. для фізкультур. вузів / О. М. Жданова. – Львів. – 2007. – 127 с.
 70. Житарюк М. Г. Великий спорт і мас-медіа: Навч.-методич. посіб. – Львів : Світ, 1991. – 84 с.
 71. Жмарев Н. В. Системный подход и целевое управление в спорте / Н. В. Жмарев. – К. : Здоров'я, 1984. – 144 с.
 72. Жолдак В. И. Основы менеджмента в спорте и туризме. Том 3. Технология и техника управления/ В. И. Жолдак. – М. : Советский спорт, 2007. – 238 с.
 73. Забурьянова Г. В., Бубнов Ю. В. Социальные аспекты развития физкультуры и спорта. // Материалы международной научной конференции «Физическое воспитание и современные проблемы

- формирования и сохранения здорового образа жизни». – Гродно, 2001. – С. 216–218.
74. Загальний регламент Чемпіонатів, кубку України – чемпіонатів і кубку ТСО України та національних змагань з картингу на 2012 рік / Автомобільна федерація України // оф. сайт федерації : [електронний ресурс] режим доступу : <http://fau.ua/docs/>.
 75. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів України»: за станом від 17 листопада 2009 р. «1724-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 97 – С. 30-52.
 76. Закон України «Про освіту»: за станом від 23 травня 1991 р. № 1060-XII // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів / за ред. проф. М.І. Панова. – Харків: Гриф, 2003. – С. 6 – 37.
 77. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 46. – С. 393.
 78. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» // Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 42. – С. 213.
 79. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993р. № 2999 – XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 16. – С. 167.
 80. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003р. № 966 – IV // Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 45. – С. 358.
 81. Запорожанов В. А. Контроль в спортивной тренировке / В. А. Запорожанов. – Киев : Здоров'я, 1998. – 141 с.
 82. Запорожанов В. А. Система отбора (селекции) – важнейший фактор формирования резерва для олимпийской подготовки / В. А. Запорожанов, А. И. Кузьмин, В. Ф. Дьяченко // Совр. олимп. спорт. – Киев : [б. и.], 1993. – С. 136–138.
 83. Зведена III та IV періодична національна доповідь про реалізацію Україною положень конвенції ООН про права дитини. К. : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. Держ. ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2008. – 176 с.
 84. Звіт Департаменту у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації за формою № 2-ФК «Звіт з фізичної культури і спорту» за 2016, 2017 рр.: [електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації – Режим доступу <http://gusms.kharkivoda.gov.ua/>.
 85. Земцова В. Валеологічні аспекти теорії фізичного виховання / В. Земцова // Теор. і метод. фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 3. – С. 59-63.
 86. Золотов М. И. Менеджмент и экономика физической культуры и спорта: Учеб. пособие для студ. / М. И. Золотов, В. В. Кузик, М. Е. Кутепов, С. Г. Сейранов - Москва: Академия. – 432 с.
 87. Іваній І. В. Формування фізичної культури особистості – системне завдання фізичного виховання школярів / І. В. Іваній // Слобожанський

- науково-спортивний вісник [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2010. №4. – С. 129-132.
88. Іванов А. В. Проблеми сучасного етапу формування ринкових відносин у спорті України / А.В. Іванов // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Донецьк : ДонНТУ, 2004. – Вип. 80. – С. 45 – 56.
 89. Іванова Л. Особливості профільного навчання з фізичної культури // Фізичне виховання в школі. – 2004. – №1. – С. 5-6.
 90. Капська А. Й. Соціальна робота і деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. К., 2001.
 91. Карнаухов Г. З. Структура и содержание педагогической практики в системе среднего специального физкультурного образования : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Г. З. Карнаухов. – М., 1998. – 24 с.
 92. Картинг-клуб «Піонер» // оф. сайт : [електронний ресурс] режим доступу : www.pioner-karting.com/.
 93. Катерина У. Удосконалення організації фізичного виховання студентів у позанавчальний час / У. Катерина // Теорія і методика фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Київ : НУФВСУ, 2013. №4. – С. 21-24.
 94. Кібальник О. Я. Рівень рухової активності школярів окремих міст України [Електронний ресурс] / О. Я. Кібальник, О. А. Томенко // Спортивна наука України. – 2011. – № 5 (38). – С. 72–79. – Режим доступу до ж.: <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html>.
 95. Кірсанов В. В. Психолого-педагогічна діагностика: підручник / В. В. Кірсанов. – К. : Альтерпрес, 2002. – 512 с.
 96. Кірсанов В. В. До визначення предмета рекреації в контексті педагогічних проблем дозвілля / В. В. Кірсанов // Вісник Книжкової палати. – 2004. – №9. – С. 28-31.
 97. Кисилева Т. Г., Красильников Ю. Д. Основы социально-культурной деятельности : Учебное пособие. – М. : Издательство МГУК, 1995. – 136 с.
 98. Клубоведение : Учебное пособие / Под ред.Ковшарова В. А. – М. : Просвещение, 1972. – С. 29-46.
 99. Кирюхина Л. Н. Проективная деятельность преподавателя в системе обучения и воспитания училищ олимпийского резерва : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Николаевна Кирюхина. – М., 1999. – 159 с.
 100. Ковальова Н. Організація рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників у позаурочний час / Н. Ковальова // Теорія і методика фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Київ : НУФВСУ, 2011. №3. – С. 48-51.
 101. Колотуха О. В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – №36. – С. 283-288.
 102. Комарова М. И. Методика и организация отбора в училищах олимпийского резерва : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / М. И. Комарова ; СПбНИИФК. – СПб., 1999. – 21 с.

103. Кон И. С. Ребенок и общество : (Историко-этнографическая перспектива) / И. С. Кон. – М. : Наука, 1988. – 270 с.
104. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні.// Державний комітет з фізичної культури і спорту України. – К., 1998. – 20 с.
105. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 № 828-р. [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-p>.
106. Костенко М. П. та ін. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : Зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2003. – Ювілейний випуск. – С. 12-17.
107. Коськина Е. В. Социально-гигиенический мониторинг. Прогнозирование риска нарушений здоровья у детей раннего возраста (руководство к практическим занятиям по гигиене детей и подростков) / Е. В. Коськина, Л. В. Попкова. – Кемерово, 2007. – 54 с.
108. Кофман Л. Б. Настольная книга учителя физической культуры / Л. Б. Кофман. - М., 1998. – 124 с.
109. Кочубей Н. В. Культурно-дозвілєва діяльність дітей у просторі сучасного «дорослого» суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Kis/2012_2/4.pdf.
110. Краткий словарь по социологии / Под общей ред. Гвишиани Д. М. Лапина Н. И. – М. : Политиздат., 1988. – 479 с.
111. Круцевич Т. Физическое воспитание как социальное явление / Т. Круцевич, В. Петровский // Наука в олимп. спорте. – 2001. – № 3. – С. 3-15.
112. Крылов А. А. Некоторые проблемы психологии спорта в современном мире. // Спортивная психология в трудах отечественных специалистов. - СПб. : Питер, 2010. – 258 с.
113. Куделко В. Е. Організація і технологія управління фізичною культурою та спортом у системі районного територіально-адміністративного утворення : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Куделко Вікторія Едуардівна. – Харківська держ. академія фізичної культури. - Х., 2005. – 20 с.
114. Кузьменко О. О. Реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту / О. О. Кузьменко // Держава та регіони: наук.-виробн. журн. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 53-58. – Серія: Державне управління.
115. Кулинкович Е. К., Зенькович Н. В. Эмоциональное и рациональное в пропаганде физической культуры. // Материалы международной научной конференции «Физическое воспитание и проблемы формирования и сохранения здорового образа жизни». – Л., 2001. – С. 60–61.
116. Культурно-дозвілєва діяльність та її сутність // Освіта.ua [електронний ресурс] // режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11224/>

117. Ларина Е. М. Физическая культура как феномен социокультурного развития личности студента / Е. М. Ларина // Теория и практика физической культуры. – М., 2012 – №9. – С. 3-5.
118. Лисяк І. В. Співпраця сім'ї та школи в процесі фізичного виховання школярів / І. В. Лисяк // Слобожанський науково-спортивний вісник [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2011. №4. – С. 206-211.
119. Левадня С. О. Актуальні проблеми у діяльності училищ фізичної культури України / С. О. Левадня // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2010. – №1. – С. 72-75.
120. Левадня С. О. Аналіз діяльності спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю в Україні / С.О.Левадня // Молода спортивна наука України. – Львів, 2009. – Т.4. – С. 105 – 109.
121. Левадня С. А. Нормативно-правовое обеспечение деятельности училищ физической культуры в Украине / С. А. Левадня, И. И. Приходько // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 2011. - №2. – С. 41 – 45.
122. Левадня С. А. Система подготовки спортивного резерва в Украине / И. И. Приходько, С. А. Левадня, Т. А. Кравченко // Сучасні технології у сфері фізичного виховання, спорту та валеології: зб. наук. праць за матеріалами III Міжнар. (Інтернет) наук.-практ. конф. – Х.: Академія ВВМВС України, 2009.– С. 90 – 96.
123. Левадня С. А. Училища физической культуры в системе непрерывного физкультурного образования / С. А. Левадня, И. И. Приходько // Всеукр. наук-практ. конф. «Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти в Україні» [тез.доп.], (27 – 28 вересня 2010 р.). – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 79 – 81.
124. Левадня С. А. Финансовое обеспечение специализированных учебных заведений спортивного профиля / С. А. Левадня // Матеріали Всеукр. наук-практ. конф.«Сучасні наукові досягнення– 2008». – Миколаїв: НУК, 2008. – С. 201 – 205.
125. Левенець В. Актуальні питання спортивного травматизму / В. Левенець // Спортивна медицина. – 2004. – №1-2. – С. 84-89
126. Левшина Л. Н. Мотивационный механизм формирования физкультурной активности личности // Вопросы теории и практики физической культуры и спорта. Мн. – 1993. – Вып. 23. – С. 24–28.
127. Липова Л. А., Замаскіна П. І., Малишев В. В. Система профільного навчання в середній загальноосвітній школі: завдання і досвід // Профільне навчання: теорія і практика. – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с.
128. Лубышева Л. И. Социальная роль спорта в развитии общества и социализации личности / Л. И. Лубышева // Физкультура и Спорт. – №3. – 2007. – 162 с.
129. Лубышева Л. И. Спортивная культура в философском, историческом и социально-педагогическом измерениях / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – М., 2014 – №5. – С. 5.

130. Лубышева Л. И. Спортивное воспитание как основа формирования спортивной культуры личности / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – М., 2012 – №6. – С. 96-99.
131. Лубышева Л. И. Педагогические условия формирования спортивной культуры личности в общеобразовательной школе / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – М., 2011 – №5. – С. 36-41.
132. Лях В. И., Мейксона Г. Б. Физическое воспитание учащихся 5—7 классов : Пособие для учителя / В. И. Лях. – М., 1997.
133. Лях В. И. Методика физического воспитания учащихся 10—11 классов : Пособие для учителя / В. И. Лях. – М., 1997.
134. Максимовська М. О. Соціальне виховання засобами дозвілля: проблеми та перспективи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук.праць. Вип. 14, кн. II. – К. – 2010. – С. 170-178.
135. Мансуров Н. С. Теоретические предпосылки программирования развития личностной активности. – М. : Просвещение, 1976. – С.40-43.
136. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л. П. Матвеев. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 320 с.
137. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры : Учеб. для ин-тов физ. культ. / Л. П. Матвеев – М., 1991. – 340 с.
138. Мелихова Т. М. Проблема подготовки спортивного резерва / Т. М. Мелихова // Теория и практика физ. культуры. – 2000. – №4. – С. 35–37.
139. Мескон Г. Основы менеджмента. / Г. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури - Москва : Дело, 1994.- 702 с.
140. Минаев С. В. Реабилитация детей и подростков с деформациями и заболеваниями опорно-двигательного аппарата: уч.-метод. пос. / С. В. Минаев, В. П. Пожарский, С. А. Егорова – Ставрополь : СГМА, 2006. – 59 с.
141. Міністерство молоді та спорту України : офіційний сайт: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/>.
142. Мічуда Ю. П. Нормативно-правове забезпечення олімпійської підготовки в Україні : проблеми та шляхи вдосконалення. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : [зб. наук. праць] / Ю. П. Мічуда. – К. : ДНДІФКС, 2004. №1. – С. 10-16.
143. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку : Закономірності функціонування та розвитку – К. : Олімпійська література, 2007. – 215 с.
144. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх учителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Галина Йосипівна Михайлишин ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 20 с.
145. Мудрік В. І., Леонов О. З., Мудрік І. В. та ін. Організаційно-методичні основи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів: монографія / Мудрік В. І., Леонов О. З., Мудрік І. В., Ільченко А. І.,

- Козак Є. П. // За ред... В. І. Мудрика. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 192 с.
146. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику / А. В. Мудрик. – М. : Ин-т практической психологии, 1997. – 137 с.
 147. Мурза В. П. Фізичні вправи і здоров'я / В. П. Мурза. – К. : Здоров'я. – 1991. – 254.
 148. Мусакаев М. Б. Управление развитием среднего специального образовательного учреждения физической культуры : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Мидхат Биктимирович Мусакаев; УГАФК. – Челябинск, 2001. – 23 с.
 149. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Затверджена Указом Президента України, від 2004.09.28, № 1148/2004.
 150. Національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту: Указ Президента України №667/2006 від 02.08.2006 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/667/2006>.
 151. Нестерова А. В. Особливості функціонування системи дитячо-юнацького спорту в Україні // Молода спортивна наука України. Збірник наукових праць з галузі фізичної культури і спорту. – Львів : НФВ «Українські технології», 2007. – С. 115-120.
 152. Нестерова А. В. Правові аспекти розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні / А. В. Нестерова // Спортивний вісник Придніпров'я : Науково-практичний журнал / Дніпропетровськ. держ. ін-т фіз. культ. і спорту. – Дніпропетровськ, 2008. – №1. – С. 100-103.
 153. Нестерова А. В. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні / А. В. Нестерова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – №7. – С. 14-19.
 154. Ніжевська Т. В. Теорія та методика дитячого та юнацького спорту як навчальна дисципліна у підготовці майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту / Т. В. Ніжевська // Теорія та методика фізичного виховання. 2008. №3. – С. 10-12.
 155. Николаев Ю. М. Современная теория физической культуры как самостоятельная научная и учебная дисциплина / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – М., 2008 – №12. – С. 38.
 156. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічної спеціальностей у позанавчальній діяльності: Автореф. дис. ...канд. пед.наук. : спец. 13.00.07 / Г. Е. Овчаренко; Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. Луганськ, 2005. – 20 с.
 157. Одарченко В. І. Педагогічні умови формування здорового способу життя сучасних школярів / В. І. Одарченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХНПУ, 2012. – №9. – С. 69-72.
 158. Озолин Э. С. Пути привлечения детей к тренировкам и сохранение их в спортивных секциях / Э. С. Озолин // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2004. – №3. – С. 32 - 37.

159. Олійник М. О. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні : Навч. посіб. / Олійник М. О., Скрипник А. П. - Вид. 3-тє, перероблене та доповнене. - Харків : ХАДІФК, 2000. – 293 с.
160. Організація спортивно-оздоровчої діяльності студентів у вищому навчальному закладі. / Базильчук В. Б., Жданова О. М. – Хмельницький : 2004. – 36с.
161. Осінчук В. Г. Соціально-педагогічні аспекти пропаганди фізичної культури і спорту: функції і їх закономірності// Роль фізичної культури в здоровому способі життя : Всеукр. Наук.конференція. – Львів, 1994. – С.57–58.
162. Основы математической статистики : Учебное пособие для ин-тов физ. культ. / Под ред. В. С. Иванова. – М. : Физкультура и спорт, 1990. – 176 с., ил.
163. Основы спортивной статистики / С. В. Качинская. – К. : Вища шк. Головне изд-во, 1987. – 189 с.
164. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І.В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.
165. Переверзин. И. И. Менеджмент спортивной организации. / И. И. Переверзин. – Москва : Физкультура, образование и наука, 1998.- 162 с.
166. Перелік типів позашкільних навчальних закладів, положення про позашкільний навчальний заклад, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. № 433 [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF>.
167. Петрова З. А. Методология и методика социологических исследований культурно-досуговой деятельности: Учебное пособие. – М. : МГИК, 1990. – С. 92-108.
168. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. К. : Олімпійська література, 2005. – 150 с.
169. Піча В. М. Культура вільного часу (Філософсько-соціологічний аналіз) / В. М. Піча. – Львів : Світ, 1990. – 152 с.
170. Платонов В. М. Фізична підготовка спортсменів / В. М. Платонов, М. М. Булатова. – Київ : Олімпійська література, 1995. – 320 с.
171. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 584 с.
172. Платонов В. Н. Олимпийский спорт : Учебник. В 2 кн. / В. Н. Платонов, С. И. Гуськов. – К. : Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.
173. Платонов В. Н., Сахновский К. П. Концептуальные положения развития юношеского спорта в Украине / В. Н. Платонов, К. П. Сахновский // Материалы II международного форума «Молодежь – наука – олимпизм». – М. : Современный спорт, 2002. – С. 173-176.
174. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : [учебник для студентов вузов физ. восп. и спорта] / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 807 с.

175. Платонов В. Н. Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей – приоритетное направление современного здравоохранения / В. Н. Платонов // Спортивная медицина. – 2006. – №2. – С. 3-14.
176. Позашкільні навчально-виховні заклади та заклади за місцем проживання / Український центр політичного менеджменту [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b-4&c=155>.
177. Подрігало Л. В. Гігієнічне обґрунтування моделі управління регламентацією сучасних факторів візуального оточення / Л. В. Подрігало / Дозвілля та здоров'я. – 2006. – №2 (37). – С. 18-22.
178. Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 993 [електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF_
179. Положення про рейтинг з неолімпійських видів спорту в Україні : затверджено наказом Міністерства молоді та спорту України від 07.11.2013 № 876 : [електронний ресурс] // Режим доступу <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/>.
180. Пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні : Указ Президента України від 21.07.2008 р. № 640/2008 [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/640/2008>.
181. Приходько І. І. Аналіз матеріально-технічного забезпечення спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю в Україні / І. І. Приходько, С. О. Левадня // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2008. - №3 – 4. – С. 188 – 190.
182. Приходько И. И. Значение училищ физической культуры в олимпийском спорте / И. И. Приходько, С. А. Левадня // Материалы международной научно-практической конференции ["Физическое воспитание и спорт в системе образования, как фактор физического и духовного оздоровления нации"], (Минск, 8 – 10 апреля 2009 г.). – Минск: БГУФК, 2009. – С. 231 – 235.
183. Приходько И. И. Резерв спорта Украины – училища физической культуры / И. И. Приходько, С. А. Левадня // Материалы XII Международного научного конгресса «Современный олимпийский и паралимпийский спорт и спорт для всех» [сб. тезисов]. – Москва: Физическая культура, 2008. – Т.1. – С. 164 – 165.
184. Прокопенко І. Ф., Евдокимов В. І. Сучасні педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. пос. – Харків : Колегіум, 2008. – 344 с.
185. Путятіна Г. М. Аналіз напрямків удосконалення діяльності спортивних шкіл / Галина Миколаївна Путятіна // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л. : [б. в.], 2007. – Вип. 11, т. 5. – С. 314–317.
186. Путятіна Г. М. Організаційні аспекти оптимізації діяльності спортивних шкіл на основі програмно-цільового управління : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Галина Миколаївна Путятіна. – Харків, : ХДАФК, 2007. – 20 с.

187. Путятин Г. Н. История становления и развития спортивных школ в Украине (1930–1990) / Г. Н. Путятин // Слобожан. наук.-спорт. вісн. – Харків: ХДАФК, 2006. – № 10. – С. 203–206.
188. Реєстр визнаних видів спорту в Україні : Наказ Державної служби молоді та спорту України від 14.02.2012 року № 690 [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scu.org.ua/179-perelk-vidv-sportu-wo-viznan-v-ukran.html>.
189. Родак С. Актуальні питання діяльності спеціалізованих навчальних закладів резервного спорту / С. Родак, О. Вацеба // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. - № 2 (6). - 117 с.
190. Ротерс Т. Т., Мазін В. М. Постановка проблеми організації виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах / Т.Т. Ротерс, В.М. Мазін // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Збірник наукових праць, Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2012. – Випуск 24. – С. 294-301.
191. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: Автореф. дис. ...д-ра.пед. наук. : спец. 13.00.07 / С. В. Савченко; Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. Луганськ, 2004. – 32 с.
192. Садовник О. Створення іміджу українського спорту засобами масової комунікації // Молода спортивна наука України : Зб. наук. праць. – Львів : ЛДІФК, 2003. Вип. 7, том 1. – С. 24-26.
193. Садовник О. Іміджеві характеристики українського спорту (за матеріалами українського спортивного аналітичного серверу ua.Spotr.net) // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. праць за ред. Єрмакова С.С. – Харків-Львів: ХДАДМ (ХХІІ), 2003. - №16. – С. 28-32.
194. Сахиуллин А. А. Сравнительный анализ эффективности спортивно-педагогического совершенствования в училищах олимпийского резерва и техниках физической культуры / А. А. Сахиуллин // Физ. культура : науч.-метод. журн. – 2005. – №6.
195. Свириденко О. О. Педагогічні умови виховання здорового способу життя підлітків у дитячо-юнацьких спортивних школах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Свириденко Олена Олегівна ; Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – Луганськ, 2010. – 22 с.
196. Свириденко О.О. Формування здорового способу життя підлітків у дитячо-юнацькій спортивній школі / О.О. Свириденко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – 2007. – Вип. 3–4 (55–56). – С. 224–229.
197. Середа Н. В. Вплив демографічної кризи на ефективність менеджменту дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Н. В. Середа // Молода спортивна наука України. – Львів, 2012. – №1. – С.162-166.

198. Серета Н. В. Характеристика маркетингової діяльності в системі дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Н. В. Серета // Молода спортивна наука України. – Львів, 2010. – №4. – С.139-144.
199. Селуянов В. Н., Мякоченко Е. Б., Сарсания С. К. Направления развития теории оздоровительной физической культуры. // Теория и практика физической культуры. – №5–6 –1994. – С. 2–6.
200. Семенов В. А. Теория вероятностей и математическая статистика : Учебное пособие. Стандарт третьего поколения. – СПб. : Питер, 2013. – 192 с. : ил.
201. Сермеева Б. В. Определение физической подготовленности школьников / Б. В. Сермеева. – М., 1973. – С. 7–8.
202. Сітнікова Н.С. Система розвитку дитячо-юнацького і резервного спорту в Україні та його значення для соціального зростання держави / Н.С. Сітнікова // Держава та регіони : Зб. наук. праць. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С. 100-105.
203. Скворцов Г. И. Педагогическое управление в стратегии допрофессиональной подготовки учащихся-спортсменов: монография / Г. И. Скворцов. – М. : Науч.-изд. центр «Теория и практика физической культуры и спорта», 2005. – 239 с.
204. Словник української мови «Академічний тлумачний словник (1970-1980) : [електронний ресурс] // режим доступу : <http://sum.in.ua/s/dozvillja>
205. Смирнов В. М. Физиология физического воспитания и спорта : Учебник / В. М. Смирнов, В. И. Дубровский. – М. : Владос, 2002. – 508 с.
206. Соколов В. А., Морозов В. И. Проблемы массовой физической культуры и здорового образа жизни в Украине. // Вопросы теории и практики физкультуры и спорта. – К., 1993. – Вып. 23. – С. 3–6.
207. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. К., 2004. – С. 21-43.
208. Соціальні ініціативи Президента України : [електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.partyofregions.ua/.../>.
209. Социальное проектирование в сфере культуры. / Центры досуга: Сб.науч.тр. // НИИ культуры. – М., 1987. – 144 с.
210. Социология: Учебное пособие./ Под.ред.Тадевояна Э. В. – М. – Знание, 1995. – С. 141-163.
211. Спортивний комітет України : [електронний ресурс] // режим доступу : <http://www.scu.org.ua/>.
212. Стадник С.О. Організаційно-управлінські умови діяльності училищ фізичної культури в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 / Стадник Світлана Олександрівна ; НУФВСУ. – К., 2012. – 24 с.
213. Стадник С. О. Оптимізація управління діяльністю училищ фізичної культури України на основі програмно-цільового методу управління / С. О. Стадник // Молода спортивна наука України : зб.наук.праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Вип.16: у 4-х т. – Л.: ЛДУФК, 2012. – Т. 4 – С. 156 – 162.

214. Староста В. Современная система отбора юных спортсменов. // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2008.-№2. - С. 51-55.
215. Стеббинс Р. Л. Свободное время: к оптимальному стилю досуга / Р. Л. Стеббинс // Социс. – №7. – 2000. – С. 54-66. – (взгляд из Канады).
216. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1985. – 312 с.
217. Стрельцов Ю. А. Свободное время / Ю. А. Стрельцов // Клуб. – 2000. – №1. – С. 29-35.
218. Стрельцов Ю. А. Методика воспитательной работы в клубе. – М. : Просвещение, 1979. – С. 27-74.
219. Стрельцов Ю.А. Социально-культурная деятельность на современном этапе: тенденции и перспективы развития // Культурология: новые подходы: Альманах – ежегодник. №3-4. – М. : МГУК, 1998. – С.68.
220. Сузикова Т. С. Значение рекламы физкультурно-оздоровительных услуг. // Теория и практика физической культуры. – №10 – 1994. – С. 10.
221. Сутула В. О. Забезпечення фізичного здоров'я різних верств населення – основна соціальна функція фізичної культури / В. О. Сутула / Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків, НТУ «ХПІ», 2011. – №4. – С. 119-123.
222. Сутула В. О. Здоров'я школярів як соціально-педагогічна проблема // В. О. Сутула, Т. С. Бондар, М. М. Кочуева / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, Вид-во ЛНУ, 2010. – №17 (204). – С. 295-305.
223. Сутула В. О. Значимість факторів, що впливають на формування в учнів загальноосвітніх шкіл потреби у здоровому способі життя // Сутула В. О., Бондар А. С., Чернецький М. С., Бондар Т. С. Слобожанський наук.-спорт. вісник. – 2008. – №4. – С. 46-49.
224. Сутула В. О. Мотиваційні стимули, які визначають ставлення учнів загальноосвітніх шкіл до шкільної фізичної культури / В. О. Сутула, Т. С. Бондар, М. М. Кочуева, В. Г. Сенченко // Слобожанський наук.-спорт. вісник. – 2008. – №4. – С. 204-207.
225. Сутула В. О. Формування фізичної культури особистості – стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів / В. О. Сутула, Ю. В. Васьков, Т. С. Бондар // Слобожанський наук.-спорт. вісник. – 2009. – №1. – С. 15-21.
226. Сутула В. А. Некоторые особенности организации и перспективы совершенствования системы школьного физического воспитания / В. А. Сутула, Ю. О. Острикова, С. Н. Котляр, А. Х. Дейнеко, А. С. Бондар, И. А. Кузьменко, Н.С. Чернецкий //Слобожанський наук.-спорт. вісник. – 2008. – №1-2. – С. 15-19.
227. Сутула В. А. Теория физической культуры: научный миф или реальность? / В. А. Сутула, Г.В. Власов // Теория и практика физической культуры. – М., 2013 – №5. – С. 10-14.
228. Сучасні технології зміцнення та відновлення здоров'я. Збірник тез науково-практичної конференції. – Луцьк : 2005. – 100 с.

229. Тарасюк Н. Я. Експериментальне обґрунтування ефективності впровадження системи заходів з пропаганди і реклами фізкультурних занять // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / за ред. С.С.Єрмакова. – Х., 2002. – №15. – С. 3–7.
230. Тарасюк Н. Я. Особливості проведення реклами фізкультурно – оздоровчих послуг // Молода спортивна наука України : Зб. наук. статей. – Л., 2002. – Вип. 6. – Т.1. – С. 124–127.
231. Тарасюк Н. Я. Цільове комплексне програмування розвитку пропаганди і реклами фізкультурних занять // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : Матеріали III Між регіон. наук. – практ. конф. – Л., 2002. – С. 54–56.
232. Теорія і методика фізичного виховання / Под. ред. Т. Ю. Круцевич. Т.1 – К. : Олімпійська література, 2008. – 392 с.
233. Теория и методика спорта: учеб. пособие для училищ олимпийского резерва / под общей редакцией проф. Ф.П.Суслова, проф. Ж.К.Холодова. М., 1997. - 416 с.
234. Теория и методика физической культуры: учебник / под ред. проф. Ю. Ф. Курамшина. 2-е изд., испр. - М.: Советский спорт, 2004. - 464 с.
235. Типовий перелік бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Фізична культура і спорт» за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів» : затверджено наказом Міністерства фінансів України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту 19.11.2012 р. № 1202/1291 [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2012-12>.
236. Тихонова Н. В. Стан розвитку олімпійських і неолімпійських видів спорту в фізкультурно-спортивних організаціях України / Н. В. Тихонова // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту [наук.-теорет. журн.] – Київ : ДНДІФК, 2014. – Вип. 18, т. 1 – С. 87-91.
237. Тихонова Н. В. Значущість дитячо-юнацького та резервного спорту в Україні для виховання підростаючого покоління // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХНПУ, 2014. – № 9. – С. 60-64 doi:10.5281/zenodo.10130
238. Тихонова Н. В. Вплив засобів масової інформації на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом // Спортивна наука України. [Науковий вісник ЛДІФК] – Львів, 2014. – №2(60). – С. 14-19. – Режим доступу: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/issue/archive>
239. Тихонова Н. В. Підготовка спортивного резерву в Україні у 2011-2012 рр. / Н. В. Тихонова, А. С. Бондар // Молода спортивна наука України. – Львів, 2014. – Вип. 18, т. 1 – С. 298-305.
240. Тихонова Н. В. Состояние развития спортивно-технических и прикладных видов спорта в физкультурно-спортивных организациях Украины / Н. В. Тихонова, В. О. Градусов // Педагогіка, психологія та

- медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХНПУ, 2014. – №10. – С. 52-57 doi:10.5281/zenodo.10491.
241. Товариство сприяння обороні України : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.scu.org.ua/>.
 242. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореф. дис. ... д. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Олександр Анатолійович Томенко. – Київ, : НУФВСУ, 2012. – 38 с.
 243. Томенко О. А. Рівень рухової активності підлітків та шляхи його підвищення на основі використання заходів оздоровчо-рекреаційного спрямування / О. А. Томенко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – №3. – С. 19-24
 244. Томенко О. А. Зміни показників соматичного здоров'я старшокласників під впливом занять туризмом оздоровчо-рекреаційного спрямування / О. А. Томенко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 4. – С. 57-60. – Бібліогр. в кінці ст.
 245. Томенко О. А. Взаємозв'язок між компонентами рухової активності учнівської молоді на різних етапах навчальної діяльності / О. А. Томенко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 4. – С. 67-70. – Бібліогр. в кінці ст.
 246. Томенко О. А. Взаємозв'язок між показниками соматичного здоров'я, рухової активності, теоретичної підготовленості, оволодіння руховими діями та мотиваційно-ціннісної сфери школярів / О. А. Томенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. монографія / [за ред. проф. С. С. Єрмакова]. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2011. – № 3. – С. 148–150.
 247. Тюхлова И. Н. Формирование здорового образа жизни // Спортивная панорама – №1 – 2000. – С. 6–7.
 248. Уловистова Н. В: Нормативно-правовое регулирование в сфере физической культуры и спорта / Н.В.Уловистова. М.: Советский спорт, 2003.- 148 с.
 249. Федоров А. Двигательная активность в структуре здорового стиля жизни подростков / А. Федоров, С. Шарманова // Теор. і метод. фіз. виховання і спорту . – 2009. – №2. – С. 103-107.
 250. Філімонов С. Аналіз понять «дозвілля», в сучасній науковій літературі // Наукові записки: Серія «Педагогічні науки». – Кіровоград : КДПУ імені Володимира Винниченка, 2013: [електронний ресурс] // режим доступу: http://www.kspu.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=834%3A--lr----&catid=61%3A-46&Itemid=189&lang=uk
 251. Филин В. П. Теория и методика юношеского спорта : Учеб. пособ. для ин-тов и техникумов физ. культ. / В. П. Филин. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – 127 с.
 252. Фішев С. О. Деякі концепти формування в дітей та молоді культури здоров'я та здорового способу життя у процесі фізичного виховання / С. О. Фішев, Ю. О. Фішев // Слобожанський науково-спортивний вісник [наук.-теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2013. №3. – С. 197-199.

253. Франчук В. І. Основи менеджмента. / В. І. Франчук – Львов : Каменщик, 1997.- 93 с.
254. Харківський аероклуб ім. В. С.Гризодубової // Офіційний сайт аероклубу : [Електронний ресурс] режим доступу : <http://www.aeroclub.net.ua/>.
255. Холодов Ж. К., Кузнецов В. С. Теория и методика физического воспитания и спорта : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. - М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 480 с.
256. Холодов Ж. К. Проектирование организационных, методических и содержательных основ учебного процесса в училищах олимпийского резерва : Междунар. науч.-практ. конф. / Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов, Л. Н. Кирюхина, Т. И. Воронкова. – Ижевск, 1999. – С. 192–194.
257. Чеховська Л. Роль спортивних шкіл у розвитку видів спорту / Л. Чеховська, І. Карпа, В. Пасічник // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнарод. участю «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення». – Львів, 2008. – С. 61-68.
258. Чеховська Л. Я. Пріоритетність окремих видів управлінських робіт і професійний рівень діяльності керівників фізкультурних організацій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова. / Л. Я. Чеховська – Харків: хіпі, 1999. – № 11. – С. 49-50.
259. Чеховская Л. Я. Система подготовки спортивного резерва в Украине как объект научного анализа // Физическое воспитание студентов : Собр. науч. работ под ред. С. С. Ермакова. / Л. Я. Чеховская – Харьков, 2012. - № 5. – С. 116-119.
260. Чеховская Л. Я. Содержание труда физкультурного работника (теоретический аспект) // Материалы III Междунар. научно-практич. конф. «Физическая культура, спорт и здоровье нации» / Л. Я. Чеховская – Киев; Винница, 1998.- Ч. II. - С. 255-256.
261. Чеховская Л. Я. Теоретические основы управленческого труда физкультурного руководителя // Проблемы активизации рекреационно-оздоровительной деятельности населения : Материалы III между регион. науч.-практич. конф. / Л. Я. Чеховская. – Львов, 2002. – С. 51-54.
262. Чумичева Р. М. Социокультурная пространственно-предметная среда развития ребенка / Р. М. Чумичева. // Детский сад от А до Я. – 2005. – N 4. – С. 6–17.
263. Шестаков М. П. Статистика. Обработка спортивных данных на компьютере [текст] : Учебное пособие для студентов высших учебных заведений физической культуры / М. П. Шестаков. – М. : ТВТ Дивизион, 2009. – 248 с.
264. Шинкарук О. А. Формування погляду на розвиток дитячо-юнацького спорту шляхом аналізу діяльності спортивних шкіл за 1996–2003 рр. / О. А. Шинкарук // Теорія і методика фіз. вих. і спорту. – 2004. – № 2. – С. 65–69.
265. Шинкарук О. А. Обоснование обеспечения резерва спортсменов для олимпийского спорта Украины // Материалы VII Междунар. науч.

- сессии БГУФК и НИИФКиС РБ по итогам НИР за 2003 г. – Минск, 6-8 апр., 2004. – С. 152-153.
266. Шинкарук О. А. Обоснование отбора как комплексной проблемы подготовки спортсменов в олимпийском спорте // Материалы VII Международной научной сессии БГУФК и НИИФК и С РБ по итогам НИР за 2003 г. «Научное обоснование ФВ, спорта, тренировки и подготовки кадров по КиС». – Минск, 2004. – С. 151-152.
 267. Шинкарь С. С. Организационно-педагогические основы системы подготовки гимнастов высокой квалификации в условиях училища олимпийского резерва: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / Сергей Сергеевич Шинкарь ; Акад. физ. воспитания и спорта Республики Беларусь. – Минск, 1994. – 19 с.
 268. Шищенко Г. А. Педагогические условия формирования профессиональной направленности студентов колледжа физической культуры: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Г. А. Шищенко ; УГАФК. – Челябинск, 1999. – 24 с.
 269. Шиян Б., Омельченко І. Нова програма фізичного виховання школярів: успіхи і невдачі // Фізичне виховання в школі. – 2010. – №2. – С. 5-7.
 270. Шкретій Ю. М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні. // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : Зб. наук. праць. – К. : Науковий світ, 2004. – № 4. – С. 5-11.
 271. Яременко Н.В. Дозвіллезнавство : навчальний посібник. / Н. В. Яременко. – Фастів: Поліфаст, 2007. – 460с.
 272. Энциклопедия Олимпийского спорта / Под общ.ред. В. Н. Платонова. Т. 2. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 583 с.
 273. American Academy of Pediatrics. Intensive training and sports specialization in young athletes. *Pediatrics*, 106 (1), 2000. P. 154-157.
 274. Bayrnina I. I. The aftermath of early sports specialization for highly qualified swimmers. *Fitness Sports Review International* / I. I. Bayrnina, S. M. Vaitsekhovskii. 1992. – P. 132 - 133.
 275. Brustad R. J. Integrating socialization influences into the study of children's motivation in sport / R. J. Brustad // *Journal of Sport and Exercise Psychology*. 1992. - № 14. - P. 59 - 77. .th.
 276. Corrado D. Cardiovascular pre-participation screening of young competitive athletes for prevention of sudden death: proposal for a common European protocol. Consensus Statement of the Study Group of Sport Cardiology of the Working Group of Cardiac Rehabilitation and Exercise Physiology and the Working Group of Myocardial and Pericardial Diseases of the European Society of Cardiology/ D. Corrado [et al.] // *Eur. Heart J.* – 2005. – 26. – P. 516 – 524.
 277. Cote J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport / J. Cote // *The Sport Psychologist*. 1999. - № 13. - P. 395 - 417.
 278. Cote J., Hay J. (2002). Family influences on youth sport performance and participation / J. Cote, J. Hay // In J. M. Silva and D. Stevens (Eds.), *Psychological foundations of sport* Boston. M. A.: Allyn & Bacon, 2002. - P. 503 -519.

279. Erickson K., Côté J., Hollenstein T., Deakin J. Examining coach–athlete interactions using state space grids: An observational analysis in competitive youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*. 2011, vol.12(6), pp. 645-654. doi:10.1016/j.psychsport.2011.06.006.
280. Friedmann G. *Le travail en miettes* [Nouv. édit. Re v. et augm]. / G.Friedmann. – Paris, Gallimard. 1964. 384 p.
281. Gould D. Stress and the young athlete: The child's perspective / D. Gould, C. Wilson, S. Tuffey, M. Lochbaum // *Pediatric Exercise Science*. 1993. -№ 5. - P. 286-297.
282. Malina R. M. Current status and issues in youth sports / R. M. Malina, S. P.Cumming // In R.M. Malina & M.A. Clark (Eds.), *Youth sports: Perspectives for a new century*. Monterey, C A: Coaches Choice, 2003. - P. 7 - 25.
283. Herausforderung Freizeit-Perspektiven für die 90-er Jahre / Opaschowski h. W., Stubenvoll R., Wemitz R. Und andere. – Hamburg, 1990.
284. Kaplan M. *Leisure: theory and policy* / M. Kaplan – N. Y., 1975.
285. John R. Kelly *Leisure* / R. John. – USA: Allyn & Bacon, 1996. – 436 p.
286. Shivers J.S. *Leisure and recreation concepts: a critical analysis* / J.S. Shivers. – Boston, 1981.
287. Parker St. *Group Life: Individual Interests and Social Purposes* // *World Leisure Congress*. - Lisbon, Portugal: Instituto de Ciencias Sociales, Universidade de Lisbon, 1994.
288. Popp R. «Freizeitpädagogik» - ein neues Subsystem der Sozialpädagogik / Sozialarbeit: «Gemeinwesenorientierung» und «Animation» als Bestimmungsmomente der «Freizeitpädagogik» // *Konturen der Sozialarbeit*. - Wien, 1995.
289. Tomanek M. Jakość kultury fizycznej w dobie kryzysu / Z. Wyszowska, M. Gotowska (Eds.) / *Poziom i jakość życia w dobie kryzysu*. Bydgoszcz, P. 395-403.
290. Tomenko O. The Olympic Values and Preparation of Physical Education Teachers / O. Tomenko // *Sport Sciences and Harmonious Society in the 21st Century: International Convention on Science, Education and Medicine in Sport*. – 1–5 August, 2008. – Proceedings. – Guangzhou, China : Peoples Sports Publishing House. 2008. – Vol. II. – P. 270–271.
291. Tomenko O. Olympic Values and Physical Education Programs for Students / O. Tomenko // *XII Olympic Congress Contributions*. – Copenhagen, 2009. – P. 591–592.
292. Weiss M. R. Motivational orientations in youths sports. In Horn, T.nded.). *Advances in sport psychology* (2 edition) / M. R.Weiss, E.Ferrer-Caja. Champaign, IL: Human Kinetics, 2002. P. 101 - 183.
293. Wiersma L. D. Risks and benefits of youth sport specialization: Perspectives and recommendations / L. D.Wiersma // *Pediatric Exercise Science*. -2000. - № 12.-P. 13-22.1.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА

для спеціалістів сфери фізичної культури та спорту

Шановний респондент!

Просимо Вас взяти участь у нашому дослідженні, у котрому вивчається особливості забезпечення дозвілля дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку в Україні.

Будь ласка, зазначте той варіант відповіді, котрий найбільш Вам подобається.

Вік____ Стать____

№	Питання	Відповіді
1	Чи вважаєте Ви за необхідне організацію дозвілєвої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку України?	Так ☐ Ні ☐
2	Які завдання, на Вашу думку, допомагають вирішити позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивної спрямованості в Україні? А) підготовка спортсменів Б) оздоровчу В) виховну Г) свій варіант_____	☐ ☐ ☐ ☐
3	На вашу думку, забезпечення дозвільної діяльності дітей і молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивної спрямованості України дозволить підвищити рівень здоров'я населення країни?	Так ☐ Ні ☐
4	Як Ви вважаєте, чи існує в нашій країні чітко злагоджений механізм розвитку фізкультурно-спортивної або спортивної дозвільної діяльності дітей і молоді в Україні? А) так Б) немає В) існує, але вимагає ретельного доопрацювання	☐ ☐ ☐
5	Як Ви вважаєте, які організації повинні забезпечувати фізкультурно-спортивну або спортивну дозвільної діяльності дітей і молоді в Україні: А) дитячо-юнацькі спортивні школи Б) приватні спортивні клуби В) спортивні клуби за місцем проживання Г) училища фізичної культури Д) фізкультурно-спортивні товариства Е) федерації з видів спорту Ж) свій варіант_____	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
6	Які види спорту для забезпечення дозвільної діяльності дітей і молоді, на Вашу думку, потрібно в першу чергу розвивати? А) олімпійські види спорту Б) неолімпійські види спорту	☐ ☐
7	Чи вважаєте Ви достатньо ефективною нормативно-правову базу, яка регламентує дозвільної діяльності дітей і молоді в позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивної спрямованості України? А) так	☐

	Ж) обов'язкове відвідування спортивних секцій в школі	☐
	З) свій варіант _____	☐
15	Чи вважаєте Ви за необхідне проведення майстер-класів за участю провідних спортсменів, спортивних «зірок» для залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної або спортивної дозвільної діяльності?	Так ☐ Ні ☐

ДОДАТОК Б

**Комплекс організаційних заходів, що сприятимуть удосконаленню
дозвілєвої діяльності дітей та молоді у позашкільних навчальних
закладах фізкультурно-спортивного напрямку**

№ № п/п	Заходи	Термін виконан ня	Вирішення завдань
1.	Забезпечити участь вихованців у якості волонтерів, спортивних суддів у спортивно-масових заходах різного рівня, що проводяться на території Харківської області у тому числі міжнародних заходах	протяго м року	Сприяти всєбічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці
2.	Організовувати екскурсії із залученням батьків під час виїзду для участі у змаганнях до іншого міста (країни) з метою формування сімейного і колективного інтересів для всєбічного розвитку особистості	протяго м року	
3.	Організовувати навчально-тренувальний процес з використанням оздоровчих заходів під час канікул (навчально-тренувальні збори на морі, біля водойм, на території санаторіїв тощо)	червен ь- серпен ь	
4.	Організувати проведення лекцій та бесід з учнями із залученням видатних спортсменів, тренерів, спеціалістів фізичної культури та спорту з метою мотивації до занять видом спорту	протяго м року	
5.	Організувати збори колективу ДЮФСО за участю представників батьківського комітету і наукових працівників із залученням до навчально-тренувальної роботи	протяго м року	
6.	Проводити безкоштовні тренувальні заняття для всіх бажаючих	1 раз на місяць	Збільшити кількість учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяти придбанням досвіду та вмінь з обраного виду спорту
7.	Проводити тренувальні заняття за участю видатних спортсменів («майстер-клас»)	1 раз на місяць	
8.	Забезпечити вихованців клубу спортивною формою з логотипом (емблемою) ДЮФСО (спортивний костюм, футболка)	протяго м року	
9.	Обрати девіз членів ДЮФСО (на основі проведення конкурсу серед вихованців)	січень	
10.	Розмістити на рекламних стендах району банери (яскраві, кольорові) з рекламою виду спорту	протяго м року	
11.	Розмістити рекламу щодо набору вихованців до спортивного клубу на радіо, ТБ, інтернет-сайтах, форумах	протяго м року	
12.	Організувати зону відпочинку зі спортивним баром, обладнаним інтернет Wi-Fi для батьків, які чекають дітей з тренування	протяго м року	
13.	Проводити роботу з батьківським колективом шляхом залучення до навчально-тренувальної і спортивної роботи в ДЮФСО (обговорення результатів виступів на змаганнях, спортивних досягнень, подальших перспектив та покращення навчально-тренувальної і спортивної роботи)	2 рази на місяць	
14.	Проводити «родинні» змагання із залученням вихованців разом з батьками	1 раз на рік	
15.	Організувати проведення турнірів серед школярів, залучати учнів загальноосвітніх шкіл, які займаються у спортивних секціях до суддівства	протяго м року	Зміцнити взаємозв'язок загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно- масової роботи
16.	Проводити роботу із загальноосвітніми школами щодо надання спортивних залів ЗОШ у позаурочний час для проведення навчально-тренувальних занять ДЮФСО	протяго м року	
17.	Організувати «дошки пошани» з розміщенням фото кращих спортсменів, листи-поздоровлення переможців змагань	протяго м року	
18.	Організувати співпрацю з загальноосвітніми школами та дошкільними навчальними закладами щодо інформування про спортивні досягнення вихованців та подальшого заохочення до занять спортом	протяго м року	

19.	Залучати фахівців галузі спортивної медицини та фізіології для здійснення відбору для занять видом спорту	протяго м року	Вдосконалити систему відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності
20.	Проводити змагання «вихідного дня» серед вихованців ДЮФСО	протяго м року	
21.	Проводити змагання з іншими вихованцями з виду спорту ДЮФСО - конкурента	1 раз на місяць	
22.	Залучати вихованців до проведення спортивно-масових та розважальних заходів свят ДЮФСО з метою формування активного члена соціуму	протяго м року	
23.	Забезпечити проведення тренерами-викладачами ДЮФСО лекцій та бесід з вихованцями з питань гігієни і надання першої медичної допомоги із застосуванням наочного і показового методів	протяго м року	Підвищити рівень знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарним и прийомами оцінки свого стану
24.	Проводити роботу по забезпеченню чистоти та гігієни приміщень із залученням вихованців (спортивний зал, роздягальні, душові, туалети тощо)	протяго м року	
25.	Залучати кращих вихованців до проведення навчально-тренувальних занять у якості тренера (проведення розминки до основної частини заняття) з метою здійснення профорієнтації	1 раз на тижден ь	
26.	Здійснювати контроль за забезпеченням організації медичного супроводження підготовки вихованців ДЮФСО	протяго м року	
27.	Розвивати роботу з пошуку і залучення спонсорів для проведення спортивних змагань	протяго м року	Зміцнити матеріально-технічну базу та підвищити фінансування
28.	Розвивати діяльність з надання платних послуг з метою забезпечення навчально-тренувального процесу (участь спортсменів у змаганнях, забезпечення харчуванням, придбання спортивної екіпіровки, інвентаря, матеріальне заохочення спортсменів, підтримка матеріально-технічної бази)	протяго м року	
29.	Створити методичні об'єднання та інформаційний банк законодавчих та інструктивно-нормативних документів, що регламентують роботу ДЮФСО	протяго м року	Зміцнити кадровий потенціал ДЮФСО
30.	Проводити роботу з включення до графіку проведення підвищення кваліфікації тренерсько-викладацького складу в спеціалізованих навчальних закладах	протяго м року	

ДОДАТОК В**ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ОЛІМПІЙСЬКОГО І ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ****Експертний лист**

Розробка комплексу організаційних заходів, що сприятимуть залученню дітей та молоді до дозвілєвої діяльності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку зумовлена необхідністю удосконалення їх діяльності з урахуванням ринкових умов.

Експертна оцінка проводиться з метою визначення компетентної думки провідними вченими і практичними працівниками сфери фізичної культури та спорту стосовно очікуваної ефективності розробленого комплексу заходів.

Шановні експерти!

Проранжуйте заходи, що сприятимуть залученню дітей та молоді до дозвілєвої діяльності у позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку (1 – найменший вплив, 5 – найбільший вплив).

№ п/п	Показники для оцінки	5	4	3	2	1
1.	Сприяння всебічному фізичному розвитку, забезпеченню дозвілля дітей та підлітків, відверненню від вулиці					
2.	Збільшення кількості учнів, залучених до систематичних занять фізичною культурою і спортом, сприяння придбанню досвіду та вмінь з обраного виду спорту					
3.	Зміцнення взаємозв'язків загальноосвітніх шкіл з ДЮФСО щодо організації методичної та спортивно-масової роботи					
4.	Вдосконалення системи відбору талановитих дітей і підлітків для подальшого підвищення їх спортивної майстерності					
5.	Підвищення рівня знань вихованців у галузі гігієни та першої медичної допомоги, а також оволодіння теоретичними основами і елементарними прийомами оцінки свого стану					
6.	Зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення фінансування					
7.	Зміцнення кадрового потенціалу ДЮФСО					

Ваші дані:

Стать чол. _____ жін. _____ Вік _____

Освіта (вищий навчальний заклад) _____

Вчене звання _____

Вчений ступінь _____

Місце роботи, посада _____

Стаж роботи на посаді (в роках) _____

Загальний стаж роботи у сфері фізичної культури та спорту (в роках) _____

Підпис _____

Дякуємо за відповіді!

ДОДАТОК Е

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

звітів про роботу спортивного клубу «Аурум»
Харківської обласної федерації карате доза 2014-2015 рр.

№ п/п	Найменування показника	2014 р.	2015 р.	+/-	%
1.	Кількість навчально-тренувальних груп	10	12	+2	20%
2.	Кількість спортсменів, які займаються у групах	170	210	+40	24%
	в тому числі дівчат	14	18	+4	29%
3.	Підготовлено спортивних розрядників:			0	
	юнацьких	42	54	+12	29%
	I розряд	105	120	+15	14%
	КМС	38	46	+8	21%
	МС	3	5	+2	67%
	МСМК, ЗМС	4	8	+4	100%
	Національна збірна команда України				
4.	Кількість тренерів (усього)	6	6	0	0
	в тому числі:			0	
	штатних	2	2	0	0
	мають фізкультурну освіту	6	6	0	0
	мають тренерську категорію	2	2	0	0
5.	Матеріально-технічна база (оренда спортивних залів)	8	8	0	0
6.	Фінансування (усього), тис. грн.	18000	24000	+6000	33%
	в тому числі витрати на оренду спортивних споруд	18000	24000	+6000	33%
7.	Спонсори	-	-		
8.	Кількість змагань на рік (які проводять і в яких беруть участь)	10-12	10-12		
9.	Інтернет-сайт	hofkarate.org	hofkarate.org		
10.	Реклама	500 місяць (банери)	1000 місяць (банери)	+500	100%

ДОДАТОК Ж

**Таблиця показників роботи КЗ МКДЮСШ Яни Ключкової
за 2014-2015 р.р. станом на 31 грудня**

Показники	31.12.2014	31.12.2015	+/-	%
Кількість відділень	3	3	0	0
Кількість навчальних груп	63	62	-1	-2
початкової підготовки	25	26	+1	4
попередньої базової підготовки	30	26	-4	-13
спеціалізованої базової підготовки	8	9	+1	13
підготовки вищих досягнень	-	1	+1	100
Кількість спортсменів що займаються у групах:				
початкової підготовки	455	465	+10	2
попередньої базової підготовки	285	232	-53	-19
1 рік	139	112	-27	-19
2 рік	58	39	-19	-33
3 рік	51	52	+1	2
4 рік	37	29	-8	-22
5 рік	-	-	-	
спеціалізованої базової підготовки	41	46	+5	12
1 рік	22	28	+6	27
2 рік	10	3	-7	-70
3 рік	9	15	+6	67
підготовки вищих досягнень	-	3	+3	100
Всього вихованців	781	746	-35	-4
у т. ч. дівчат	205	239	+34	17
Діти віком до 18 років	777	744	-33	-4
Спортсмени, які входять до складу збірної команди України	4	6	+2	50
Підготовлено спортсменів – розрядників за звітний період	211	262	+51	24
2 – 3 та юнацькі розряди	186	218	+32	50
1 розряд	17	25	+8	24
КМС	7	16	+9	17
МС	1	1	0	0
Кількість тренерів				
Всього	32	32	0	0
у тому числі штатні	19	18	-1	
з штатних тренерів мають:				0
фізкультурну освіту	19	18	-1	-5
категорію:				
вищу	7	6	-1	-5
першу	5	4	-1	
другу	5	7	+2	-14
Фінансування, всього (грн.)	9491600	6917400	-2574200	-27
у тому числі:				
міський бюджет	5683000	6029100	346100	6
інші джерела	3808600	883300	-2925300	-77

For notes

For notes

For notes

For notes

Bondar A., Tomanek M. Management of extracurricular educational institutions of physical culture and sports direction. Monograph. Bydgoszcz 2018. 156 p.

This monograph is published with open access.

Open access this articles is distributed under the terms of the creative commons attribution noncommercial license which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited.

Attribution — you must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work). Noncommercial — you may not use this work for commercial purposes. Share alike — if you alter, transform, or build upon this work, you may distribute the resulting work only under the same or similar license to this one.

ISBN 978-0-359-23221-5

DOI 10.6084/m9.figshare.7356194

PBN <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/887533>

PUBLISHER

Scientific Network of Sports Law
(Towarzystwo Sieci Naukowej Prawa Sportowego)
Ogińskiego 16 street
85-092 Bydgoszcz, Poland
<http://siecprawasportowego.pl/>

Number of characters: 336321 (with abstracts and cover) = 8.408 publishing sheets

ISBN 978035923-0

